

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul XII ■ Nr. 8 (129) ■ August 2021

Monumentul eroilor din Corbi-Prahova (foto Constantin Pele)

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" din Curtea de Argeş, cu sprijinul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş".

Un Decalog, două decaloguri

Gheorghe PĂUN

Cu iniţială majusculă este indicat, desigur, setul de reguli dictate de Dumnezeu lui Moise, pe muntele Sinai. Le reproduc, în versiunea ortodoxă, prescurtată, pentru a sublinia (dincolo de componenta religioasă preponderentă primelor porunci) simplitatea-naturaleţea-universalitatea lor ca reguli minimale de bună convieţuire socială: 1. Eu sunt Domnul Dumnezeul tău; să nu ai alţi dumnezei afară de Mine. 2. Să nu-ţi faci chip cioplit, nici altă asemănare, nici să te închini lor. 3. Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deşert. 4. Adu-ţi aminte de ziua Domnului şi o cinsteşte. 5. Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta, ca bine să-ţi fie şi mulţi ani să trăieşti pe pământ. 6. Să nu ucizi. 7. Să nu fii desfrânat. 8. Să nu furi. 9. Să nu ridici mărturie mincinoasă împotriva aproapelui tău. 10. Să nu pofteşti nimic din ce este al aproapelui tău.

M-am gândit la Decalogul-prototip spre finalul primăverii, când mi s-a semnalat, din mai multe direcţii, că în revista *Românul australian* nr. 256 (director Emil Cică, Melbourne) au fost reluate „Cele 10 porunci ale poporului român" care apăruseră în numărul din 5 octombrie 1930 al ziarului *Pământul.* Nu ştiu cine edita acest ziar, nici nu are mare importanţă, de remarcat sunt alte lucruri. În românitatea de dincolo de graniţele României, în exilul românesc, de la Melbourne-Australia la Toronto-Canada, trecând prin Freiburg-Germania, ca să numesc doar trei puncte aproape coliniare de românism activ, dintre mai multele care există în lume, Ţara şi Neamul sunt venerate aşa cum se cuvine, aşa cum ar trebui să facem şi în ţară. Apoi, în decalogul din 1930 avem o parte a răspunsului la întrebarea interbelice, în particular (pentru că nu idealizez generalizând), impresionanta pleiadă de mari oameni de cultură ai vremii. Un complex de împrejurări, fără îndoială, dar, peste toate, era emulaţia de după Marea Unire, era amintirea sacrificiilor făcute pentru aceasta, era patriotismul – cultivat şi prin gesturi precum cel al ziarului *Pământul.* Reiau, din acest motiv, decalogul amintit, valabil şi azi – după restilizările de rigoare.

1. Daţi copiilor voştri nume româneşti! 2. Păstraţi-vă graiul, portul şi obiceiurile cele vechi româneşti, pentru că acestea sunt temeliile întregii naţii româneşti. 3. Limba românească este o moştenire din bătrâni şi totodată o avere care nu trebuie să se piardă niciodată. 4. Adunaţi toate scrierile precum şi toate poeziile, cântecele, chiuiturile, basmele şi proverbele româneşti, ca nu cumva să se piardă, daţi-le de la gură la gură ca să le ştie fiecare. 5. Păstraţi-vă legea

ortodoxă, bisericile, precum şi toate lucrurile din vechime. 6. Nu uitaţi la orice pas sau lucrare că sunteţi Români. Cumpăraţi tot ce vă trebuie numai de la Români. 7. Fiţi mândri dacă sunteţi în stare de a învăţa pe alţii a vorbi limba cea frumoasă românească. 8. Fiţi mândri de poporul românesc, pentru că el este unicul care a luptat cu toate liftele păgâne pentru a păstra graiul românesc moştenit din vechime. 9. Ajutoraţi totul ce simte adevărat româneşte. 10. Ca buni români, nu uitaţi niciodată de Dumnezeu, pentru că numai prin credinţa Lui s-a păstrat binele întregii României Mari de azi.

Şi vin acum în vremea noastră, aproape un veac mai târziu, şi mă întreb şi vă întreb care ar putea fi cele 10 porunci ale timpului nostru… Este cineva suficient de inspirat şi de brav să propună un decalog-2021? Mărturisesc că am încercat şi m-am resemnat curând, şi din lipsă de inspiraţie, şi din lipsă de îndrăzneală. O primă versiune, cu „porunci pozitive", precum cele din 1930, mi-a ieşit „patetic-bombastică-naţionalistă" – pun ghilimele pentru că aşa ar spune cârtitorii, cei năimiţi şi cei inconştienţi deopotrivă, dacă aş scoate lista la vedere. O a doua versiune, cu interdicţii, în spiritul Vechiului Testament, a ieşit… dublu-decalog, căci mi-a trecut prin cap să fiu cât se poate de „operaţional" şi să-l previn pe cititor cu privire la „miturile sabotoare" în care trăim de trei decenii şi care ne-au dus acolo unde constatăm, nemulţumiţi şi, parcă, resemnaţi, că am ajuns. Şi care sunt mult mai multe decât zece… Şi care au devenit mituri (prin repetare în mass-media şi prin acceptarea noastră naivă), dar sunt minciuni sadea, unele mai directe, altele mai elaborate, toate interesate, deci neruşinate.

Am ales soluţia mai comodă a enumerării a zece asemenea minciuni („poruncile" asociate fiind, se înţelege, de a nu mai crede în ele, de a ieşi de sub vraja lor, de a le combate), lăsând cititorului sarcina continuării listei. Un exerciţiu care valorează cât o terapie (împotriva cecităţii mintale). Unele minciuni au autori („cu nume şi prenume", cum sună un şablon al curentei limbi de plastic), dar nu-i numesc, nu merită, spusele lor sunt vinovate, iar ei, implicit, sunt deplorabili. Comentez minimal, din lipsă de spaţiu.

(Continuare la pag. 2)

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

O nefăţarnică părere de rău pătrunde presa europeană, chiar pe aceea a adversarilor Franţei, la priveliştea mizeriei parlamentare din acea veche şi vestită ţară. Din nenorocire, Franţa e prada demagogiei. Nu e greu a descrie această stare de descompunere socială, care s-a repetat atât de des în istorie şi care s-a sfârşit aproape totdeauna cu slăbirea continuă şi cu pieirea statului. Deja atitudinea cabinetului Freycinet, ezitările lui şi lipsa lui de voinţă energică şi colectivă era un semn că guvernul trăieşte de pe-o zi pe alta cu tranzacţiuni şi expediente, că trebuie să ţie pururea seamă de nemulţumirile şi ambiţiile fiecărui partizan al republicii şi că aceste nemulţumiri, opuse între ele şi eschizându-se una pe alta, se sumau orişicând în tendinţa negativă de-a răsturna guvernul. În fine, ca din senin, i se refuză cabinetului creditul cerut pentru o cooperare eventuală în Egipt, guvernul se retrage şi trecură zile până ce unii din membrii Parlamentului să poată fi mişcaţi a primi onoarea de-a dirija afacerile republicii.

E lesne de prevăzut că acest cabinet nu va avea o soartă mai bună decât cel ce l-a precedat.

Nu trebuie să ne mai amăgim în privirea aceasta. Franţa nu mai are tradiţii, nu mai are simţ istoric. Activitatea politică, militară, diplomatică a unui popor se cristalizează împrejurul unor tradiţii statornice. Dacă ar urmări cineva istoria Germaniei, ar constata că deja din timpul Războiului de 30 de ani, epoca celei mai mari şi mai complete disoluţiuni, se născuse mişcarea unionistă. Nu se poate excita într-un corp electricitate negativă fără ca la celălalt capăt să se excite în acelaşi timp una pozitivă corespunzătoare: nu se poate ca descompunerea să se opereze fără ca paralel să nu fie începuturi de recompunere. Puţinii publicişti care vedeau clar în haosul Războiului de 30 de ani prevedeau că neînsemnatul marchionat al Brandenburgului, cu spiritul său de ordine, de dreptate, de disciplină, va fi sâmburul împrejurul căruia se va coordona viitorul imperiu. În politica Austriei constatăm asemenea o strictă continuitate. Chiar în numele monarhiei (Împărăţie a Răsăritului) se adună ca într-un monogram tendinţele şi tradiţia ei politică seculară. Spre răsărit a tins, spre răsărit tinde şi naţionalităţile ei sunt puncte de reazim pentru a cuprinde alte fragmente de naţionalităţi. În Rusia vedem de la începuturi o tendinţă de cucerire spre fostul Imperiu Bizantin: a pune crucea pe biserica Sf. Sofii e fantasma istorică pe care-o urmăreşte un popor de optzeci şi atâtea de milioane.

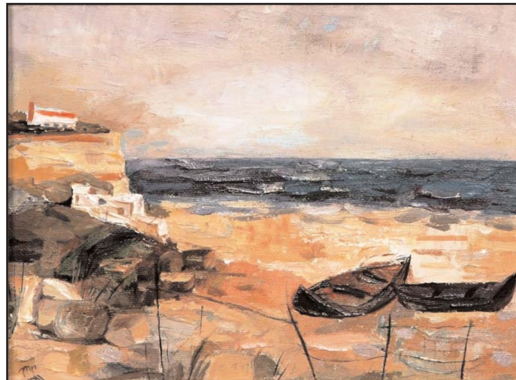
Ce tradiţii mai are Franţa? Şi cine le reprezintă?

Vedem aci apărând un nou cabinet, al cărui prezident e un fost corector de gazetă liberală, devenit director de Credit Mobiliar în Spania; apoi doi advocaţi, un doctor în medicină, un profesor de liceu. Oameni inteligenţi fără îndoială, buni advocaţi, buni doftori, buni corectori de gazetă dar, desigur... răi muzicanţi.

Asemenea oameni par a avea un destin fatal: nu acela de-a rezuma în ei încrederea unei ţări, ci de-a excita invidia tuturor foştilor lor colegi, tuturor egalilor lor. Fiece medic, fiece advocat, fiece gazetar îşi zice în fundul inimii lui: De ce el şi nu eu? Iată un sentiment pe care nimeni nu l-ar concepe faţă c-un Bismarck, faţă c-un Moltke, faţă cu Gorciacof. Toţi aceşti oameni au trecut, au tradiţii. O ţară întreagă poate fi în contra opiniilor lor, dar va fi în contra cu oarecare sfială. Aceşti oameni au dovedit în curs de decenii că judecata lor era justă, că combinările lor erau roditoare. Iată o dovadă pe care ne-o datoresc toţi oamenii noi, toţi cei ce n-au un trecut public îndărătul lor. Orice ar face un asemenea *homo novus,* fiecare zice: ceea ce face el aş fi putut face şi eu. Dispreţuit înainte de-a apărea şi înainte de-a lucra, inspirând ură adversarilor, invidie amicilor politici, inspirând, prin neînsemnătatea lor, fiecăruia dreptul de a-i controla faptele şi de-a le critica, excitând prin energie indignarea adversarilor şi amicilor, prin modestie persiflajul şi ironia lor, ei sunt pururea între cele două stânci de care Machiavelli sfătuieşte pe guvernanţi de-a se păzi: ură şi dispreţ.

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Dar alte lucruri se vor descoperi încă în urma acestor guverne slabe şi neînsemnate. Se va constata bunăoară, precum ne previn unele foi, că starea financiară a Franţei e departe de-a fi înfloritoare, că bugetele au fost echilibrate în mod fictiv, că prin neadevăr s-a menţinut încrederea publicului.

Deja se simte în consiliile europene lipsa de influenţă a Franţei şi nu e foaie de orice nuanţă, fie republicană, fie monarhică, care să nu recunoască că niciodată ţara n-a fost politiceşte mai paralizată în afară decât în vremea de-acum.

(*Timpul*, 29 iulie 1882)

(Urmare din pag. 1)

Aşadar: 1. Industria românească era, în 1990, un morman de fier vechi. În general, tot ce s-a făcut înainte de 1989 era prost, trebuia distrus, vândut, demonizat. *Tabula rasa!* 2. „Tot ce e bun în România vine din Occident." (Citat, nedemn, de aceea ghilimelele.) Occidentul trebuie imitat orbeşte. 3. Statul e un prost administrator, totul trebuie privatizat. (Corect: statul prost, politizat, vândut este un prost administrator… Cum se face însă că există şi atâtea state care administrează bine?!) 4. Raiul e în Occident, în România nu se poate trăi, să plecăm cât mai repede. (Termenul-marker este „sparanghel"… Rezultatul este: cinci milioane de români plecaţi în exil din motive economico-psihologice.) 5. Patriotismul, naţionalismul, suveranitatea, identitatea sunt dăunătoare, învechite. (În limba română, dar nu şi în alte limbi europene sau de pe alte continente…) 6. Avem nevoie de investitori străini, ei aduc bani şi tehnologie. (Şi, desigur, ei nu vin pentru a câştiga, adesea cu costuri/riscuri pentru noi, ci din pură filantropie...) 7. E nevoie încontinuu de reforme, de schimbare. (Reforme repetate, cât mai entropice, cât mai controlate din afară. Iar în politică, schimbări pe principiul „plecaţi voi, să venim noi!" În context, „Apusul îşi împinse toate ONG-urile încoace" – ierte-mă Eminescu pentru parafrază.) 8. UE e sacrosantă, cine observă că „împăratul este gol" este pus la index. (A se vedea discuţia despre euroscepticism.) 9. Românii sunt aşa şi pe dincolo. (Am mai propus asta: nici măcar să nu mai repetăm mizeriile pe care unii străini şi unii indigeni „capturaţi" de aceştia le proliferează, să ne păstrăm încrederea şi demnitatea, nu suntem nici *mai aşa* şi nici *mai altfel* decât alte popoare, *lucianboismul* este fix ceea ce este, un episod trist-ridicol şi atât.) 10. E nevoie de regionalizare, ne-o cere UE, pentru a accesa şi folosi eficient banii – alte şabloane ale limbii de plastic. (Un cal troian, repus periodic pe tapet, pandant mitului statul-e-un-prost-manager. În fapt, interese externe de tot felul, unele potenţial periculoase, interese locale meschine, politicianisme.)

Deja *deca* şi se poate continua, dar importantă este o „meta-poruncă", una singură: luciditate, pentru a ieşi din capcana în care am fost împinşi, profesionist şi bine orchestrat, de „mitologii" ultimelor decenii. Şi, să revenim la Decalogul autentic, la cel din *Pământul* 1930, peste toate, la *Glossa* Eminescului, *întrebându-ne şi socotind ce e rău şi ce e bine.* Mai ales, *întrebându-ne,* ferindu-ne de a mai înghiţi orice baliverne (interesată) pe *nesocotitelea.*

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş"

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Diavolul locuieşte în Silicon Valley (II)

Se caută un vinovat

Horia BĂDESCU

Yuval Noah Harari ar trebui să ştie mai bine decât oricine, şi chiar ştie, că principala chestiune pusă în dezbatere de trilogia sa, dezumanizarea şi sinuciderea omului, excede cu mult orice formă socială, fiind mai degrabă legată de o mutaţie stranie a interiorităţii umane! Cauzele şi responsabilii sunt multe şi mulţi. Dar principalul vinovat este omul însuşi. *Homo sapiens,* care a probat de-a lungul istoriei sale că tocmai sapienţia e aceea care-i lipseşte, că atributul în cauză nu are acoperire în vieţuirea speciei şi că evoluţia sa către *Homo deus* şi sinuciderea Omului era anunţată demult. În *Sapiens,* scurtă istorie a felului în care umanitatea a devenit stăpâna planetei, semnele evoluţiei (evoluţie să fie oare?) speciei către viitorul pe termen lung în care se proiectează fantasma lui *Homo deus* sunt mai mult sau mai puţin evidente. Pentru mine unul, narcisismul idolatru, egocentrismul încrâncenat care dospeşte în subteranele inconştientului omenesc sunt vizibile din epoca faraonică şi până în modernitate, descifrabile în varii forme şi momente ale istoriei. Sindromul deismului uman este endemic. Supraestimarea abilităţilor şi posibilităţilor „primatei gânditoare", cum o numeşte Harari, infatuata asumare a apartenenţei la zona interzisă a transcendenţei şi la intangibila nemurire rămân o constantă istorică, citibilă de la practica dinastică la viziunile poetice: „În lume-s multe mari minuni! Minuni mai mari ca omul nu-s", aşa începe monologul corului din *Antigona* lui Sofocle, monolog pe care Harari ar fi putut să-l asume, fără ezitare, drept prefaţă a întregii sale trilogii. Cum acest eseu nu este o cronică a lucrării istoricului israelian, ci comentariul unui scriitor pe marginea ei, voi face eu acest lucru, reamintind cititorului contemporan admirabilul discurs despre Om al marelui Grec, atât de actual în adevărurile sale:

Strofa 1

În lume-s multe mari minuni!/ Minuni mai mari ca omul nu-s./ Purtat de vânt, străbate mări,/ Prin hulă şi prin val spumos,/ Prin val vuindu-i vijelios!/ El an de an, făr'de istov/ Cu plugul lui cel tras de cai,/ Răstoarnă brazda în pământ,/ O!-n veci neistovit pământ!

Antistrofa 1

Născocitor, el prins-a-n laţ/ Şi păsările din văzduh,/ Şi jivinele din păduri,/ Şi peştii din adânc de mări/ În iţe de năvod i-a prins,/ Şi fiarele de prin câmpii/ Şi de prin munţi, cu vicleşug/ El prinsu-le-a-n capcana lui,/ Şi pe-armăsarii încomaţi/ El înhămatu-i-a în jug,/ Cum înjugat-a de prin munţi/ Pe taurii cei neîmblânziţi.

Strofa 2

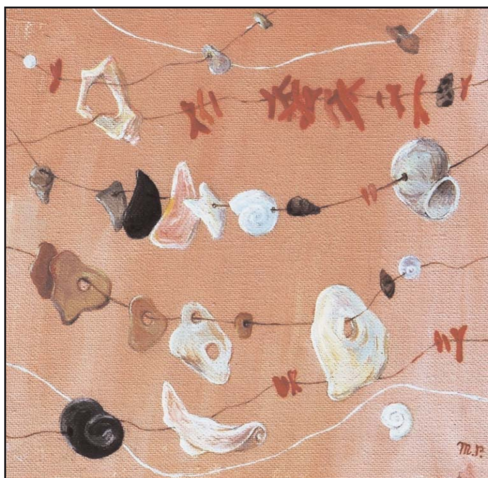
Al vorbii meşteşug şi zbor/ Al gândului el le-a-nvăţat,/ Ştiut-a ctitori cetăţi,/ De geruri aspre şi furtuni/ A izbutit a se feri,/ Că-i spornic tare-n născociri!/ Şi tot ce fi-va va-nfrunta./ Pe Hades doar a-l ocoli/ Nicicând nu izbuti-va el,/ Măcar că leacul multor boli,/ Ce n-aveau leac, el l-a găsit!

Antistrofa 2

Şi-i iscusit cum nici gândeşti,/ Spre rău o ia, spre bine-apoi/ Cinstească legile-omeneşti/ Şi jurământul către zei,/ Şi-n slăvi cetatea-l va-nălţa!/ Dar vrednic nu-i de-atari măriri,/ De cumva legile-o călca,/ De fi-va rău, de-o fi trufaş!/ Atare om o clipă, nu!/ Nu sta-va în căminul meu!/ Nimic cu mine aibă-n clin! (Traducere George Fotino.)

Ce comentariu poţi să adaugi la acest „compendiu" sofoclian al reflecţiilor lui Harari, altul decât eminescianul „Viitorul şi trecutul sunt a lumii două feţe/ Vede-n capăt începutul cine ştie să le-nveţe.../ Tot ce-a fost ori o să fie/ În prezent le-avem pe toate." În acest prezent, a cărui natură triadică o subliniază atât de bine poetul nostru, se intersectează liniile de forţă ale istoriei trecute şi viitoare a Omului, aici îşi proiectează umbrele şi înţelesurile ceea ce a fost, moştenirea lui *homo sapiens*, pe care încă nu ştim prea bine dacă vrem sau suntem capabili să o păstrăm. Aici, în acest prezent atât de nesigur în aşezările şi aşteptările sale, bulversat de năvala şi presiunea unor valori îndoielnice, se aude cântecul de sirenă al unei lumi din care omul în umanitatea sa funciară pare a se exclude din proprie voinţă, sedus de vraja unei puteri care e pe cale să-i scape din mână, o lume în care noi nu vom mai fi noi.

Spuneam mai înainte că modul în care şi-a construit discursul şi analiza Yuval Noah Harari e unul triadic nu doar la nivel editorial, ci şi structural analitic. Drept urmare, numărul principalelor provocări cărora *Sapiens* a trebuit să le facă faţă şi să le găsească răspunsuri de-a lungul istoriei şi pe care acesta le identifică este de trei: *foametea, molimele şi războiul.* Tot aşa cum trei vor fi „sirenele" de al căror cântec se lasă vrăjită încă de pe acum umanitatea, prefigurând *Homo deus*-ul în curs de formare, care însă ar putea să dispară cu mult înainte de a deveni aşa ceva, sub dărâmăturile altarului pe care tocmai se pregătea să se înalţe: *nemurirea, fericirea şi îndumnezeirea*.

Pentru prima triadă, aparţinând epocii *Sapiens,* analiza soluţionării lor, făcută pe largi perioade de timp, demonstrează o certă evoluţie pozitivă, chiar dacă pentru niciuna dintre ele nu putem vorbi de eradicare. Este cert că dezvoltarea tehnologică şi ştiinţifică a adus omenirii o îmbunătăţire a condiţiilor de trai şi o modificare de perspective asupra tabloului social general.

Şi totuşi, istoricul aplicat şi inteligent care e Harari nu poate să nu strecoare o notă de subţire ironie, în consemnarea rezultatelor. Vorbind despre victoriile împotriva foametei care a chinuit umanitatea milenii la rând, el scrie: „Se spune că, în secolul al XVIII-lea, Maria Antoaneta ar fi sfătuit masele înfometate ca, în cazul în care rămân fără pâine, să mănânce cozonac. Astăzi, săracii urmează cu stricteţe acest sfat. În vreme ce locuitorii înstăriţi din Beverly Hills mănâncă salată de lăptucă şi tofu la aburi cu quinoa, în mahalale şi ghetouri săracii înfulecă prăjiturele Twinkie, pufuleţi Cheetos, hamburgeri şi pizza. În 2014, mai bine de 2,1 miliarde de persoane erau supraponderale, faţă de 850 de milioane care sufereau de malnutriţie. Se aşteaptă ca jumătate din populaţia globului să fie supraponderală până în 2030. În 2010, foametea şi malnutriţia au ucis circa un milion de persoane, pe când obezitatea a ucis trei milioane." Harari nu spune însă că supraponderabilitatea care ameninţă populaţia globului nu se datorează, în principal, unei alimentaţii în exces, ci calităţii precare a hranei infestate de zaharuri şi chimicale. Cum nici realitatea faptului că aproape un miliard de pământeni mor de foame nu ne poate duce la un triumfalism excesiv!

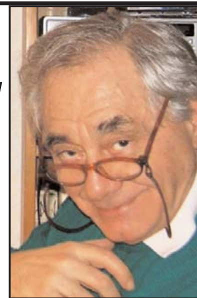
Rezultate spectaculoase s-au obţinut neîndoielnic şi în domeniul îmbunătăţirii stării de sănătate şi în bătălia cu molimele. O sumă de descoperiri importante în domeniul farmacologiei au împuţinat „invizibilele armade" de bacterii şi viruşi, cum le numeşte Harari, năpustite împotriva celui ce, aflat în vârful lanţului trofic, avea să constate că lucrurile nu stau deloc aşa şi că adevăraţii stăpâni ai lumii vii sunt microorganismele. Le-au împuţinat şi în unele cazuri le-au eradicat. Graţie, subliniază Harari, vaccinurilor şi antibioticelor, unei igiene şi unei infrastructuri medicale net superioare. Şi totuşi, în bătălia continuă cu lumea nevăzută a celor mai periculoşi duşmani ai omului, în care fiecărui nou mijloc de apărare invadatorul îi răspunde cu incredibila viclenie a mutaţiilor, înfrângerile sunt pe măsura victoriilor. Pe care autorul le consideră a fi rodul unor modificări genetice întâmplătoare ale agenţilor patogeni ce le permit acestora să treacă de la animale la om, fără să adauge că aceste mutaţii continuă, ca mijloc de apărare al agenţilor patogeni împotriva medicamentelor.

Cartea în care se fac aceste consideraţii, *Homo deus*, apare în 2015. Izbucnirea pandemiei de Covid 19, la finele anului 2019, a repus pe tapet chestiunea originii animale sau artificiale a virusului. Dincolo de realitatea crudă a incapacităţii de reacţie a sistemelor medicale din cele mai puternice state, care şi-au demonstrat pe deplin precaritatea, disputa privind originea noului virus relansează dezbaterea privind intruziunea omului în structurile atât de perfect alcătuite, atât de armonios finisate ale viului. Fiindcă, odată cu ingineria genetică pe care o reclamă crearea „prădătorilor bionici" împotriva agenţilor patogeni, bioingineria „îi transformă pe oameni într-o ameninţare fără precedent", avertizează istoricul. „Aceleaşi instrumente care le permit medicilor să identifice şi să trateze rapid bolile noi le-ar putea permite armatelor şi teroriştilor să creeze boli şi mai cumplite şi agenţi patogeni apocaliptici. (Pe bună dreptate ne putem întreba în faţa a ce ne aflăm astăzi? n.n.) Prin urmare, cel mai probabil, marile epidemii vor continua să pună omenirea în pericol în viitor doar dacă omenirea însăşi le creează, în slujba vreunei ideologii nemiloase. Epoca în care omenirea stătea neputincioasă în faţa epidemiilor naturale a luat *probabil* (s.n.) sfârşit. Dar e posibil să-i ducem dorul."

Pe cât de exact se arată Harari în estimarea răspunsului umanităţii la flagelul molimelor şi la modul în care interferează în acest domeniu trecutul cu proiecţiile viitorului, pe atât de auroral naiv, mi se pare a fi în problema războiului. „Cea de-a treia veste bună este că dispar şi războaiele", afirmă el încrezător de la bun început. Pe de o parte, „armele nucleare au transformat războiul dintre superputeri într-un gest nebunesc de sinucidere colectivă". Îmi aduc aminte că, în vremea Războiului Rece, la noi vorba „Frică la mine, frică la tine, frică la noi amândoi!" avea o largă circulaţie. Numai că umanitatea n-a dus lipsă şi nu va duce niciodată lipsă de nebuni pe care contextele sociale şi prostia oamenilor să nu-i aşeze în centrele de putere, acolo unde se poate pune la cale orice, inclusiv o sinucidere colectivă! Pe de altă parte, obiectivele războiului, raptul de bunuri, prada, s-au schimbat, principala sursă de avere fiind cunoaşterea, nu resursele materiale. Iar interesele corporatiste ţes o plasă de siguranţă greu de destrămat. Adevărat, dar cine exclude o confruntare, decisivă au ba, pentru resurse de cunoaştere? Ca şi molimele, războiul face parte din zestrea existenţială a umanităţii. Dar dacă primele nu au avut niciodată o prezenţă cotidiană, războiul da. Nu ştiu dacă există vreo zi de la Dumnezeu în care, undeva, de-a lungul şi de-a latul pământului, acesta să nu fie prezent sub o formă sau alta!

Cineva care s-a trudit să-i studieze prezenţa în istoria umanităţii ajunsese la concluzia că, *per total,* de la începutul începuturilor, omenirea a înregistrat doar 284 de zile de pace în istoria ei. 284 de zile de pace, nici măcar un singur an, de-a lungul atâtor milenii! Şi, mă tem că acele 284 de zile de pace n-au existat niciodată. Ele sunt doar rodul precarităţii mijloacelor de informare din acele epoci revolute. (Va urma)

Fulguraţii

Paul DIACONESCU

Am descoperit griul, adevăratul „gri”, cenuşiul, în acea călătorie spre nord. E aşa de mult de atunci! Plecasem cu acel Ford Capri, cumpărat de ocazie de la un american stabilit la Paris. Ne oprisem la Bruges. Acolo, în clădirea austeră a fostului spital din secolul XVI, am descoperit picturile lui Memling.

Dimineaţa începuse cu o neaşteptată muzică, ne treziseră glasuri subţiri ce pătrundeau prin fereastra întredeschisă. Am sărit din pat, am fugit la fereastră şi-am apucat să vedem coada unui şir de fete pedalând spre şcoală şi vorbind între ele.

Stranie fusese acea dimineaţă, în acel hotel vechi, într-un cartier şi mai vechi, cu străzi libere, neumblate, în care stolul de şcolăriţe puteau conversa, pe biciclete, ca în recreaţie. În acea armonioasă gălăgie ne trezisem.

Un semnatar al scrisorii lui Paul Goma (1977) povesteşte la radio Europa liberă: după ce a fost anchetat de Securitate timp de zile şi săptămâni în şir, după ce au folosit cu el toate metodele, brutală, suplă, ameninţătoare, rafinată etc., este convocat de un secretar al comitetului judeţean PCR, care-i spune, în esenţă: „Dumneata ai exprimat o serie de critici la adresa unor lipsuri din societatea noastră. Noi suntem conştienţi că nu toate lucrurile merg pe roate şi avem nevoie de oameni inteligenţi şi activi, care vor să îndrepte lucrurile. De aceea te întreb: nu vrei să devii membru de partid?”

Culme a „dialecticii” sau partidul ca loc de detenţie!

(23 iulie 1981)

Prima zi de şcoală, după începutul festiv de ieri. Asist la „lecţie”. Clasa e împărţită în două grupe: doisprezece copii într-o parte, treisprezece în cealaltă. Apoi, unul după altul, copiii sunt invitaţi să îşi scrie numele mic pe tabla neagră (care aici e verde!), apoi elevii numără numele cu trei litere, pe cele cu patru litere etc., după care urmează separarea numelor care încep cu aceeaşi literă. Totul se petrece simplu, într-un fel de joacă, după care se aşază toţi pe podium, în jurul învăţătoarei, o femeie ce nu pare să aibă mai mult de treizeci de ani. Timp de câteva minute, aceasta citeşte o istorioară despre prima zi de şcoală a unei fetiţe. (Fiul nostru priveşte în tavan, cască şi se întinde de câteva ori.)

Din nou fiecare copil îşi repetă numele, urmează jocul „telefonul fără fir” şi elevii sunt invitaţi să se aşeze în bănci, apoi să se ridice şi, în mod neaşteptat, să se urce cu picioarele pe pupitre. Din această clipă atmosfera se schimbă brusc. Per, Dani şi încă trei ştrengari îşi vorbesc cu voce tare, se îmbrâncesc, se hârjonesc ca în urmă cu două zile, la căminul de preşcolari. Pupitrul – simbol al clasei, clasa – simbol al şcolii au fost anulate!

Să fie acesta un principiu al şcolii suedeze? – mă întreb. Fără tabuuri, fără reguli stricte, fără pic de formalism. De fapt, observ că, deja, copiii o tutuiesc pe învăţătoare, aşa după cum ultimul ziarist îl tutuieşte pe şeful guvernului în emisiunile televizate… Dar ceea ce mă miră, parcă şi mai mult, este acest aer blajin, indulgent al primei lecţii, o „lecţie” de nonconformism. În fine, ultima parte a primei ore e dedicată alfabetului. Elevii îl ştiu aproape în întregime, se completează unul pe altul, simplu, liber, în ochii lor se ghiceşte curiozitatea şi dorinţa de a învăţa mai mult, mai repede. Dar învăţătoarea îi tempereazǎ printr-un gest, le spune parcă din priviri: „Luaţi-o încet! Nimeni nu vă grăbeşte.”

Mă întreb dacă doamna învăţătoare cunoaşte dictonul latin *festina lente*. Dar, nici n-ar avea nevoie. Pentru că aici timpul are răbdare…

(22 august 1984)

În oglinda retrovizoare...

Mihaela MALEA STROE

Am mărturisit, repetat, că sunt ani şi ani de când refuz să mă mai uit la ştirile tv, să ascult ştiri la radio. Totuşi, trăim într-o eră în care, dacă nu alergăm noi după ştiri, vin ele buluc-buluc spre noi, via e-mail/internet/telefon deştept.

Pe acelea, concesiv, le citesc din când în când şi, evident, subiectul „covid” a fost şi este cap de afiş de mai bine de un an încoace. Totuşi, să citeşti informaţii e cu totul altceva decât să le asculţi. Citind în gând, în ritmul, cu tonul/intonaţia personale, rămâi oarecum la adăpost de registrele vocale ba disperate, ba patetice, ba apocaliptico-alarmiste ori sobru-bocitoare, ba înverşunat-poruncitoare, ba instigatoare, ba isterico-revoltate, ba zeflemitoare ale personajelor de pe sticlă, personaje asimilabile când unor circari, când unor inchizitori, când unor ciocli, rarisim unor profesionişti ai informaţiei nealterate care sunt... specie pe cale de dispariţie. Citind, eşti mai ferit de ceea ce ţi se poate *inocula* emoţional şi mental prin prestaţiile nonverbale şi paraverbale ale ştiriştilor, moderatorilor şi/sau invitaţilor acestora. Poţi compara, mai obiectiv, mai detaşat, porţia de adevăr fracturat, împănat cu minciuni credibile, servită „pe tavă”, cu ceea ce constaţi concret, verificabil, că se întâmplă în jurul tău.

Având în vedere rolul – fără îndoială major – pe care îl joacă presa (ca unealtă!) în informare/dezinformare/manipulare a maselor, mă tenta încă din iunie-iulie ale anului trecut ca, privind în oglinda retrovizoare, să fac o paralelă între momentul decembrie 1989 şi puţin după, al aşa-zisei noastre revoluţii, şi momentul 2020 al pandemiei încă actuale. Am amânat (dintr-un soi aparte de lene combinată cu saturaţie de subiectul „pandemie”), dar „factorul declanşator”, care m-a scos din lenevire, a venit prin „imaginea teroriştilor-oameni-păianjen”, pusă în balanţă (în editorialul din *Curtea de la Argeş* din iunie 2021) cu „butonul de lift care a îmbolnăvit de covid un etaj întreg al unui hotel, doar prin apăsarea lui cu un deget…, spusa distinşilor doctori care ne anunţau prin martie trecut că vin zile grele”.

Oglinda mea retrovizoare a început să bată până la vremea în care ni se impunea să dăm crezare exclusiv „presei oficiale” – singura pretins-propagatoare a adevărului, să nu ascultăm (era strict interzis!) „Vocea Americii” sau „Europa liberă” care, ni se spunea, mint de îngheaţă apele. Direcţia oficială pe atunci era indicată de emisiunea „Vorbeşte Moscova” care se difuza la ore fixe şi întrerupea, din câte îmi amintesc, orice alte emisiuni.

Acum, în repetitive „mesaje de interes public” ni se cere să credem exclusiv informaţiile oficiale! Direcţia oficială n-o mai trasează Moscova, dar (alt)cineva tot are grijă în noul context unional... să nu ne abatem şi, Doamne feri!, s-o luăm, de capul nostru, independent, pe căi nemarcate. În prezent, ceea ce ar putea contrazice versiunea oficială nu este strict *interzis,* că nu se mai poate *din cauza* (sau *graţie,* depinde din perspectiva cui privim) evoluţiei tehnologice – dar este compromis, luat în derâdere, descalificat, catalogat *fake*, iar cei care, vai!, apleacă urechea şi la alte surse sau la opinii diferite (fie ele venite din SUA, Franţa, Germania, Italia, Suedia, Singapore etc.) sunt... proştii lumii, inculţi, conspiraţionişti, putinişti, „răspândaci”, reacţionari (că „duşmani de clasă”, „duşmani ai noii ordini sociale”, „duşmani ai poporului” au ieşit din *trend*).

Revin la momentul ’89, la ştirile servite de Televiziunea Română *Liberă* (?!), la setea năprasnică de a afla ce se întâmplă, sete care fie ne-a ţinut cu sufletul la gură în faţa micilor ecrane, fie, pe unii dintre noi (sătui de răul îndurat şi dornici, în naivitatea noastră de atunci, „să punem umărul” la schimbarea istorică), ne-a scos în stradă, în bătaia gloanţelor, la proteste. Eram panicaţi (izbânda presei!) că, dacă nu acţionăm eroic, se întoarce roata şi rămânem cu Ceauşescu şi regimul lui dictatorial. Dacă ne-am fi desprins de emanaţiile radio-tv, să gândim „la rece”, ne-am fi dat seama că „zarurile erau (deja) aruncate”, schimbarea („catifelată” la alţii, sângeroasă la noi) se petrecea ireversibil pentru *toate* ţările aflate pe orbita sovietică. Era exclus să constituim „excepţia”! Înfierbântaţi însă, am înghiţit tot ce ne livra presa „liberă”: imaginile terifiante ale cadavrelor înviineţite, tumefiate, tăiate, apoi cusute cu sârmă, de la Timişoara, prezenţa teroriştilor, mai greu vizibili decât coronavirusul, dar care sigur coborau *în rapel* de pe acoperişuri (nu se ştie cum ajungeau acolo), intrau în locuinţe, în instituţii, ne mitraliau, se ascundeau prin păduri – inclusiv în Poiana Braşov, în Masivul Postăvarul – şi ne vânau... De frică, în iarna aceea ne-am „distanţat” voluntar de pârtiile de schi. Psihoza colectivă s-a prelungit. În vara lui ’90 încă tresăream („Iar se trage?!”) până şi la pocnetele ţevilor de eşapament. „Cine-a tras în noi după 22?” a rămas o întrebare fără de răspuns. Am înghiţit, creduli, ştiri care ne anunţau că au fost otrăvite bazinele de alimentare cu apă potabilă, că au intrat teroriştii în Spitalul de Copii din Braşov. Când s-a dat ştirea asta, mă aflam (cu soţul şi fetiţa noastră de 3 ani şi jumătate) relativ aproape de Spitalul de Copii, la finii noştri, unde ne prinsese „revoluţia”, tranşând (cu pauze de privit la tv şi de ieşit la proteste) porcul de Crăciun pe care îl cumpăraserăm împreună. Am sunat imediat la spital („V-au atacat? Suntem aproape, vă putem ajuta?”). O doamnă ne-a răspuns calm că „nu-i adevărată ştirea, nici vorbă de atac terorist! Suntem bine.”

Am sunat insistent la televiziune, să le cerem să dezmintă informaţia, să liniştească oamenii. Au fost imposibil de contactat. Ulterior am înţeles că, şi dacă am fi reuşit să vorbim cu ei, vrând să îndreptăm ştirea strâmbă (sau „fabricată”?) trâmbiţată pe post, am fi trecut *noi* drept „dezinformatori”. Mesajul liniştitor n-ar fi ajuns la public de vreme ce necesară momentului era panica generală.

Au fost locuri şi situaţii în care s-a tras, cu adevărat. Au fost morţi şi răniţi, cu adevărat. „Păcat, păcat, de sângele vărsat!” Păcat strigător la cer de suferinţa celor oneşti, singurii autentic-revoluţionari: „vom muri şi vom fi liberi!”, „mai bine mort decât comunist!”, „noi de-aicea nu plecăm/ nu plecăm acasă/ până nu ne câştigăm/ libertatea noastră!” Din sacrificiul, curajul şi dorinţa lor de libertate şi dreptate, o lungă serie postdecembristă de oportunişti aroganţi, ipocriţi, agramaţi, lacomi, nevertebraţi, corupţi, incompetenţi, cameleonici, şi-a croit samavolnic trepte pentru funcţii cât mai înalte şi pentru averi fabuloase.

Au fost, la „revoluţie”, multe ordonanţe şi ordine haotice, multe ştiri false, contradictorii sau gonflate, menite să acţioneze sinergic, să creeze şi să amplifice panica, starea de surescitare, derută şi confuzie a mulţimii.

Asupra blocului finilor noştri s-au abătut, în câteva seri la rând, sute şi sute de trasoare şuierătoare, mixate cu zgomote de împuşcături, dar, la lumina zilei, am constatat că faţada blocului e neatinsă. Au fost simulatoare?! De citit şi mărturia „Şobolanii din Gara de Nord” (Cătălina Haşotti, *Armele lui Max,* Ed. Betta, Buc., 2019). Cine le-a folosit şi de ce? Probabil n-o să ştim niciodată. După ani, privită în oglinda retrovizoare, imaginea noastră târându-ne – cu mic, cu mare – de-a buşilea prin apartament, pe sub ferestrele camuflate, ca să fim în „unghi mort”, nu în calea gloanţelor, a devenit tragi-comică. La fel, amintirea serii în care, rămase în casă, fina, eu, pruncuţele noastre, cumnata şi o bunică, am încercat, în absenţa soţilor, să baricadăm uşa apartamentului cu un cuier de hol pe care nu l-am putut clinti, oricât ne-am opintit, pentru că... era fixat în perete.

→

Homo sapiens

Azi, scena luptei cu bietul cuier apare ilară, dar atunci eram îngrozite de gândul că vin teroriştii, de aceea nici nu ne-am lămurit pe loc de ce nu răzbim să-l mutăm. Tot atunci, pe la miezul nopţii, cu fina şi cumnata ei, căutam de zor un satâr. „Operaţiunea porcul" (o namilă de aproape 200 kg) se încheiase, dar, în zăpăceala şi spaima noastră, rătăciserăm „arma albă". Ne închipuiam, naiv, că o să ne apărăm eroic fetiţele şi pe bunică de automatele „oamenilor-păianjen" cu... satârul. Să nu râzi, cu lacrimi triste şi amare, de tine-însuţi când te uiţi înapoi?

Mai mult: se lansase zvonul că teroriştii ocupă case, poduri, turle, apartamente nelocuite şi trag de acolo. Cât de lesne şi de spornic ţese coşmaruri imaginaţia pradă panicii inoculate, aveam să aflăm curând.

Cum am lipsit de acasă, ne-am pomenit că, ştiind unde suntem, ne sună vecinii, gata să cheme armata, disperaţi că la noi s-au instalat terorişti. Auziseră, seara, paşi apăsaţi, zgomote de mobilă mutată de colo-colo. Să venim urgent! Am lăsat fetiţa în grija finei şi... am venit! Uşa apartamentului era intactă, totuşi, atinşi de frica *reală* a celor de pe scara blocului, ne-am oprit întâi la vecina care locuia perete-n-perete cu noi. De la ea am pândit pe rând, cam două ceasuri, cu urechea lipită de peretele comun, doar-doar o să auzim zgomote suspecte înainte de a pune pe jar vreo patrulă militară. Neauzind, ne-am luat inima-n dinţi şi ne-am dus acasă: mobila neclintită, ioc terorişti! Vecinii, agitaţi, susţineau că nu era părelnic ce auziseră. Excluzând o halucinaţie colectivă, am căutat sursa zgomotelor ce s-ar fi putut realmente propaga, în seara anterioară, la câteva apartamente. Şi... da: vecinul de deasupra cususe ceva la o maşină veche, cu pedală, greoaie şi gălăgioasă (asta era „mobila mutată"), în timp ce fetiţele lor se jucaseră sărind de pe canapea pe covor (iată şi „paşii apăsaţi"). Panica semănată cu sârg de presă dăduse roade: a deformat, în mintea oamenilor, realitatea.

Momentul pandemic 2020, are, sigur, altă dimensiune, alt dramatism, dar năravul presei a rămas neschimbat: să fie „angajată plenar" în informarea/dezinformarea/manipularea maselor. Cu mult mai mult spor acum, întrucât beneficiază de o mulţime de canale, posturi, reţele (cele de „socializare" – de nepreţuit ajutor în manipulare!). Beneficiază de jonglerii tehnice noi: editare de imagini, colaje, holograme, „construcţii" computerizate atât de verosimile încât nu poţi fi sigur dacă e realitate sau „făcătură" ce ţi se serveşte, iar să crezi fanatic, absolut, în „adevărul" livrat de un anume post preferat, este letal. O doză de *dubito ergo cogito, cogito ergo sum* cartezian, în aceste condiţii, face bine.

De ce şi în interesul cui a fost necesară panicarea mulţimii în '89 nu mai constituie tocmai o mare şi impenetrabilă enigmă.

De ce şi în interesul cui a fost necesară panicarea lumii întregi în 2020 (la noi cu mare exces de zel), dacă încă nu se vede limpede-cristal, pesemne de la distanţă ceva mai mare se vor desluşi multe.

Din cât am citit şi cumpănit în ultimul an şi mai cu seamă din reacţiile semenilor prinşi straşnic în mrejele presei, se deduce, şi fără să fi stat cu creierul în televizor, că scenariul inoculării panicii şi-a păstrat, în timp, componentele de bază: imagini terifiante din belşug, ştiri gonflate, prioritar şi preponderent morbide, informaţii contradictorii, cocteiluri de un pahar cu adevăr la două cu minciună sau invers, după gust. Plus haos, ordonanţe, decizii, acţiuni şi măsuri ilogice (la 200-300 de cazuri covid confirmate – stare de urgenţă, cu restricţii ultra-severe, la peste 15.000 de cazuri – relaxarea restricţiilor). Plus ton jurnalistic de întunecaţi vestitori ai apocalipsei care, prin agentul „în-corona-t" – pare-se *made in China,* ne pândeşte de pe clanţă, butonul liftului, tejghele, cărţi, bancnote, întrerupătoare, de pe tastele bancomatelor, telefoanelor, computerelor, de pe haine şi pantofi, ne aşteaptă pe banca din parc, din autobuz, din sala de concert, pe firele de praf... Poate ataca din aer, din ploaie, din vânt, din respiraţia aproapelui..., de oriunde, de peste tot. Cei care (inclusiv câţiva cercetători germani şi americani) au cutezat să susţină, acum un an, că suprafeţele nu-i priesc virusului, îl lasă fără vlagă, au fost, atunci, discreditaţi. Contribuiau la scăderea panicii? S-a dovedit, între timp, că au avut dreptate.

O cercetătoare din Australia (fiziciană) demonstra, tot la vremea aia, de ce nici pe haine nu prea izbuteşte să se prindă: de mic şi uşurel ce e, nu-l lasă legile fizicii, îl zburătăcesc curenţii fini de aer pe care îi stârnim în mers. A fost ignorată. Eram sfătuiţi să facem „enclave" în casă, unde să lepădăm hainele şi încălţămintea cu care venim de afară. Australianca îndrăznea să calmeze spiritele? Urât din partea ei, dar a avut şi ea dreptate!

Micul terorist fără mitralieră nu cobora, ca în '89, de pe acoperişuri (se zice că ar avea puţin-puţin „rău de *rapel*"), dar la noi (nu ştiu dacă şi la alţii) i-au ieşit în faţă, mai an, blindate şi patrule cu muniţie de război. Piticania nu s-a sinchisit de măsura asta grandioasă, dar oamenii, da, s-au simţit timoraţi, intimidaţi, ameninţaţi, îngrădiţi, nu protejaţi. Cu atât mai mult cu cât exista, încă viu în memoria multora – precedentul: „iar se trage?" Dacă, după torentul de „certitudini" că inamicul e omniprezent, nu intraserăm în panică pe măsura aşteptărilor (cui?), ni s-a servit un supliment motivaţional. *Qui prodest?!* Nicidecum maselor! Doar se ştie că panica, stresul, ca şi statul în casă, şubrezesc imunitatea. Ei, şi?! Reclamele tv (la astea mă uit că au tâlcul lor) ne îmbie cu puzderie de adjuvante noi care... o întăresc. De mirare că încă nu s-a inventat hârtia igienică imuno-protectoare.

Privind din nou în retrovizoare, iată că gesturi serioase din primăvara trecută devin ilare. Sub imperiul panicii, ne-am apucat atunci să... spălăm bani (la propriu şi perfect legal). Când a dispărut spirtul sanitar de pe rafturi (tot panica indusă a creat criza de spirt şi a deschis uşa pentru speculanţi) am cumpărat – şi n-am fost singura – alcool rafinat căruia i-am schimbat destinaţia: în loc să facem lichioruri, am spălat cu el gresia, faianţa, uşi, ferestre, clanţe, robinete, chiuvete, să intre, naibii, virusul în comă alcoolică! Mirosea casa a crâşmă din Dealu Mare, de unde nu lipseau decât cupa de pe masă şi cântecul de jale al lui Laie Chioru. Când oarece somitate medicală de la noi a decretat că alcoolul nu ne scapă de bâzdâganie, mai eficient e clorul – evident că s-au golit instantaneu rafturile cu *cleaner*-e pe bază de clor. Am reuşit (cu „pile") să cumpăr pastile de cloramină, le-am dizolvat în apă şi am spălat iar prin toată casa. A fost mai rău decât cu rachiul: mirosea înţepător a clor, ca în wc-urile publice de demult. Şi mai rău a fost de cei care, de frică, folosind în exces „reţeta" somităţii, s-au ales cu arsuri şi iritaţii urâte. Noroc cu un articol din *New York Times* în care un biochimist (sau biolog? nu mai ştiu) spunea că orice produs care dizolvă grăsimile (detergenţi, săpun obişnuit) e bun: anihilează duşmanul topindu-i costumaşul de proteină. L-am crezut pe american şi... am revenit iute la detergenţii folosiţi de obicei. Mai am, spre neuitare, 12 din cele 20 de pastile de cloramină obţinute cu greu. I le-aş dărui „somităţii"..., dar nu mai ţin minte cine era.

Termoscanerele şi obligaţia verificării temperaturii – iaca o nouă pricină de gâlceavă! Oricât de logice ar fi fost argumentele celor care susţineau că termojucăriile nu sunt relevante în privinţa stării de sănătate (pe asimptomatici nu-i detectează, cei cu febră mare nu umblă brambura, febra mică poate avea multe alte cauze), investiţia s-a făcut, practica s-a impus şi – *qui prodest?* – cineva pesemne a câştigat berechet din afacerea asta. Sau să fi fost doar o chestiune de „aliniere"?! Am testat, anul trecut, acurateţea jucăriei. Intrasem într-un magazin după ce am umblat prin soare torid. Temperatura verificată la intrare? 28^0C Aerul condiţionat rece, din magazin, m-a salvat de hipotermie: la ieşire, când *am cerut eu* să mi se ia temperatura, aveam... 32^0C! O prietenă, la alt magazin, m-a întrecut: a intrat la cumpărături cu 26^0C! Să nu credeţi că a dus-o cineva cu targa acolo! Nu, a mers bine-mersi pe picioarele ei! Recent, am iscodit câţiva gardieni dotaţi cu termoscanere, de la mai multe supermarketuri. N-au depistat, de-a lungul întregului an, pe *nimeni* cu febră peste 37^0, deşi cazurile de covid s-au tot înmulţit. Un gardian mai vorbăreţ, care discutase pe tema asta cu colegii, a ţinut să-mi spună că „aparatele ăstea, doamnă, rar trec de 35 de grade! Ori îs anume reglate aşa, ori îs defecte." Am putea crede că media temperaturilor scanate în pandemie la cumpărătorii români se învârte în jurul a 33^0C. Deşi nativ dăruiţi cu suflet cald, conform termoscanerelor (tot *made in China*?), trupeşte, suntem o naţie cam... „rece".

A nu se crede că, dacă îmi îngădui aici ironii şi autoironii retrospective, înseamnă că bagatelizez situaţia! Virusul (natural sau de laborator, cum o fi el) există, pandemia la fel! Se petrec drame cu adevărat (forme grave ale bolii, sechele pe termen lung, decese) în toată lumea! Spaima, boala şi moartea nu sunt lucruri de şagă! Nici sacrificiile medicilor şi asistentelor/asistenţilor care, în acest timp, s-au dăruit exemplar, până la epuizare, profesiei lor ca să salveze vieţile bolnavilor. Li se cuvin din plin toată recunoştinţa, tot respectul şi toată admiraţia noastră!

Dar, din păcate, panica amplificată de autorităţi prin mercenarii din presă, bâjbâiala, bâlbâiala, haosul general, sistemul sanitar lipsit de resurse, imixtiunea masivă a politicului într-o problemă sanitară au îngreunat munca – deja covârşitoare a – personalului medical. Cei care ar fi trebuit să gestioneze situaţia *prin* şi *cu* calm, luciditate, echilibru, să liniştească masele, în loc să le isterizeze asigurând teren pentru obsesii, nevroze, psihoze, depresii, s-au dovedit inapţi s-o facă. Sau n-au vrut?? Un succes răsunător totuşi au obţinut – scindarea severă a societăţii în *deştepţi* şi *proşti* şi asmuţirea unora asupra altora: tineri = deştepţi vs. seniori = proşti, pro-mască = deştepţi vs. anti-mască = proşti, pro-vaccinare = deştepţi vs. anti-vaccinare = proşti, pro-surse oficiale de informare = deştepţi vs. pro-surse extinse de informare = proşti. Categoria înţelepţilor echilibraţi (care totuşi există) e ignorată...

Citeam undeva că autorităţile, presa şi cadrele medicale suedeze *au evitat deliberat* sintagma radicală „virusul *ucigaş*" tocmai pentru a nu induce ideea că, odată contaminat, nu ai cale de scăpare. Cine a propus evitarea ei este, indiferent ce profesie va fi având, un fin psiho-sociolog care ştie sau intuieşte perfect puterea cuvântului, impactul asupra receptorilor. Pentru astfel de subtilităţi, trebuie şi să ai un IQ respectabil, şi să fii voitor de bine! Prin comparaţie: la noi, aceeaşi sintagmă a constituit (dacă nu cumva constituie şi acum) un refren obsesiv, îngroşat.

Pentru a fi paralizantă, frica trebuie să fie atotcuprinzătoare. Dacă, în '89, mai exista cineva care nu se temea de revenirea lui Ceauşescu, trebuia să se teamă măcar de „terorişti". În 2020, dacă nu ne-a turtit chiar pe toţi o teamă abisală de virus, trebuia cârpită lesa fricii măcar prin razii poliţieneşti şi amenzi. În fine...

În ultimul an, sursa de informaţii pe care am consultat-o oarecum constant, întrucât mă scuteşte de comentarii şi interpretări gata-preparate de alţii şi turnate în timpane când din stânga, când din dreapta, este site-ul Hopkins (https://gisanddata.maps.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html#/bda7594740fd40299423467b48e9ecf6)

Statisticile lor (cu toată relativitatea unor cifre oficiale) oferă, pe de o parte, destule date pentru a constata cât de straniu vălurită este dinamica pandemiei în spaţiu şi timp. Pe de altă parte, ridică o serie de întrebări legitime în privinţa raportului număr de cazuri covid confirmate/ număr de decese în diferite ţări. Nu reţin în ce lună şi zi a anului trecut ne situam „la egalitate" cu belgienii în privinţa cazurilor de covid confirmate: cca. 148.000 şi la ei, şi la noi, dar, frapant!, cca. 10.000 de decese la ei, 5.000 de decese la noi. Ce să înţelegi? Că sistemul nostru sanitar e mai performant decât al lor? Mira-m-aş! Că sistemul nostru imunitar e mai bun, deşi o ducem mai prost decât ei? Că virusul e blând cu noi şi aspru cu ei? Am urmărit o vreme nefericita „competiţie". Ba treceam noi în faţă, ba ei. Astăzi (25 mai 2021) suntem înaintea lor şi ca număr de contaminări, şi ca număr de decese. Ne-am şubrezit? S-a înrăit virusul la noi? Tocmai acum, când pe graficul nostru curba arată că maladia descreşte?! Sau: cum se explică (genetic?, sanitar?, nutriţional?, politic??...) faptul că sunt ţări „norocoase", în care, de când s-a ivit pandemia până azi, 25 mai, numărul de decese raportat la îmbolnăviri, este mic faţă de cel din multe alte ţări: în Bhutan (1/1.411), Burundi (6/4.546), Singapore (32/61.860), Qatar (547/215.742), Emirate (1654/557.619) etc.?!

Poate vor răspunde, cândva, cercetătorii... Sau anchetatorii?!

Până o fi să mai privesc în oglinda retrovizoare, închei, nădăjduind că ne-a rămas un fir de genă din aceea care (zice legenda) îi făcea pe daci să înfrunte moartea râzând: „Domnule doctor – întreabă pacientul – când se va termina pandemia?" „Nu ştiu – răspunde medicul –, că nu mă pricep la politică!"…

Despre erotism şi alţi demoni

Rodica BRETIN

În literatură, ca în orice formă de artă, erotismul poate fi subsumat principiilor morale şi educaţionale. În momentul în care creaţia unor autori deja consacraţi, ca Ion Creangă, Mihai Eminescu, Tudor Arghezi sau Geo Bogza, a „alunecat" din tiparele acceptate de societatea vremii în domeniul eroticului, au urmat nişte reacţii prompte şi, uneori, exagerate. După apariţia volumului *Poemul invectivă,* avangardistul Geo Bogza ajunge pentru câteva zile în spatele gratiilor, la închisoarea Văcăreşti. Eliberat, autorul se foloseşte de dreptul la replică, justificându-şi creaţia: *„Poemul invectivă* este într-adevăr un cumplit atentat, însă nu la bunele moravuri, ci la existenţa liniştită a lumii. În paginile lui e un vitriol menit să ardă, să stupefieze şi să clatine din siguranţa lor de până acum pe oamenii prea împăcaţi cu soarta lor şi cu ei înşişi." Autorul ar avea deci ultimul cuvânt în privinţa operei sale, singura îngrădire acceptabilă fiind propria cenzură şi, aş adăuga eu, cea a esteticului.

Dacă literatura cultă este încă plină de tabuuri, începuturile omenirii au avut o deschidere neinhibată faţă de erotism, considerându-l singurul antidot împotriva spaimei atavice de moarte. Artistul căutător al eternei frumuseţi n-a rezistat fascinaţiei Afroditei, chiar în perioadele istorice când normele sociale sau religioase exilaseră orice referire la actul erotic. Prezentă încă din desenele rupestre prin avataruri ale zeiţei fertilităţii, senzualitatea a devenit o sursă de inspiraţie pe care artişti plastici, scriitori şi muzicieni au celebrat-o ca pe elementul-cheie al existenţei omeneşti, cu un rol esenţial în evoluţia civilizaţiei.

Erotismul se regăseşte în orice literatură demnă de acest nume − fie că este vorba de un naturalism explicit, fie că totul este sugerat, conotaţiile sexuale luând forma aluziilor sau metaforelor − iar marii scriitori, inclusiv cei din zona fantasticului, n-au ezitat să îi exploreze posibilităţile.

Înzestrat cu o fantezie menită să îi suplinească neîmplinirile din viaţa cea de toate zilele, omul a inventat lumi în care totul este posibil, hrănindu-şi năzuinţa către altă realitate, diferită de cea cotidiană, limitatoare pentru orizontul său de aspiraţii. Fantasticul se declanşează de obicei prin intruziunea subită a unui element straniu, care perturbă ordinea lucrurilor, fără a se găsi sau căuta explicaţii plauzibile pentru insolitul acestei situaţii. De-a lungul timpului, genul a trecut prin numeroase forme de expresie, de fiecare dată concurând banalul, oferind o latură inedită, dar verosimilă a realităţii. Exprimând nevoia autorului de a se desprinde de condiţionările exterioare pentru a se concentra asupra introspecţiei, fantasticul poate fi definit în relaţie cu visul, halucinaţia, reveria, iluzia, cu tot ce sfidează cauzalitatea, raţiunea, convenţiile şi rigoarea ştiinţelor. Înrudit cu magia, sacrul şi miticul, imaginarul cultivă ruptura în planurile existenţei. Odată ce misterul irumpe în viaţă, insinuându-se printre evenimentele cotidiene, desfăşurarea acţiunii nu face decât să îl amplifice, ce este de neconceput devine regulă, iar deznodământul adânceşte incertitudinea în loc să ofere vreo rezolvare. Lumea pe care o propune cititorului îşi are propria ei organizare şi condiţii de existenţă şi, odată acceptată, poate deveni un alt tip de normalitate.

Tema lumilor imaginare apare iniţial în mituri, basme, poveşti, balade, epopei, poeme eroice, având rădăcini în folclor, în legendele bazate pe evenimente istorice şi nu în ultimul rând în mitologie, unde omul se confruntă cu fiinţe fabuloase, iar miraculosul se contopeşte cu realul plauzibil.

O a doua sursă a literaturii fantastice ar fi romanul romantic, amestec de fantezie şi meditaţie filosofică, terestru şi supranatural. Construcţia epică implică evaziuni în trecut sau experienţe onirice memorabile. Dacă „viata este un vis", atunci autorul poate domina lumea pe care a creat-o, plasând-o între efemer şi absolut, până la pierderea conştiinţei propriei identităţi. Dedublarea personalităţii, metamorfoze animaliere, viziuni obsesive, apariţii fantasmagorice sau terifiante, elemente magice din cărţile de demonologie, fascinatia tenebrelor, sondaje în straturile profunde ale conştiinţei − nimic nu îi este străin creatorului demiurg. Inserţiile imaginarului amestecă satanicul cu feericul, burlescul cu bizarul şi tragicul, convertind situaţiile insolite într-o *altfel* de realitate. Viziunea include o percepere particulară a lumii, prin transgresarea sau chiar negarea categoriilor de spaţiu, timp şi cauzalitate. Evoluând de la fabulosul feeric din basme şi cel simbolic din proza lirică – în care sentimentul transcendentului e generat prin metaforă, alegorie şi simbol − şi trecând prin miraculosul mitico-magic şi filosofic, apoi prin cel enigmatic şi absurd din proza vizionară − bazată pe exacerbarea subiectivităţii, pe introversiune şi realitate interioară − s-a ajuns la realismul fantastic, unde iraţionalul intervine pe neaşteptate, într-un cadru familiar.

Frecventat cu asiduitate de autorii contemporani, spaţiul lumilor stranii nu a fost ocolit nici de scriitorii români. Dacă cea mai veche operă de ficţiune imaginativă este considerată *Istoria ieroglifică*

de Dimitrie Cantemir, în secolul al XIX-lea se conturează fantasticul literar. Un prim moment al definirii genului îl constituie nuvela *Sărmanul Dionis,* a lui Mihai Eminescu, comparabilă cu creaţiile marilor romantici germani (Jean Paul Richter, Novalis, E.T.A. Hoffmann, Adelbert von Chamisso), francezi (Théophile Gautier şi Gérard de Nerval), sau americani (Edgar Allan Poe şi Howard Phillips Lovecraft). Spaţiul eminescian este unul filosofic, în care reflecţiile despre timp, spaţiu, fabulosul ca modalitate de afirmare vizionară şi doctrina metempsihozei îi asigură originalitatea în contextul universal.

După Eminescu, imaginarul s-a insinuat în operele clasicilor I.L. Caragiale, Gala Galaction, Barbu Delavrancea, Mihail Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, Alexandru Macedonski, Vasile Voiculescu, Cezar Petrescu. Un loc special îl ocupă proza lui Mircea Eliade, introducând fantasticul de tip magic, preluat de D.R. Popescu, Ştefan Bănulescu, George Bălăiţă, Tudor Dumitru Savu, dar şi unul consolidat de postmodernism, ca în proza lui Mircea Horia Simionescu. În perioada contemporană, scriitori ca Ştefan Bănulescu, Fănuş Neagu şi Ştefan Agopian explorează posibilităţile realismului fantastic, care se diversifică prin scrierile lui Ioan Groşan, Mircea Cărtărescu, Doina Rusti, Filip Florian, autorii îndreptându-se treptat şi spre alte subgenuri: fantasy sau science-fiction.

Spre deosebire de fantasy, plasat într-o lume de inspiraţie medievală unde miraculosul, magia şi elementele supranaturale rămân esenţiale, în science-fiction verosimilul este anulat nu prin „împingerea la absurd" a logicii şi raţiunii, ci prin absolutizarea ştiinţei.

Cultivat iniţial de maeştrii romantici Edgar Allan Poe, Villiers de l'Isle Adam sau Howard Philips Lovecraft ca o manifestare a libertăţii imaginaţiei în raport cu normele rigide ale clasicismului, în science-fiction-ul ultimului secol s-au cristalizat două tendinţe: *soft* şi *hard.* Prima se inspiră din ştiinţe umaniste, ca ecologia, sociologia, antropologia, psihologia, futurologia, având subiecte legate de mutanţi, alieni, catastrofe ecologice, manipulări genetice, clonări, explozie demografică, utopie şi distopie, anabioză, teleportare. A doua promovează ştiinţele exacte, fizică, electronică, cibernetică, astrofizică, cosmologie, cu teme subsumate: călătorie spaţială sau în timp, viteze superluminice, găuri negre, robotică, a patra dimensiune, universuri paralele.

În toată această bogăţie de teme sau motive, factorul uman, cu sentimentele şi trăirile sale, ar trebui să ocupe un loc central. Dacă în toate celelalte subgenuri ale fantasticului iubirea şi senzualitatea sunt prezente, din simplul motiv că fac parte din viaţă, iar arta este un proces de recreare a realităţii, *în science-fiction erotismul este sublim, dar lipseşte cu desăvârşire,* ca să îl parafrazez pe Caragiale. Cum şi cât dozează elementul erotic în opera sa, este alegerea oricărui creator. Însă când un întreg subgen literar se fereşte de săgeţile zeului Eros mai rău decât de ploaia acidă, înseamnă că „Huston, avem o problemă!"

Scriitorii clasici şi moderni din *main-stream* consideră eroticul ca fiind o latură a existenţei umane şi o prezintă ca atare, fără excese, dar şi fără autocenzurări care să cadă în ridicol. Cum s-a ajuns la un exil cvasitotal al senzualităţii din genul science-fiction? De unde vine frica, era să spun teroarea autorilor genului de a aborda, fie şi tangenţial, subiectul erotismului? Se tem să nu alunece într-un naturalism decadent, care ar fi în contrast cu albul uniformelor de stormtrooperi şi carcasele strălucitoare ale navelor fotonice?

Principala cauză a reluctanţei în a descrie, altfel decât din satelit, intimitatea unei relaţii interumane, pare să provină din misoginismul patriarhilor genului, care rezervaseră femeii un rol mai curând ornamental, de artificiu estetic în minunata lume nouă care aparţine bărbaţilor îmbrăcaţi în costume spaţiale asexuate. Această marginalizare a personajelor feminine se regăseşte şi în epic-fantasy, deşi cu totul altfel. Acolo, eroinele apar ca nişte cadâne culturiste, explodând de un sex-appeal care îngenunchează orice monstru. Şi cam atât. Dimensiunea psihologică are adâncimea bidimensională a benzilor desenate inspiratoare.

Revenind la science-fiction, femeia-obiect are un singur rol, cel de a scoate în evidenţă personajul masculin, fie că este un distrugător de lumi sau un mesia. Al doilea motiv al penuriei de sentimente în literatura de gen ar fi mai curând o justificare. Civilizaţia noastră se îndreaptă spre o societate cibernetizată, care a renunţat, voit sau silită de împrejurări, la trăiri umane, unde on-line-ul va urca pe soclul vechilor zei − deci autorii nu fac o omisiune, ci o descriere corectă a unui viitor previzibil. O societate sterilizată, cerebrală, din care simţămintele sunt exilate, unde ura sau iubirea sunt considerate tare ale trecutului, hologramele vor înlocui contactul fizic, iar viaţa se va muta în spaţiul virtual. Concluzia? Autorii distopiilor evită eroticul într-un act conştient şi asumat: sentimentele vor dispărea oricum, de ce să ne mai batem capul cu ele? Mai bine să mai inventăm o lege-două a roboticii. Şi totul într-o lume ternă, searbădă, plictisitoare. În afară de valoarea de avertisment a mesajului *să n-ajungem ca ei,* pe cine interesează să citească despre aşa ceva?

Promotorii unui viitor aseptic şi asexuat pierd însă din vedere alte legi, ale biologiei. Instinctul de reproducere este singurul care s-a dovedit mai puternic decât cel de supravieţuire. Şi ce poate fi mai extrem decât o apocalipsă, o lume în prag de colaps, ameninţată de o invazie extraterestră, explozia soarelui devenit supernovă, pandemie, război galactic sau holocaust, catastrofe naturale la scară planetară, situaţii-limită în care sentimentele primare nu ar fi suprimate, ci s-ar exacerba, trăirile căpătând o intensitate paroxistică? Ce fac însă personajele din science-fiction ajunse pe marginea abisului, când orologiul universal bate de sfârşitul lumii? Se comportă cerebral, mecanic, ca nişte roboţi care nu pot decât să urmeze directive implantate în conştiinţa lor de siliciu.

→

Homo sapiens

Exilul de după exil – Gabriel Stănescu

Dan ANGHELESCU

Apariţie fulgurantă, poetul, jurnalistul şi editorul Gabriel Stănescu (1951-2010) a strălucit, publicistic şi editorial, ca o prezenţă exemplară prin luciditate şi clarviziune, ce l-au singularizat într-o actualitate bulversată de *bine organizatele* manipulări post-decembriste. Doctor în filosofie, emigrat în USA după mineriadele din 1991, revenise în ţară hotărât să se opună şi să devoaleze compromisurile şi malversaţiile falacioasei „democraţii originale". Aşa se face că devenise fondator al revistei româno-americane *Origini. Romanian Roots,* una dintre cele mai importante publicaţii apărute în post-decembrismul românesc.

Sensul evenimentelor din România de după '89 a căpătat destul de repede o coloratură cu totul specială. Prin complexul de aparenţe ce se instituţionalizaseră cu vizibilă grăbire, era deja evident că asupra *memoriei* actualităţii se iniţiase, desigur tacit, o amplă ofensivă menită să estompeze malignitatea şi ilegitimităţile criminale ale fostului regim comunist. Într-un asemenea context, cei care erau capabili să observe mersul real al lucrurilor aveau să observe aproape imediat că – spre exemplu – fenomenul literaturii exilului românesc redevenise, instantaneu, la fel de *indezirabil* ca şi înainte de '89, ceea ce arăta că linia orientărilor culturale impuse mai înainte de politrucii comunişti nu fusese nicio clipă abandonată. Despre această literatură, mereu ocultată de-a lungul unor decenii întregi, ca şi despre victimele (*partea neferictă a*) istoriilor recente (v. *memorialul durerii*!) nu mai era recomandabil să se vorbească. Aşa a apărut (şi s-a şi împământenit) expresia, pe care continuăm să o auzim săptămânal la televizoare, despre „o istorie care nu se învaţă la şcoală". Şi, se înţelege, nimeni nu este abilitat să mai explice „de ce"?

Pornind şi de la acest (*nu foarte important?!*) amănunt, se va putea desluşi atât o anume realitate, cât şi raţiunile pe temeiul cărora Gabriel Stănescu iniţiase ctitorirea revistei româno-americane *Origini. Romanian Roots,* fondată în Statele Unite. Totodată, aşa cum se va vedea, demersurile lui erau destinate să asigure şi o – deja vizibil necesară – continuitate cu spiritul stins al publicisticii exilului românesc. În contrast cu premeditat inoculatele amnezii ale post-decembrismului, revista punea pe tapetul contemporaneităţii una dintre cele mai tranşante interogaţii: „De ce acest slab ecou, în opinia publică, privind mărturiile crimelor comunismului? De ce această tăcere jenată a politicienilor? /.../ Ne aflăm în faţa unei imposibilităţi cognitive?"

Constatând că *demantelarea* utopiei fusese, *ab initio,* stopată, că reziduurile gândirii totalitare deja dominau în această *pretins-nouă* realitate, *Origini. Romanian Roots* îşi structura mesajul şi ca un *remember,* redevenit al spiritualităţii exilului. Istoria vine (sau *re-vine?*) uneori cu mari şi devastatoare ironii. Ce altceva s-ar mai putea spune despre faptul că o *revoluţie* (!?) *anticomunistă* îl readusese în prim-planul actualităţii tocmai pe *dogmaticul ultra-stalinist* Silviu Brucan, cel care în anii de cumplită teroare bolşevică ceruse în *Scânteia* condamnarea la moarte a elitelor politice şi culturale ale ţării, în vreme ce consoarta, „tovarăşa" lui, acuzator principal în sinistrele tribunale *aşa-zis ale poporului,* îl osândea la muncă silnică pe viaţă pe foarte tânărul Vintilă Horia, încadrându-l în rândul marilor criminali de război? Asemenea întâmplări nu sunt mai niciodată întâmplătoare. Deci nu a fost de mirare când deciziile acelui tribunal de tristă amintire din '46 erau – fără pic de jenă – copiate şi readuse cuvânt cu cuvânt în actualitatea de după o însângerată revoluţie (proclamat!) *anti-comunistă,* vituperându-i *din nou* (?!) ca „duşmani ai poporului" pe Mircea Vulcănescu, Nichifor Crainic, Vintilă Horia, Ion Şugariu şi pe toţi ceilalţi pe care tovarăşul Brucan & comp. îi anatemizaseră în anii de teroare bolşevică.

Dar coincidenţele (?) – iarăşi întâmplătoare – aveau să continue şi, n-a fost loc de uimire când. în post-decembrismul *anti-comunist,* Vladimir (Volodea) Tismăneanu, fiul unora dintre cei mai notorii *cominternişti* şi *nkavd-işti* de rang înalt, a fost desemnat să *condamne* (!?) crimele comunismului din România. Aşa se face că, numai în *Origini. Romanian Roots* (vol. XI nr. 6-7-8, June-July-August 2007) se va găsi cineva, Andrei Vartic, lucid şi interesat să observe şi să denunţe caracterul absolut sfidător şi anti-românesc al înaltei decizii prezidenţiale. Articolul demonstra că aşa-zisa revoluţie nu fusese decât un act de *restaurare,* nici măcar cosmetizată, fapt demonstrat cu asupra de măsură şi de Monica Nedelcu, ea punând lucrurile în necruţătoarea lumină a adevărului când a scris: „...Cu sprijinul moscovit, liota comunistă şi-a menţinut puterea, /.../ iar procesul exemplar care ar fi trebuit să urmeze a fost amânat *sine die*. /.../ Neo-stângismul ambiental s-a combinat cu un dispreţ sistematic al valorilor româneşti. /.../ România intelectuală de azi a redevenit, din slugărnicie şi mimetism, mult mai stângistă decât Franţa intelectuală, iar dispreţul poporului român faţă de propriile sale valori autentice frizează inconştienţa. /.../ Merită psihanalizată această formă de nesimţire a poporului român, care, abia ieşit din grota stalinist ceauşistă, caută refugiu, cu un soi de frenezie disperată, în bordelul stângismului consumist. /.../ E absolut evident că cenzura ideologică s-a reimpus în ultimii ani în România de către cei care au ajuns în fruntea anumitor instituţii de cultură."

Severe, toate aceste concluzii ne pun faţă în faţă cu raţiunea profundă şi temeiurile pentru care regretatul Gabriel Stănescu îşi iniţiase publicaţia. Pe deasupra, să mai amintim şi că numeroşi colportori de opinie, *formaţi* la Academia „Ştefan Gheorghiu", nu mai ezitau să eticheteze orice manifestare de autentică cultură românească ca aparţinând orientărilor de dreapta. Publicistul Gabriel Stănescu li se adresa acestora cu o întrebare tranşantă: „...Când şi cum s-a identificat stânga politică cu cultura românească autentică? Ce poziţie a adoptat stânga aceasta politică în procesul otrăvitor al rusificării ţării? Ce alternativă a oferit stânga politică şi culturală în cei aproape cincizeci de ani de totalitarism comunist?"

Deosebit de semnificativă, mai ales din perspectivă valorică, se configura componenţa *Editorial Board*-ului: George Astaloş, Ştefan Augustin Doinaş, Paul Barbăneagră, Constantin Virgil Negoiţă, Mac Linscott Ricketts, Aurel Sasu, Ştefan Stoenescu, Virginia Stănescu.

În condiţii deosebit de dificile financiar, publicaţia avea şase apariţii pe an în numere duble. În fiecare erau anunţate tematicile supuse dezbaterii din numărul următor. Iată câteva dintre acestea: *Securitatea şi exilul românesc, Este Eminescu un reacţionar?; 23 august 1944 – între mistificare şi adevăr istoric; Cultură şi politică; Vintilă Horia, exilatul; Orientări şi soluţii în câmpul valorilor lumii contemporane.* Iată şi câteva titluri cu semnatarii lor: *Procesul comunismului, contrarevoluţiei şi tranziţiei criminale* – Dan Culcer, *Părintele Stăniloae şi Europa unită* – Theodor Codreanu, *Basarabia lui ...Volodea Tismăneanu* – Andrei Vartic, *Institutul cultural român din Freiburg* – Gabriel Stănescu, *Diaspora care uneşte* – Mihai Posada, *Exilul ca metamorfoză* – Constantin Eretescu. *Întoarcerea lui Vintilă Horia nu a mai avut loc* – Marcel Petrişor, *Theodor Cazaban despre Vintilă Horia* – Cristian Bădiliţă, *Înainte şi după Vintilă Horia* – Marilena Rotaru, *Vintilă Horia în corespondenţă cu Mircea Popescu* – Mihaela Albu şi Dan Anghelescu, *Europa Liberă şi exilul românesc. O istorie încă nescrisă* – Rene Alecu de Flers.

O serie de preţioase amănunte privitoare la apariţia revistei *Origini* ne-au fost puse la dispoziţie chiar de Gabriel Stănescu prin mărturiile din interviul consemnat de poetul Andrei Zanca. Astfel, suntem edificaţi asupra concursului de împrejurări ce avea să deschidă drumul spre această iniţiativă jurnalistică. În 1995 lua fiinţă *International Association of Romanian Writers & Artists* (*Asociaţia Internaţională a Scriitorilor şi Oamenilor de Artă Români, LiterArt XXI*), structură organizaţională creată de scriitori, jurnalişti, artişti plastici şi profesori universitari exilaţi în Statele Unite, Canada, Germania, Franţa, Italia, Austria, Elveţia.

→

Mulţi autorii evită teritoriul minat al eroticului şi dintr-o teamă ce ar putea să pară firească. Deşi astăzi nimeni nu mai ajunge la închisoare asemeni lui Geo Bogza, autorii se autocenzurează singuri pentru a nu fi cumva blamaţi pentru prea multă îndrăzneală în creativitate. Şi aşa sf-ul se află cantonat între „genurile minore", alături de crime, *thriller, horror* şi *eroic-fantasy.* În loc să îşi depăşească condiţia, această cenuşăreasă a literaturii *main-stream* continuă să îşi creeze propriile restricţii şi limitări, complăcându-se într-o bulă de confort în care autori şi cititori se simt ocrotiţi de fulgerele olimpiene ale criticii, fără să îşi dea seama că se află într-o închisoare narativă.

Teama de a explora teritoriul erotic vine şi din moştenirea comunistă a anilor de pionierat ai genului, în care singura iubire permisă era cea faţă de partid, în contrast cu blamatul libertinaj capitalist. Fantoma comunismului bântuie încă o literatură de anticipaţie tehnico-ştiinţifică ce se voia doar „a inginerilor şi tehnicienilor". La moştenirea culturală s-a adăugat în timp un *snobism literar,* o tendinţă de a respinge orice are legătură cu naturalismul în artă, pe principiul „noi nu scriem cu sex şi violenţă, ca decadentul de Emile Zola, noi suntem puri şi duri, din acelaşi aliaj cu navele care zboară cu viteza luminii, grăbite să lase în urmă tot ce este omenesc".

Rândurile acestea nu reprezintă o pledoarie pentru latura comercială a eroticului, menită să atragă cititori cu prea puţin discernământ, amatori de picanterii. O scenă cu asemenea conotaţii trebuie scrisă doar dacă are relevanţă în caracterizarea personajelor sau evoluţia naraţiunii, altfel nu îşi are rostul în context.

Curentul science-fiction ar trebui să emoţioneze, nu doar să uimească. Să fie verosimil în ideea *nimic omenesc nu mi-e străin* − care nu se aplică societăţilor robotice, cu oameni de hârtie sau din pixeli, lumi ce seamănă mai degrabă cu jocurile video. Fără trăiri autentice, personajele dau o senzaţie de artificialitate, devenind total anoste pentru lectorul obişnuit cu literatura *main-stream*, unde realitatea este recreată la un nivel superior de complexitate faţă de cea cotidiană. Orice cititor care se respectă vrea să vadă în mintea lui un film, mai degrabă decât un desen animat. Marile cărţi care au rămas în literatură prezintă întotdeauna conflicte umane, cadrul în care se petrece povestea rămânând un element de recuzită. Science-fiction-ul nu poate fi doar un pliant turistic de prezentare a unor lumi care arată spectaculos sub focul de artificii al constelaţiilor exotice. Sentimentele, dramatismul şi verosimilitatea sunt singurele prin care îşi poate câştiga locul în marea literatură, ieşind prin merite proprii dintre „genurile minore".

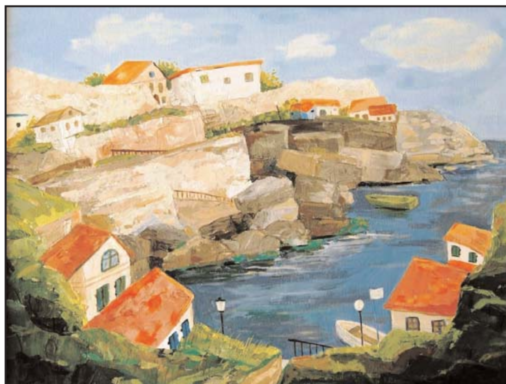
Homo sapiens

Doi ani mai târziu, Gabriel Stănescu era solicitat de conducerea *LiterArt XXI* (Sanda Golopenţia, Constantin Eretescu şi Silvia Cinca) să preia îndatoririle de secretar general al asociaţiei. Într-o astfel de calitate, cel desemnat îşi propunea să determine o apropiere, o reunire a forţelor scriitoriceşti din exil, scop în care iniţia editarea revistei *Origini. Romanian Roots,* publicaţie care aspira să devină „...o modalitate sublimată de a menţine trează conştiinţa celor din emigraţie pentru a-şi aduce aminte de unde au venit, cine sunt, şi încotro vor să se îndrepte".

Aşa se face că, în cele din urmă, programul *LiterArt XXI* (cu sediul la Atlanta, Georgia, USA) căpăta o consistenţă absolut notabilă prin apariţia revistei *Origini. Romanian Roots*, a *Almanahului Origini* şi a *Caietelor Internaţionale de poezie.* Toate acestea, la un loc, se concretizau şi ca un răspuns adecvat la o stare de lucruri pe care Gabriel Stănescu, în interviu, îl creiona cu deosebită limpezime: „...*Romanian Journal,* revistă ce apare la New York, este finanţată din fondurile directe ale statului român. /.../ Cei desemnaţi să reprezinte cultura română în America nu-s oameni de cultură, ci lingăii puterii de ieri şi de azi şi, probabil, ai celei de mâine. În aceste condiţii, imaginea culturii româneşti nu se îmbunătăţeşte, ci se depreciază pe zi ce trece."

Se instituia astfel o veghe permanentă asupra *întâmplărilor* care apăruseră ori se întrezăreau la orizonturile, nu tocmai senine, ale post-decembristei culturi române. Unul dintre exemplele semnificative ce va ilustra această veghe avea ca punct de pornire un articol din 1921 semnat de Nae Ionescu, unde – cu autoritatea de necontestat în epocă – acesta afirmase: „Filosofia românească, în forma ei cultă, nu există. Şi e foarte probabil că nu va exista încă multă vreme de aici înainte." Desigur, doctor în filosofie, Gabriel Stănescu nu avea de gând să „combată" aserţiunile formulate de maieuticul *Profesor* în urmă cu şapte decenii. Însă – cum avea să şi spună – accepta cu greu „...că aceeaşi afirmaţie face şcoală azi, /.../ auzită din gura unuia dintre emulii unui filosof care chiar ieşise din mantaua lui Nae Ionescu. Am aflat că originalul Gabriel Liiceanu, vrând probabil să facă impresie, ar fi deschis cursul său despre C. Noica de la Facultatea de Filosofie din anul 1995 cu aceleaşi cuvinte: Filosofia românească nu există; ar fi putut începe cu C. Noica, dar..."

În publicistica românească de după '89, un merit notabil ce se adaugă în contul revistei *Origini* este şi acela că a *re-deschis* orizonturile către fenomenul literar al *exilului românesc*. După 1990, acest veritabil tezaur de literatură era în totalitate necunoscut. *Jurnalul Literar* al regretatului Nicolae Florescu a fost singura publicaţie care, cu eforturi considerabile şi totodată cu o exemplară probitate ştiinţifică, readusese în actualitate acest fascinant peisaj literar unic în Europa. În interviul cu Andrei Zanca, Gabriel Stănescu abordase problema acestui fenomen, situându-l sub semnul unei insolubile neclarităţi: „...Nu cred, spunea el, că există graniţe între literatura românească din ţară şi cea din exil. /.../ Dar dacă scrii totuşi, în româneşte, şi ea, literatura română nu te vrea printre aleşii ei?" Evident, nu literatura română era aceea care refuza cu obstinaţie atât reintegrarea, cât şi orice apropiere a publicului de valorile literare ale exilului. Post-decembrismul evita în esenţă tocmai faptul că aceasta s-ar fi putut converti într-o veritabilă terapie a memoriei, aceea pe care Monica Lovinescu o considera imperios necesară pentru mentalul unei societăţi peste care a domnit totalitarismul. Fără îndoială, exilul ca şi fenomenul literar al exilului, atât pentru revistă, cât şi pentru editorul ei au constituit o preocupare constantă. Pe prima copertă, partea superioară, figurează un citat din scrierile lui Vintilă Horia: „Istoria exilului o poţi face numai câteva personalităţi în stare să creeze într-un ritm românesc, pe care numai ele îl pot simţi şi înţelege." În mod vădit, Gabriel Stănescu a fost una dintre acestea şi, alături de el, marea majoritate a colaboratorilor care i s-au alăturat. Ca şi el, erau neliniştiţi şi sceptici,

având de înfruntat efectele acestui autism al actualităţii. În numărul 4-5 al revistei *Origini* (2010), scriind despre Vintilă Horia, o întâlnim pe Monica Nedelcu. Cu vizibil regret ea crede şi spune: „...Ceasul românesc al lui Vintilă Horia n-a sosit şi, probabil, nu va sosi prea curând. Acest mare scriitor şi gânditor român din secolul XX, /.../ scriind în patru limbi cu dexteritate şi eleganţă aristocratică (română, franceză, spaniolă şi italiană), adulat de generaţii de studenţi de la Complutense, după ce stârnise furia haitelor comuniste franceze, continuă să fie minimalizat sau pur şi simplu ignorat în propria lui ţară."

Tot asupra lui Vintilă Horia se orientează şi editorialul lui Gabriel Stănescu (*Origini*, vol. XIV, no. 4-5/ 2010). Titlul (*Exilat în lumea liberă*) prelua o sintagmă pusă în circulaţie de Theodor Cazaban, romancierul de succes dintr-o Franţă care se dovedise cu totul insensibilă şi „indiferentă faţă de condiţia dezumanizantă a lui *homo sovieticus* şi a popoarelor aflate dincolo de cortina de fier". Editorialistul trece în revistă drama şi cabala instrumentată de la Bucureşti în vederea compromiterii romancierului român care binemeritase Premiul Goncourt. În cuprinsul aceluiaşi număr mai apar: Laurenţiu Melinte, prezentând acea atât de singulară carte (o eseistică sub formă de interviuri), *Călătorie spre centrele pământului* (*Viaje a los centros de la tierra*). Marilena Rotaru semnează articolul intitulat *Înainte şi după Vintilă Horia.* Cristian Bădiliţă publică un interviu cu Theodor Cazaban despre Vintilă Horia. Alte titluri din vasta operă a lui Vintilă Horia sunt aduse în discuţie de Santiago Rivas: *Anchetă dincolo de vizibil* (*Encuesta detras de lo visibile*), uimitoare carte de cercetări în domeniul parapsihologiei. Nu mai puţin importantă este şi o altă lucrare savantă ce pune în lumină capacitatea de analist subtil a lui Vintilă Horia: *Introduccion a la literatura del siglo XX* (*Introducere în literatura veacului XX*). Textul oferă o extraordinară meditaţie sintetică asupra tuturor curentelor şi orientărilor gândirii etice, politice şi sociale care şi-au aflat o exprimare prin limbajul literaturii. Această operă de amplă sinteză este cu atât mai valoroasă cu cât readuce în atenţia şi interesul public scriitori care, „în virtutea unor situaţii ce aparţin, în cele mai multe cazuri, de acel politic ce falsifică şi umileşte adevărurile fundamentale, sunt astăzi ignoraţi".

Tot privitor la Vintilă Horia, Constantin Eretescu, într-un foarte interesant şi subtil studiu (intitulat *Exilul ca metamorfoză*) consideră că omul care a scris romanele *Dieu este né en exil, Le Chevalier de la résignation* şi *Perseguid a Boecio* „a trăit un exil dublu: cel real şi exilul eroilor lui".

Cu ample referinţe la cele două lucrări despre care s-a mai amintit (*Encuesta detras de lo visibile* şi *Introduccion a la literatura del siglo XX*), Mihai Cismărescu încearcă o introducere în sfera cercetărilor mai speciale operate de Vintilă Horia. Isabela Vasiliu-Scraba analizează scrierile aceluiaşi din perspectiva, nu mai puţin spectaculoasă şi interesantă, de istoric al filosofiei româneşti.

Revista lui Gabriel Stănescu îşi aflase raţiunea de a fi în încercarea de menţinere trează a spiritualităţii exilului, dat fiind că atât fondatorul, cât şi colaboratorii publicaţiei înţeleseseră că post-comunismul nu era mai mult decât un *experiment* ce se concretiza doar într-o abstractă şi irelevantă retorică. De altfel, e suficient să reflectăm asupra destinului actual al literaturii şi personalităţilor exilului, la tăcerea suspectă care continuă să le acopere încă, deşi, când a apărut revista, trecuse destulă vreme de la aşa-zisa *revoluţie.* Dar editorul şi colaboratorii erau conştienţi că lumea românească continua să fie un spaţiu populat mai mult de întrebări decât de certitudini şi, prin scrisul lor, aspirau să ilumineze subteraneitatea evenimentelor pe care le traversau. Publicistica în cazul acesta refuza să fie un act gratuit. Pentru cei tineri, barbaria şi *dublul* întunecat al istoriei recente erau împinse în afara câmpurilor memoriei. Împotriva lor prezentul construia o – nu tocmai benignă – dominaţie a aparenţelor. Care, de altfel, continuă. Din nefericire însă, şi ctitorul, şi revista astăzi au dispărut şi de peste un deceniu nimeni şi nimic nu mai încearcă să ocupe golul lăsat în urmă.

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Aproape moartă
Amina Mekahli (Algeria)

Având picioarele înfăşurate în laţul
din cadavre de cuvinte
M-am înălţat
Ca un fascicul de lumină peste ruine
Cu pântecul alunecând peste saliva limbilor fără ecou
M-am îmbăiat
Precum o amintire în tuşul negru-al călimării mele
Urechile îmi rezonau la şoapta peniţelor
ce tremurau sub vânt,
în chip de pagini albe, sau linţolii...

Întâlnirea mea cea fericită
Francisco de Asís Fernández (Nicaragua)

Am avut o fericită întâlnire cu lebedele,
ce mi-a marcat întreaga viaţă,
o clipă minunată, între lac şi pădure.

Ele au inventat tăcerea.
Lebedele ştiu cum să privească inima în adânc,
pentru că ele nu cunosc mânia,
sunt spirit pur.

Păşeam pe apa lacului, în rând cu lebedele,
vorbind cu ele am simţit cum atingeam eternitatea,
că timp de secole am trăit într-un extaz dumnezeiesc,
în care nu încăpuseră decât iubirea şi eu.

Femeie
Cho Byung-Hwa (Coreea)

Vulcanul ce erupe
cosmos ermetic
fluviu ce curge neîncetat

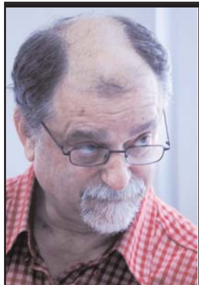
o mlaştină perfidă
şi nemiloasă,
cer sfâşiat

cuvânt care cuprinde toate dorinţele
semn pentru orice dor
palat al tainelor

eternitate explozivă
pasiune roditoare
secret care nu piere nicicând.

Istoria de lângă noi

Mihai Eminescu. Serbările de la Putna

Lucian COSTACHE, George ROTARU

Se împlinesc anul acesta, 2021, 150 de ani de la *Serbarea de la Putna*, eveniment de mare impact naţional, prilej pentru *afirmarea românismului şi a unirii românilor de pretutindeni.* Momentul e hotărât de studenţii români de la Viena, mai ales, dar şi din alte capitale europene. Studenţii proveneau din toate provinciile locuite de români şi erau organizaţi, la început, în două societăţi distincte, pentru a fuziona apoi în Societatea „România Jună" (cea care va edita şi cunoscutul *Almanah* în care va apărea poemul *Luceafărul,* în aprilie 1883), cu sediul în capitala imperiului.

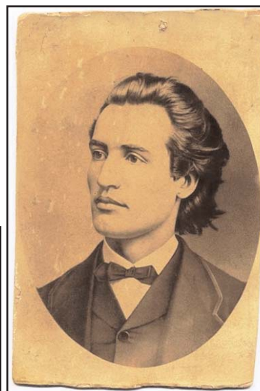
Eminescu este nu numai cel care va insista în mai multe rânduri pentru unitatea „studenţilor academici" aflaţi la studii în străinătate, dar şi pentru organizarea festivităţii de la Putna în amintirea *Marelui Erou al Neamului,* cum era numit Ştefan cel Mare şi Sfânt. Serbarea de la Putna din 1871 i se datorează în mare măsură, poetul insistând ca aceasta să aibă loc şi atunci când alţii erau descurajaţi şi doreau să renunţe. Serbarea ar fi trebuit să aibă loc în 1869 (prima fotografie a poetului este din acel an) cu ocazia împlinirii a 400 de ani de la sfinţirea mănăstirii, dar studenţii români de la Viena nu reuşiseră încă să se unească pentru a organiza împreună o mare sărbătoare naţională.

Sfânta Mănăstire Putna, cu Hramul Marii Sărbători Creştine a Adormirii Maicii Domnului (15 august) este un lăcaş monahal ortodox, unul dintre cele mai importante centre religioase, artistice, culturale româneşti. Mihai Eminescu a supranumit-o în 1871 „Ierusalimul Neamului Românesc". Mănăstirea se află la 33 km nord-vest de oraşul Rădăuţi, în judeţul Suceava. Mănăstirea este şi astăzi un important centru cultural; aici s-au copiat manuscrise şi au fost realizate miniaturi preţioase. Lăcaşul deţine un bogat muzeu mănăstiresc, cu broderii, manuscrise, obiecte de cult, icoane etc. Potrivit vechilor cronici moldoveneşti, zidirea mănăstirii, ctitorie a lui Ştefan cel Mare (al cărui mormânt se află aici), a început în anul 1466 şi s-a terminat în 1469. Sfinţirea sa a avut loc la 3 septembrie 1469, „fiind de faţă întreg clerul moldovenesc". Slujba de sfinţire a fost oficiată de mitropolitul Teoctist. Acesta a fost înmormântat în pridvorul mănăstirii în anul 1478. Incinta, turnul de la intrare şi fortificaţiile au fost terminate în 1481. Intrarea în curtea mănăstirii se face pe sub arcul boltit al unui turn compus din parter şi etaj, pe a cărui faţadă estică se află stema Moldovei datată 1471. Turnul a fost zidit în anul 1757 în vremea domnitorului Constantin Racoviţă, despre aceasta dând mărturie şi stema de pe faţada de vest, în care apar reunite stemele Moldovei şi ale Ţării Româneşti. Deoarece poetul Mihai Eminescu, împreună cu T.V. Ştefanelli şi probabil cu alţi studenţi participanţi la Marea Serbare de la Putna din august 1871 au înnoptat în acele zile în sala de la etaj, această construcţie se numeşte astăzi „Turnul Eminescu". Tot pe latura de est este situat şi „Turnul clopotniţei", construit în anul 1882.

Paraclisul mănăstirii, aşezat în partea vestică a incintei, cu hramul Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel, este construit de mitropolitul Iacov Putneanul în anul 1759, pe locul vechiului turn-clopotniţă deteriorat de marele cutremur din 1739. A fost restaurat între anii 1976-1983. Paraclisul a fost pictat în tehnica „al fresco" în perioada 1980-1984 de fraţii Mihail şi Gavril Moroşan, stareţ fiind Arhimandritul Iachint Unciuleac. Singura clădire rămasă din vremea Sfântului Voievod Ştefan este Turnul Tezaurului a cărui construcţie a fost terminată în anul 1481. În el au fost adăpostite, în vremi de tulburare, odoarele acestui sfânt lăcaş. Biserica originală a suferit mari modificări în perioada 1653-1662. S-au păstrat liniile arhitectonice iniţiale specifice stilului moldovenesc, cu pridvor, pronaos, gropniţă, naos şi altar. Se regăsesc astfel reunite elemente de arhitectură bizantine, gotice şi renascentiste. Accesul în biserică se face prin cele două uşi laterale ale pridvorului, încadrate cu portaluri de piatră. Uşa masivă prin care se trece din pridvor în pronaos are la partea superioară o pisanie care aminteşte de lucrările de reconstrucţie ce au avut loc în timpul domniilor lui Gheorghe Ştefan şi Eustratie Dabija. Din camera mormintelor (gropniţa) trecerea către naos se face printre două coloane masive ce au înlocuit în secolul al XVII-lea peretele despărţitor specific liniei arhitectonice ştefaniene. La exterior, biserica este încinsă cu un frumos brâu răsucit în torsadă, simbolizând Preasfânta Treime, motiv ce se regăseşte şi în ornamentaţia interioară.

Alături de Eminescu, Ioan Slavici şi alţii vor anima această mişcare naţională, la care vor participa nu numai personalităţile intelectuale şi politice ale vremii, ci şi numeroşi poporeni. Serbarea de la Putna s-a desfăşurat sub semnul mândriei naţionale şi a dorinţei de unire, având, aşa cum spunea Eminescu, un important impact moral: „Se va ridica simţul naţional, aproape adormit până acuma şi va lua alt avânt, iar studenţii ce au sosit din toate părţile... vor fi pe vremuri propagatorii cei mai zeloşi ai ideii că, lucrând uniţi şi conduşi de acelaşi ideal, vor contribui la deşteptarea şi mărirea neamului lor în provinciile din care se trag..."

Eminescu s-a interesat de buna primire a oaspeţilor, inclusiv la gospodării ţărăneşti din localităţile din preajma mănăstirii (Victor Crăciun, *Eminescu – un veac de nemurire. Album,* Editura Minerva, Bucureşti, 1990, p. 181). Eminescu trage mai întâi la Ipoteşti, apoi, de la Rădăuţi, cu trăsura, a plecat la Putna. Aici a participat la serbarea „de suflet românesc, importantă prin idei, prin parada costumului naţional", prin depunerea pe mormântul lui Ştefan cel Mare a unei urne de argint cu pământ din toate teritoriile române; colonelul Boteanu şi-a depus centironul de aur pe mormânt. Condus de Grigore Vindireu, taraful celor 30 de lăutari îmbrăcaţi în anterie au cântat marşul lui Mihai Viteazul. Ciprian Porumbescu, prezent la manifestare, după ce a cântat, adresându-se tatălui său, a rostit cuvinte memorabile: „Tată, am cântat Daciei întregi". În ziua de 14/26 august, seara, în dangătul clopotelor mănăstirii, a avut loc „priveghierea religioasă" la mormântul lui Ştefan cel Mare, printre cei prezenţi aflându-se Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Grigore Tocilescu, Constantin Istrati, Gh. Dem. Teodorescu şi o delegaţie din partea Mitropoliei Moldovei. A doua zi, duminică 15/27 august, participanţii s-au adunat în faţa porticului festiv, în prezenţa a 3000 de oameni. Slavici a ţinut cuvântarea de întâmpinare a oaspeţilor în faţa porticului ridicat înaintea mănăstirii, „la hotarul satului Putna, iar găzduirea în chiliile mănăstirii (închise în chip de cetate între ziduri, în mijlocul văii Putnei, sub păduri de brazi), prin sat pe la ţărani şi într-un mare pătul prefăcut în dormitor." (G. Călinescu) A.D. Xenopol a rostit cuvântarea festivă. Au rămas memorabile cuvintele: „Tu, umbră măreaţă a lui Ştefan cel Mare, coboară-te în sufletul poporului tău şi, cu puterea ta de fier, încoardă-ţi voinţa pentru împlinirea acelor datorii pe care natura le impune oricărui popor ce năzuieşte către nemurire… Pe mormântul lui Ştefan cel Mare, pe astă amintire comună tuturor, venim noi deci astăzi cu credinţa în un viitor comun." Masa festivă s-a încheiat cu „o horă învârtită cu mult foc".

În continuare a urmat Congresul studenţilor români. Mihai Eminescu a socotit că Serbarea de la Putna a avut un rol deosebit: „Se va ridica simţul naţional, aproape adormit până acuma, şi va lua alt avânt, iar studenţii ce-au sosit din toate părţile şi-au făcut cunoştinţe şi legături de prietenie între dânşii… vor fi propagatorii cei mai zeloşi ai ideii că, lucrând uniţi şi conduşi de acelaşi ideal, vor contribui la deşteptarea şi mărirea neamului lor în provinciile de unde se trag… Deşi despărţiţi prin hotare politice, toţi ştiu că sunt unul şi acelaşi neam şi această convingere va mări puterea lor de rezistenţă şi îi va oţeli în lupta pentru neam, lege şi ţară…" După manifestările de la Putna, Eminescu a plecat la Suceava, de aici la Ipoteşti şi apoi la Societatea „Junimea" din Iaşi, iar în toamnă se întoarce la Viena, locuind la colegul său Samuil Isopescu. La festivităţi a participat şi comisarul guvernamental, „român şi el, care n-avea ce imputa unui ospăţ care începea cu o «închinare împăratului» şi se termina «cu fumare de ţigări de către doamne»." (G. Călinescu)

Din păcate, după serbare, reîntâlnindu-se la Viena, studenţii vor relua polemicile, pentru că unii dintre ei, ardeleni mai ales, considerau că serbarea a invitat oaspeţi nepotriviţi, „cosmopoliţii", între care Maiorescu, Negruzzi, Pogor. Ardelenii vor fi mai intransigenţi, urmărind interese naţionale în afara imperiului. Eminescu, foarte lucid, credea că înaintea unirii politice, trebuie făcută o unire prin cultură, unirea politică a românilor la vremea aceea fiind imposibilă, doar o nădăjduire pentru viitor. Cel mai vehement oponent era Ioniţă Bumbac, şi el poet, dar care îl invidia pe Eminescu. Marele poet, gânditor şi patriot se va retrage un timp din viaţa socială şi culturală, trăind mai mult în izolare, dar continuând să scrie: „Nimeni nu venea la mine, pentru că oprisem pe orişicine de a veni, şi astfel rămăsesem numai în prada cugetelor şi închipuirilor mele, care numai senine nu puteau fi." (Scrisoare trimisă de către poet părinţilor săi în februarie 1872.)

În 1871, Bucovina se afla sub stăpânirea Imperiului Austro-Ungar, fiind anexată Imperiului Austriac în 1775. Populaţia românească din Bucovina lupta pentru păstrarea identităţii sale etnice şi cultiva idealul unirii tuturor teritoriilor româneşti, aliniindu-se astfel mişcării mondiale de afirmare a dreptului popoarelor la autodeterminare şi de formare a statelor naţionale. În 1870 se împlineau 400 de ani de la sfinţirea Mănăstirii Putna. Din cauza izbucnirii războiului franco-prusac şi măsurilor represive dispuse de autorităţile austro-ungare, studenţii români aflaţi la Viena sunt obligaţi să amâne programata serbare.

→

Cenaclul „Columna" şi Titu Rădoi sub dictatura comunistă (I)

Sorin BULIGA

Apariţia Cenaclului „Columna" a însemnat debutul revenirii la normalitate în cultura gorjeană, în timpul comunismului, atât sub aspectul creaţiei, cât şi al criticii literare. Însemnătatea cenaclului şi a producţiilor sale, precum şi munca profesionistă şi curajoasă a mentorului său, profesorul Titu Rădoi, nu pot fi apreciate la justa lor valoare, dacă nu se înţelege momentul istoric în care a apărut şi a funcţionat acest for cultural. Din acest motiv, voi face un preambul istoric, reamintind caracteristicile perioadei comuniste în care cenaclul activa, pe care-l cred necesar nu numai pentru înţelegerea adecvată a acestui fenomen literar, dar şi pentru tineri (care nu cunosc ce s-a întâmplat înainte de naşterea lor sau pur şi simplu refuză să creadă anomaliile la care cetăţenii acestei ţări se adaptaseră) şi pentru nostalgicii comunismului, care au tendinţa să idealizeze perioada în care au trăit.

Aşadar, aş vrea să atrag atenţia nu numai asupra capacităţii profesorului de a aduna valorile şi de a le mobiliza, ci şi asupra modului în care a creat o adevărată rezistenţă prin cultură, în acei ani de dictatură comunistă atroce. Efortul său uriaş, eroic chiar, avea loc în condiţii istorice excepţionale, când cultura era puternic marcată de ideologia comunistă.

Comunismul, realismul socialist şi cenzura.

Comunismul din România s-a instaurat sub presiunea armatei sovietice, împotriva doleanţelor şi a aspiraţiilor poporului român, într-un anumit context geopolitic (finalul celui de-Al Doilea Război Mondial). Tot prin represiune s-a menţinut şi regimul respectiv. Este notabil faptul că, începând cu 12 septembrie 1944, presa a devenit subordonată reprezentanţilor URSS.

După război, comunismul s-a instalat progresiv, trecând printr-o perioadă de tranziţie care s-a încheiat prin abdicarea forţată a regelui Mihai, la 30 decembrie 1947. La 13 aprilie 1948 s-a adoptat Constituţia Republicii Populare Române – elaborată după modelul sovietic al Constituţiei URSS din 1936 – care anula Constituţia Regatului României din 1938. Noua ordine constituţională va dura până la 22 decembrie 1989 şi a permis aplicarea în viaţa politică românească a doctrinei şi ideologiei comuniste.

Odată cu noua Constituţie, se acapara în totalitate puterea şi se anula pluralismul politic, ca şi numeroase drepturi şi libertăţi cetăţeneşti. Măsurile luate prin aceasta „au avut efecte nocive asupra climatului cultural român, au distrus elita intelectuală, trecându-se la reprimarea violentă a oricărei poziţii ce contravenea reglementărilor «constituţionale». Agresivitatea măsurilor luate ajunge chiar până la exterminarea fizică, în închisori şi lagăre, atât a vechilor reprezentanţi ai clasei politice, cât şi a oricărui individ care era oponent al puterii conducătoare." (1)

Intrarea României (ca şi altor ţări din sud-estul şi centrul Europei) în sfera de influenţă a Uniunii Sovietice a transformat-o într-un stat satelit care preia modelul Moscovei, sub aspectul vieţii politice, economice şi culturale. Şi aici s-a aplicat realismul socialist, care era, în fapt, o distorsionare a realităţii, ce va subordona arta şi o va transforma în aparat de propagandă, adaptat la doctrina şi interesele partidului.

Astfel, realismul socialist în literatura română din anii comunismului (analizat aprofundat şi cu claritate de Nicolae Manolescu (2)), trebuie înţeles plecând de la sursa sovietică a acestei ideologii, deoarece el a fost un concept importat şi pus în practică, la scară largă, în România, după anul 1948. Termenul a fost folosit pentru prima oară în discursul lui Ivan Gronski, directorul *Izvestiei,* şi reprodus apoi în *Literaturnaia Gazeta:* „Metoda de bază a literaturii sovietice este, aşadar, aceea a realismului socialist". Această formulă va fi reluată în Statutul noii Uniuni a Scriitorilor Sovietici din anul 1934.

Anatol Lunacearski (un „guru" al mai tinerilor ideologi ai vremii) face o distincţie netă între realismul socialist şi cel burghez, primul fiind revoluţionar, pasionat, combativ, romantic, orientat împotriva vechilor mentalităţi, un instrument al partidului ce formează concepţii ale oamenilor, îndreptat spre comunism ca scop final. Aşadar, „real" era doar ceea ce era în conformitate cu viziunea partidului unic conducător.

Andrei Jdanov, propagandist sovietic ce juca rolul de legătură între Stalin şi scriitori (cărora li se interzicea să scrie în afara normelor), reia teza, considerând realismul socialist drept revoluţionar şi un instrument în mâinile partidului. Astfel, operele artistice trebuie destinate maselor populare, pentru a le educa în spirit comunist. O caracteristică a realismului socialist „este aşa-numitul «erou pozitiv», care, prin comportamentul său, trebuie să fie modelul «omului de tip nou», al cetăţeanului societăţii comuniste" (3).

→

Abia în august 1871 serbarea îşi va derula activităţile. Dimineaţa, pe 15/27 august, peste 3000 de oameni (3000 de suflete din Dobrogea, aflată în Imperiul Otoman, Basarabia, aflată în Imperiul Rus, Bucovina, Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş, toate aflate în Imperiul Austro-Ungar, dar fiecare cu un statut diferit, s-au rugat pentru un ideal comun la mormântul Sfântului Ştefan), organizatori, invitaţi din toate provinciile locuite de români, poporeni din Putna şi împrejurimi au participat la Sfânta Liturghie de la Mănăstirea Putna. În seara dinainte, marea serbare fusese deschisă de 21 de salve de tun, trase de pe culmile dealurilor din apropiere, urmate de o slujbă religioasă. După Sfânta Liturghie, A.D. Xenopol a ţinut o cuvântare despre Ştefan cel Mare ca exponent al întregului spaţiu românesc. După-amiază, Ciprian Porumbescu, care avea doar 17 ani, a încântat cu vioara sa asistenţa. S-a depus la mormântul marelui voievod, între alte daruri, o urnă de argint, rostindu-se ruga: „Aşa cum s-a unit acest pământ aici, mijloceşte Dumnezeule să se unească şi locurile de unde el s-a luat!" Pe urnă este înscrisă dedicaţia care defineşte un portret al domnitorului Moldovei, simbol al românismului creştin: „Eroului, învingătorului, aperatoriului existinţiei noastre, scutului creştinătăţii, lui Ştefan cel Mare. Junimea Română Academică, MDCCCLXXI". O parte din pământul din urnă a fost presărat pe câmpurile de luptă care au făcut posibilă Marea Unire a Întregirii Neamului.

Notă. Serbarea de la Putna nu trebuie confundată cu dezvelirea statuii lui Ştefan cel Mare din faţa Palatului Culturii din Iaşi, care se va petrece în 5/17 Iunie 1883, cu participarea lui Carol I. Eminescu era şi el prezent; scrie şi citeşte la Junimea cunoscuta sa *Doină* în care apare şi numele lui Ştefan cel Mare, Măria Sa, campionul creştinătăţii, ca simbol al resurecţiei mândriei naţionale şi al luptei pentru Unirea cea Mare. Chiar dacă nu exista acest obicei, asistenţa de la Junimea, unde poetul citeşte *Doina* sa, se ridică în picioare şi aplaudă lectura: „Ştefane, Măria Ta,/ Lasă Putna, nu mai sta,/ Las' arhimandritului/ Toată grija schitului,/ Lasă grija gropilor/ Dă-o-n seama popilor/ La metanii să tot bată,/ Ziua toată, noaptea toată,/ Să se-ndure Dumnezeu/ Ca să-ţi mântui neamul tău…/ Tu te-nalţă din mormânt/ Să te-aud din corn cântând/ Şi Moldova adunând/ Adunându-ţi flamurile/ Să se mire neamurile;/ De-i suna din corn odată/ Ai s-aduni Moldova toată.// De-i suna de două ori/ Vin şi codrii-n ajutor;/ De-i suna a treia oară/ Toţi duşmanii or să piară/ Daţi în seama ciorilor/ Ş-a spânzurătorilor./ Ştefane, Măria Ta,/ Lasă Putna, nu mai sta/ Că te-aşteaptă litvele/ Să le zboare tigvele/ Să le spui molitvele/ Pe câţi pari, pe câţi fuştei/ Căpăţâni de grecotei,/ Grecoteii şi străinii,/ Mânca-le-ar inima câinii,/ Mânca-le-ar ţara pustia/ Şi neamul nemernicia/ Cum te pradă, cum te seacă./ Săraca ţară, săracă!"

Să-i aplaudăm şi noi pe cei care de-a lungul istoriei au luptat pentru Neam şi Patrie, pe cei de astăzi care au acelaşi crez. Basarabia, Moldova dintre Prut şi Nistru şi celelalte teritorii înstrăinate trebuie să vină la casa lor: România!

La acest prim congres, Mihai Eminescu a ţinut un discurs memorabil:

Nu cu fraze şi măguliri, *nu cu garde naţionale de florile mărului se iubeşte şi se creşte naţia adevărată. Noi o iubim aşa cum este, cum a făcut-o Dumnezeu, cum a ajuns prin suferinţele seculare până în zilele noastre. O iubim* sans-phrase; *o iubim fără a-i cere nimic în schimb, nici chiar încrederea ei, atât de lesne de indus în eroare, nici chiar iubirea, înădită azi la lucruri străine şi la oameni străini.*

Noi susţinem că poporul românesc nu se va putea dezvolta ca popor românesc decât păstrând drept baze pentru dezvoltarea sa tradiţiile sale istorice astfel cum ele s-au stabilit în curgerea vremilor; cel ce e de o altă părere, s-o spună ţării!

Noi susţinem că e mai bine să înaintăm încet, dar păstrând firea noastră românească, decât să mergem repede înainte, dezbrăcându-ne de dânsa prin străine legi şi străine obiceiuri…

Nu e permis nimănui a fi stăpân în casa noastră, decât în marginile în care noi îi dăm ospeţie. Dacă naţia românească ar fi silită să piardă o luptă, va pierde-o, dar nimeni, fie acela oricine, să n-aibă dreptul a zice c-am suferit cu supunere orice măsură i-a trecut prin minte să ne impună.

Noi am zis de la început că nu există compensaţii pentru Basarabia, precum nu există niciodată vro plată pentru o palmă măcar din pământul patriei.

Acestea sunt lucruri sfinte, care se pierd sau se câştigă prin împrejurări istorice, dar nici se vând, nici se cumpără, nici se schimbă.

Eu las lumea ce merge deja, ca să meargă cum îi place dumisale – misiunea oamenilor ce vor din adâncul lor binele ţării e creşterea morală a generaţiunii tinere şi a generaţiunii ce va veni. Nu caut adepţi la ideea întâi, dar la cea de-a doua sufletul meu ţine cum ţine la el însuşi.

Crist a învins cu litera de aur a adevărului şi a iubirii, Ştefan cu spada cea de flăcări a dreptului. Unul a fost libertatea, celălalt apărătorul evanghelului ei. Vom depune deci o urnă de argint pe mormântul lui Ştefan, pe mormântul creştinului pios, al românului mare.

Istoria de lângă noi

Această metamorfoză culturală sub influenţa noii ideologii a fost însoţită de o cenzură severă, scriitorii şi artiştii care nu aderau la noile norme erau puternic persecutaţi (adesea eliminaţi fizic), fiind consideraţi „sabotori" sau „duşmani ai poporului" (ca excepţionalul poet rus marxist Vladimir Maiakovski).

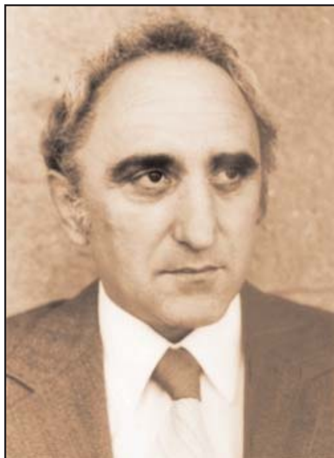
Nicolae Manolescu apreciază că, în plan românesc, după abdicarea forţată a Regelui Mihai, „nu mai e loc decât pentru certitudini. Toate îndoielile creatoare dispar. Ca şi instituţiile culturale burgheze. Partidul-stat dirijează întreaga viaţă socială, politică şi economică. Religia, morala şi cultura sunt aservite ideologic şi practic intereselor regimului comunist. În limbajul de astăzi am putea considera acest regim unul fundamentalist, cu precizarea că religia pe care se bazează este una laică: o ideologie politică. E. Negrici a vorbit, în cărţile lui, despre «poezia unei religii politice». Expresia se poate generaliza: toată cultura reflectă o religie politică. [...] Regimurile comuniste sunt singurele cu adevărat totalitare. Instrumentul principal a fost, în cultură, cenzura, ca formă de opresiune. [...] Doar regimurile comuniste au inventat un aparat specializat. Şi încă în stare de o cenzură *totală:* aplicată asupra tuturor domeniilor, preventiv sau ulterior, în informaţie, creaţie etc., ca şi în difuzarea şi interpretarea lor, la toate nivelurile, tematic, ideatic, stilistic, făcând din recomandare obligaţie, interzicând, amputând sau completând textele, exercitând cel mai eficient cu putinţă control asupra opiniei publice şi private. Nimic asemănător în toată istoria. Cenzura comunistă a fost o veritabilă industrie de control, aservire şi manipulare a ideilor oamenilor" (4).

Gradul de desfigurare a culturii naţionale (şi a omului în general, deoarece noua ideologie avea tendinţa să impună un anumit automatism persoanei, transformată într-un „om-maşină" care să gândească doar „raţional", fără instinct, dorinţe, pasiuni, credinţă) a atins un nivel alarmant începând cu 1948, „un an de răscruce, când începe o represiune sălbatică faţă de reprezentanţii elitei intelectuale, în paralel cu un program de sovietizare a culturii. [...] Subordonarea faţă de modelul proletcultist, oferit de Uniunea Sovietică, a ajuns până la renunţarea la propria noastră identitate culturală. Pe această linie s-a ajuns chiar până la a defăima. Scriitorii români nu sunt publicaţi decât fragmentar, în urma unei severe trieri care, de multe ori, se solda cu amputarea unor capitole, paragrafe sau versuri. În cele mai grave situaţii se putea ajunge până la interzicerea totală a unui autor, la sancţionarea acestuia pentru scrierile sale, prin trimiterea în închisori şi lagăre de muncă" (5).

Alinierea artiştilor la standardele socialiste s-a realizat, aşadar, prin cenzură şi persecuţie. Artiştii trebuiau să se întoarcă de-acuma cu faţa la răsărit, pentru că numai de acolo venea „lumina". După cum observa un analist, „dacă poeţii interbelici au avut ca scop integrarea în formula occidentală, modernistă", cei din „generaţia realismului socialist au voit, dimpotrivă, să desincronizeze poezia românească, impunându-i un regim prozodic vechi şi sarcini propagandistice împovărătoare". (6).

Începând cu acelaşi an 1948, „cenzura ideologică s-a instituţionalizat, cu efecte asupra tuturor domeniilor de creaţie sau de activitate culturală. Au fost stabilite liste cu publicaţii, opere sau autori care pot vedea lumina tiparului şi liste cu publicaţii şi opere care trebuiau interzise, cu autori care trebuiau scoşi din circuitul public. Bibliotecile publice au fost epurate de lucrările interzise, dar au fost invadate de traduceri din literatura rusă, editurile şi ziarele au fost trecute sub un sever control ideologic, filmele ruseşti au invadat ecranele. Operele lui Marx, Engels, Lenin şi Stalin au fost traduse şi difuzate până la saturaţie," (7)

În structura acestei societăţi comuniste se creează un raport dialectic – şi un „conflict", conform viziunii lui Karl Marx – între două grupuri antinomice: intelectualii şi proletarii care reprezintă clasa socială conducătoare. Cum modelul prin excelenţă al intelectualului este scriitorul (ce proclamă libertatea de creaţie şi de expresie – care era, în fapt, interzisă), el aparţine astfel unei clase socio-profesionale dominate de forţa proletariatului. Aşadar, în contextul comunismului, intelectualul era receptat unanim, mai mult sau mai puţin explicit, ca un adversar politic: „Puterea comunistă a debutat şi s-a consolidat pretutindeni prin divorţul radical cu individul de valoare, în general, dar, mai cu seamă, cu intelectualii." (8) S-a constatat, de asemenea, că „ura împotriva intelectualilor şi a culturii a fost mai adâncă şi mai durabilă decât ura faţă de clasele exploatatoare" (9), fapt ce s-a mai observat, pe alocuri, şi, din timp în timp, şi după Revoluţia Română din 1989 (cel mai bun exemplu sunt mineriadele din anii '90).

Intervalul temporar ce se referă la perioada anilor '50 (în care unii critici includ şi prima parte a deceniului următor), marcat de abuzurile autorităţilor staliniste, este supranumit şi „obsedantul deceniu". Privit în ansamblu, se poate caracteriza ca fiind o perioadă de disoluţie a culturii române, sub influenţa ideologiei comuniste instituţionalizate, ce conducea la manipulare şi supunere.

Perioada 1944-1963 este cunoscută în istoria literaturii române drept „perioada proletcultismului, când directivele politice practic au sufocat creaţia literară şi în general toată viaţa culturală. Aceasta a fost aservită unei aşa-zise ideologii a clasei muncitoare şi se vorbea de «dictatura proletariatului», dar în esenţă se vehiculau idei precum cultul lui Stalin, războiul rece, lupta antiimperialistă, lupta pentru pace, colectivizarea agriculturii, lupta de clasă etc. În această perioadă de tristă amintire pentru cultura românească au dispărut din librării, din biblioteci şi chiar din casele oamenilor operele unor autori consacraţi. [...] Pentru viaţa culturală şi pentru reprezentările ei de atunci, realitatea nu există decât ca să demonstreze adevărurile marxist-leniniste." (10)

O schimbare are loc după venirea lui Nicolae Ceauşescu la putere, atunci când este ales prim-secretar al PMR, pe 22 martie 1965. El a continuat linia de independenţă politică adoptată la începutul anilor '60 de Gheorghe Gheorghiu-Dej, ceea ce îi atrage bunăvoinţa opiniei publice occidentale şi a oficialilor din statele vestice, entuziasmaţi de breşa realizată astfel în lagărul socialist. În noile condiţii, organismul cenzurii pierde din agresivitate, dar continuă să existe sub forma unor măsuri preventive: „Cenzura existentă funcţiona tot pe baza normelor de Caiete de sarcini. De data aceasta lipseau însă limitele până la care se putea merge cu aprecierile despre un eveniment istoric, despre o personalitate care înainte fusese trecută la capitolul interzişi." (11)

În linii mari, cenzura din anii '60 a fost mai permisivă decât cea din anii '50, iar această slabă liberalizare va permite revalorificarea unei părţi a culturii trecute anterior sub obroc. Aşa se explică şi faptul că, pe acest fundal de vagă libertate, ia naştere o nouă generaţie artistică, nu numai în literatură (Marin Preda, Nichita Stănescu, Augustin Buzura, Ana Blandiana, Theodor Mazilu), dar şi în teatru, artele plastice, muzică etc.

Se apreciază că perioada 1965-1971 a fost cea mai permisivă din 1945 şi până în 1989, dar ea nu trebuie idealizată, deoarece, după 1965, Direcţia Generală a Presei şi Tipăriturilor a fost transformată în Consiliu de Stat al Presei şi Tipăriturilor care a devenit noua instituţie a cenzurii, un filtru ideologic pentru cărţi, reviste, ziare, radio, televiziune, cinematografie, teatru, concerte etc.

Reinventarea cenzurii din 1966 a dus la o generalizare a acesteia, scriitorii fie supunându-se ei (fiind mai mult sau mai puţin servili, unii dintre ei chiar proslăvind regimul), fie adoptând opoziţia. Dizidenţii puteau fi însă acuzaţi că nu respectă Constituţia Republicii Socialiste România din 1965, în care, la art. 29, scria: „libertatea cuvântului, presei, întrunirilor ... nu pot fi folosite în scopuri potrivnice orânduirii socialiste şi intereselor celor ce muncesc" (aşadar, era vorba despre o liberate parţială). Dar, în fapt, Ceauşescu cerea, din prisma naţionalism-comunismului său organic, mai mult decât atât: scriitorii (şi artiştii plastici) trebuiau să înfăţişeze în literatură (şi în arta plastică) „eroul socialist" învingător. Astfel, mai mulţi scriitori au sprijinit ideologia respectivă, din convingere sau datorită unor avantaje.

În anul 1971 s-a înfiinţat Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste. CCES a fost un organ de partid şi de stat, aflat sub conducerea nemijlocită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român şi a Consiliului de Miniştri, cu scopul de a asigura înfăptuirea politicii partidului şi statului în domeniul culturii şi al educaţiei socialiste, de a conduce şi a îndruma întreaga activitate cultural-educativă desfăşurată în Republica Socialistă România. În acelaşi an se înfiinţează Comisia de Propagandă şi Comisia de Presă şi Cultură din structura Comitetului Central al P.C.R., cu scopul de a controla publicaţiile prin noi măsuri. Instituţia a fost desfiinţată în 1977 (de dragul imaginii externe la care ţinea Ceauşescu), dar „angajaţii" ei îşi vor continua activitatea, „fiind infiltraţi în redacţiile ziarelor, la edituri şi tipografii, în instituţiile de presă şi în universităţi". (12)

Cultura era direcţionată acum pentru a proslăvi personajele istorice ale românilor, folclorul, realizările societăţii socialiste şi pentru a alimenta permanent cultul personalităţii lui Ceauşescu.

Cenzura de Stat se desfiinţează în 1977, dar funcţiile acesteia sunt preluate de CCES (în redacţii existau însă cenzori „semioficiali"). Securitatea a preluat apoi sarcinile instituţiei cenzurii şi a avut loc transformarea unor cenzori în securişti: „scriitorilor li se întocmeau «fişe personale», «planuri de neutralizare a activităţii ostile», erau urmăriţi, ameninţaţi, arestaţi, torturaţi, iar dacă înainte de 1977 aveau de suferit operele acestor scriitori disidenţi, de acum se mergea până la eliminarea fizică a celor ce nu se supuneau ideologiei partidului" .(13) Este, astfel, evident rolul Securităţii de a supraveghea şi de a dirija viaţa culturală din România. Ia proporţii, de atunci, şi fenomenul autocenzurii, care, adesea, a fost la fel de eficient ca cel al cenzurii oficiale anterioare.

În anii '80 exista în lumea culturală românească (şi poate, cu predilecţie în cea literară) o stare caracterizată de lipsă de sens şi de speranţă, de teamă, descurajare, demoralizare şi permanent disconfort psihologic, altfel spus, o atmosferă de „marasm" (presupun că una dintre cauzele ei majore era şi imposibilitatea de a spune adevărul făţiş, datorită riscurilor foarte mari la care te expuneai).

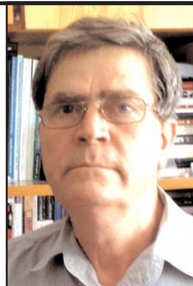
(Va urma)

Note

1. Marius Dragomir, *Securitatea şi cenzura. Cum a acţionat Securitatea din România în cazul scriitorilor disidenţi (1964-1989),* Biblio Rev, Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga", Cluj-Napoca, https://www.bcucluj.ro/bibliorev/arhiva/ nr21/diverse2.html
2. Nicolae Manolescu, *Un lustru de tranziţie. Realismul-socialist*; în *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură,* Paralela 45, Piteşti, 2008, p. 885.
3. Sergiu Georgian Mazerschi, *Realism, neorealism, realismul continuu*, https://www.uad.ro/Public/Docs/05%20PROGRAME%20DE%20STUDII/03%20 Doctorat/Rezumate%20romana/ Mazerschi%20Sergiu%20%20Georgian%20ro.pdf
4. Nicolae Manolescu, *op. cit,* pp. 889-890.
5. Grigore Georgiu, *Istoria culturii române moderne,* Editura Comunicare.ro, Bucureşti, 2002, pp. 374-375.
6. Gheorghe Perian, *Realismul socialist – o temă de predilecţie a criticii literare contemporane* (6), *Vatra*, Târgu Mureş, 13 sept. 2015.
7. Grigore Georgiu, *op. cit.*
8. M. Niţescu, Sub *zodia proletcultismului,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1995, p. 357.
9. *Ibidem.*
10. Adrian Deheleanu, *Istoria vieţii culturale şi literare în România comunistă, Analele Aradului,* pp. 517-542.
11. *Ibidem.*
12. *Ibidem.*
13. Marius Dragomir, *op. cit.*

(Foto pagina 10: Cenaclul Columna în 1982: N. Diaconu, V. Sichitiu, T. Radoi, Artur Badiţa; foto alăturată: Titu Rădoi)

Căpitanul Constantin C. Motaş, martir al regimului comunist (I)

Ilie POPA

Constantin Motaş, renumit zoolog, biolog, ecolog şi hidrobiolog român, membru titular al Academiei Române, savantul care împreună cu Stanko Karaman(en) şi P.A. Chappuis a pus bazele unei ştiinţe noi, *freatobiologia*, s-a născut la Vaslui, în 8 iulie 1891. Părinţii lui murind de tineri, a fost crescut de unchiul său, Ioan N. Motaş.

A urmat şcoala primară şi primele două clase gimnaziale în oraşul natal, după care şi-a continuat studiile la Liceul Naţional din Iaşi pe care l-a absolvit cu examenul de bacalaureat în 1911. (1) În acelaşi an se înscrie la Facultatea de Ştiinţe din Iaşi, secţia Ştiinţe Naturale, unde predau cadre didactice de mare valoare (Ion Simionescu, Paul Bujor, Ion Borcea, Petre Bogdan, Alexandru Popovici şi alţii). Îşi încheie strălucit examenul de licenţă în 1915 şi imediat îşi începe cariera didactică universitară ca asistent la Laboratorul de Zoologie al Universităţii din Iaşi condus de profesorul Ion Borcea.

În 1913 Constantin Motaş a fost încorporat ca soldat Termen Redus (TR) într-un regiment de obuziere, iar de acolo la artilerie, fiind absolvent al Şcolii de ofiţeri de artilerie.

În primăvara anului 1917, Constantin Motaş a cerut să fie transferat la aviaţie. Astfel, urmează în lunile aprilie-mai 1917 Şcoala de observatori aerieni de la Botoşani, fiind repartizat, după absolvire, la Escadrila F-7 din Grupul 2 Aeronautic Tecuci. Odată cu intrarea României în Primul Război Mondial, Constantin Motaş începe activitatea de observator aerian, fiind avansat la gradul de sublocotenent. În această nouă calitate, îndeplineşte prima misiune de luptă în iulie 1917, executând o recunoaştere aeriană în timpul bătăliei de la Mărăşeşti.

În urma noii mobilizări de după 10 noiembrie 1918, Constantin Motaş va fi repartizat ca observator aerian împreună cu plt. av. Popa Constantin la escadrila Sopwith-12, comandată de cpt. av. Racoveanu Gheorghe din Grupul 3 Aeronautic dislocat pe aerodromul din Roman. Misiunea acestui grup consta în sprijinirea unităţilor din compunerea Grupului de armate General Traian Moşoiu în luptele din Transilvania şi Ungaria, purtate împotriva bolşevicilor maghiari pentru apărarea României Mari.

La data de 22 decembrie 1918, conform ordinului de serviciu nr. 115 al Comandantului Grupului 3 Aviaţie, două avioane au decolat de pe aerodromul Roman către Someşeni, Cluj. Unul dintre aparatele de zbor, care a decolat la ora 12.00, a fost pilotat de către plt. av. Popa Constantin, având ca observator aerian pe slt. Motaş Constantin.

Constantin Motaş a fost decorat cu Ordinul Coroana României cu spade în gradul de ofiţer şi panglică de Virtute Militară „pentru curajul cu care a făcut serviciul de observator în zboruri deosebit de periculoase peste linia frontului inamic, îndeplinindu-şi misiunile cu o deosebită pricepere în anul 1919” şi cu Ordinul Virtutea Aeronautică în grad de ofiţer conform Decretului Regal nr. 3325/1930.

După încheierea Primului Război Mondial şi realizarea României Mari, Constantin Motaş îşi continuă studiile de specializare la Institutul de Zoologie al Universităţii din Basel (Elveţia) şi la Universitatea din Grenoble (Franţa), absolvind secţiile de piscicultură şi hidrobiologie aplicată în 1926 (2), iar doi ani mai târziu (1928) obţine diploma de doctor al Universităţii din Grenoble cu teza *Contribution à la connaissance des Hydracariens français et particulièrement du sud-est de la France.*

Tot în 1928 devine membru al Uniunii Internaţionale de Limnologie Teoretică şi Aplicată. (3)

În 1929 se întoarce în ţară, la Universitatea din Iaşi, unde este mai întâi şef de lucrări, apoi docent în 1930, conferenţiar de zoologie aplicată în 1932, profesor agregat de zoologie aplicată şi entomologie (4) în 1932 şi, din 1937, profesor titular la Catedra de Zoologie Descriptivă a Facultăţii de Ştiinţe din Iaşi.

În paralel, în perioada anilor 1930-1936, este conferenţiar şi apoi profesor de zoologie aplicată şi entomologie la Facultatea de Agronomie a Universităţii din Iaşi, unde susţine primul curs de hidrobiologie şi piscicultură din ţara noastră.

Activează la universitatea ieşeană din 1915 până în 1940 (25 de ani), când se transferă la Catedra de Zoologie a Facultăţii de Ştiinţe Naturale a Universităţii din Bucureşti. Aici este profesor până în 1949, când este arestat de autorităţile comuniste.

A condus (redactor-şef) mai mulţi ani *Analele Ştiinţifice ale Universităţii din Iaşi* şi *Revista Ştiinţifică „Vasile Adamachi”*, în paginile cărora a publicat articole şi studii de specialitate. În 1938, la Iaşi, a devenit primul preşedinte al Comisei Monumentelor Naturii din Moldova şi director al Muzeului de Istorie Naturală din Iaşi, militând pentru realizarea unor rezervaţii naturale în Moldova şi la Agigea.

Pentru valoroasa sa contribuţie ştiinţifică, Constantin Motaş este ales membru corespondent al Academiei Române în 1937, apoi membru plin în 1946, precum şi membru al Academiei de Ştiinţe din România. (5)

Începând cu anul 1940, profesorul Motaş conduce Staţiunea Zoologică Sinaia, în perioada 1945-1949 este directorul Muzeului de Istorie Naturală „Gr. Antipa”, prorector al Universităţii Bucureşti în 1944-1945, director al Institutului de Speologie „Emil Racoviţă” din Bucureşti, după ieşirea din detenţie în 1956, şi director al Staţiunii Zoologice de la Agigea. A fost membru al colegiului de redacţie al revistei internaţionale *Acarologie* (6) din Paris şi al *International Journal of Speleology,* membru al Societăţii de Zoologie din Franţa (din 1966), membru al Muzeului de Istorie Naturală din Franţa (din 1972), membru al secţiunii de pescuit a Organizaţiei pentru Alimentaţie şi Agricultură – FAO.

Aria preocupărilor ştiinţifice ale academicianului Constantin Motaş a avut un câmp foarte larg de cercetare, cuprinzând numeroase domenii ale biologiei, zoologiei generale şi aplicate, entomologie, acarologie, limnologie, hidrobiologie, freatobiologie, ecologie, biogeografie, biologie generală, istoria biologiei, muzeologie, ocrotirea naturii, pedagogie universitară şi socială şi altele. Legat de aceste domenii, a scris peste 250 de lucrări, note, memorii, recenzii, publicate în periodice din ţară şi străinătate. A fost preocupat de problema apelor interioare şi, mai ales, a celor montane şi a militat pentru punerea în valoare a apelor de munte pe baza limnologiei moderne şi a cunoaşterii factorilor biotici şi abiotici favorizanţi pentru repopularea lor.

Fiind membru al Partidului Social Democrat Român şi un apropiat al liderului său, Titel Petrescu, partid în dizgraţia autorităţilor comuniste susţinute de Moscova, „incomodul” profesor universitar trebuia redus la tăcere. Lipsea însă pretextul, şi acesta a venit în 1949 prin următoarea întâmplare: în pauza unui curs, un asistent i-a solicitat să dea „un leu pentru Coreea” (partea de nord), aflată pe atunci în războiul nord contra sud. Profesorul l-a întrebat ironic: „Şi de ce aş da?” „Pentru că aşa a zis tovarăşul Stalin” a replicat asistentul. „Cine, boul Apis?” (7) i-a scăpat profesorului.

Aceste replici i-au fost de ajuns pentru a fi arestat în 21 mai 1949 prin ordinul DGSS nr. 101893/1949, sub acuzaţia de „înaltă trădare şi tentativă de a submina ordinea de stat”, automat retrăgându-i-se şi titlul de academician. Au urmat anchetele, judecata şi condamnarea.

Din Fişele sale penale de la IICMER (8) aflăm că Tribunalul Militar Bucureşti îl condamnă pe profesorul Motaş, membru marcant al P.S.D.I. Titel Petrescu, conform hotărârii nr. 49/952, la 20 de ani „temniţă grea” pentru „crimă de înaltă trădare”, cu următoarea descriere a faptului: „Fiind în comitetul executiv a dat o delegaţie unuia care a fugit la Paris pentru a putea să prezinte partidul Social Democrat”. Începerea pedepsei este menţionată la 21 mai 1949. După ce trece prin penitenciarele Jilava, Aiud, Piteşti, spitalul Văcăreşti, va fi eliberat în 26 aprilie 1956, conform decretului de graţiere al P.A.M.N. nr. 206/24.04.1956, după aproape 7 ani de detenţie. De fapt, Constantin Motaş a fost eliberat în urma presiunilor externe exercitate de zoologii şi specialiştii în hidrocarieni din Europa, în frunte cu Karl O. Viets. (9)

În timpul celor şapte ani de detenţie, şi-a menţinut moralul şi condiţia de intelectual şi profesor, predând colegilor de celulă lecţii orale de biologie şi recitându-le din Eminescu şi alţi poeţi, aşa cum făceau, de altfel, toţi marii intelectuali români încarceraţi. Ion Ioanid îl prezintă în cartea sa *Închisoarea noastră cea de toate zilele* pe profesorul Motaş, întâlnit la închisoarea din Piteşti, astfel: *Profesorul Motaş era un om paşnic şi modest. Purta o mustaţă mare albă care îi completa de minune portretul de bătrân moldovean sfătos. N-ai fi zis că era un savant de renume mondial, cunoscut pentru cercetările şi lucrările lui în domeniul biologiei. Profesorul Motaş era un vechi social democrat de-al lui Titel Petrescu şi nu acceptase compromisul cu comuniştii.* (10)

După eliberarea sa, la intervenţia unor foruri academice străine, va reînfiinţa Institutul de Speologie din Bucureşti.

A încetat din viaţă la 15 ianuarie 1980 în Bucureşti şi a fost înmormântat la cimitirul Belu, în secţiunea rezervată membrilor Academiei Române.

O fotografie a academicianului Constantin Motaş se află la Muzeul de Istorie Naturală din Iaşi în Sala Unirii, iar alta în Aula Facultăţii de Biologie a Universităţii „Alexandru Ioan Cuza” din Iaşi.

Conform celor menţionate mai sus, Constantin Motaş a fost combatant în Primul Război Mondial. Prezentăm în continuare un episod deosebit de emoţionant legat de o scrisoare expediată de veteranul din acest război, Constantin Motaş, atunci tânăr sublocotenent observator de aviaţie, viitor prestigios academician, expediată mult mai târziu fostului lui camarad, Popa Constantin din Roman, plt. aviator, de asemenea veteran al aceluiaşi război.

După 10 noiembrie 1918, când Regele a ordonat noua mobilizare, Corpul 4 Armată Iaşi a hotărât ca Divizia 7, sub comanda generalului Neculce, să treacă în Transilvania prin pasurile munţilor Moldovei.

Corpului 4 Armată i-a fost repartizat Grupul 3 Aviaţie, care avea două escadrile ce se aflau la Roman. Escadrila Sopwith 12 era comandată de cpt. Racoveanu Gheorghe, fost marinar, şi avea ca piloţi pe Bărbulescu Simion, Gheorghe Stan, Popa Constantin şi alţii. În dotarea acesteia se aflau avioane Sopwith de fabricaţie englezească şi franţuzească şi aduna toate avioanele Corpului 4 Armată. (11) Aceasta, la cea de-a doua mobilizare, în baza ordinului nr. 3973 al Corpului de Aviaţie, a hotărât ca parte din avioane şi eşalonul greu să plece în Transilvania pe calea ferată, urmând ca plt. Stan Gheorghe (12) cu Lacriţeanu Eugen ca observator, precum şi plt. Popa Constantin (13) împreună cu slt. Motaş Constantin, conform ordinului din 23 decembrie 1918, să treacă munţii în zbor, fiecare echipaj cu avionul respectiv, atunci când vremea avea să o permită.

→

Istoria de lângă noi

Originea românilor (III)

Primii europeni

Dan D. FARCAŞ

În episodul anterior am schiţat răspândirea arborescentă a oamenilor pe Pământ. Reamintesc că geneticienii au urmărit în acest scop, în principal, propagarea cromozomului Y (*haplogrupurile Y-DNA*), transmis numai pe cale masculină, de la tată la fiu, ca şi a ADN-ului mitocondrial (*haplogrupurile mtDNA*), transmis numai pe cale feminină, de la mamă la toţi copiii săi. În cele ce urmează, vorbind de istoria migraţiilor în zona în care se află şi teritoriul actual al României, mă voi referi, pentru simplitate, dar şi pentru că aici imaginea e mult mai clară, aproape exclusiv, la Y-DNA.

Încă de acum 300.000 de ani şi până prin 37.000 înainte de momentul prezent (BP – *Before Present*), Europa, ca şi partea centrală a Asiei au fost locuite de oamenii de Neanderthal, o subspecie a omului modern, adică al lui *Homo Sapiens*. Mici de statură (155-165 cm), dar foarte robuşti, neanderthalienii aveau o capacitate craniană medie de 1600 cm^3, în timp ce a omului modern este de numai 1250 – 1400 cm^3. Cauza dispariţiei lor e incertă, dar fără îndoială a contribuit şi faptul că trăiau în grupuri mai puţin numeroase şi mai izolate. Tehnologiile lor de fabricat unelte şi arme au avansat extrem de încet în timp şi probabil erau şi mai puţin eficienţi în vânătoare decât omul modern. Poate nu s-au adaptat nici la schimbările de climă care au înlocuit savanele cu păduri. Neanderthalienii s-au stins în ultimul lor refugiu, din peşterile de la poalele stâncii Gibraltarului. După unele opinii, acum vreo 24-28.000 de ani.

Strămoşul nostru direct, Homo Sapiens Sapiens, a apărut în Africa de Est acum circa 200.000 de ani. Urmaşii săi au trecut, după un timp, în Asia, avansând în bună măsură de-a lungul coastelor sale sudice, dar s-au aventurat şi spre interiorul continentului. Între timp, mutaţiile au produs câteva zeci de haplogrupuri diferite, care s-au răspândit către toate continentele. Aşa cum am mai menţionat, pe la 45.000 BP, un astfel de grup, numit *haplogrupul IJ* se găsea în Asia de Vest. El se va divide în haplogrupurile I şi J. Cel de al doilea va migra spre sudul Mării Caspice, peninsula Arabică şi Orientul Apropiat.

Cei din haplogrupul I au fost primii oameni de tip actual (*Homo Sapiens Sapiens*) care nu doar că au ajuns, acum circa 42.000 de ani, în Europa, dar urmaşii lor au şi supravieţuit până azi (au fost şi alte grupuri, care au dispărut între timp). Ei au sosit probabil ocolind Marea Neagră pe la nord, după care au luat-o de-a lungul Dunării, apoi au trecut pe văile Rinului şi Elbei, spre Scandinavia, dar şi către vestul Europei, ajungând până la Atlantic. La 40.000 BP se aflau deja în toată Europa. Erau vânători-culegători foarte mobili şi eficienţi. Înalţi de 180-190 cm, cu capacitatea craniană tot de 1600 cm^3, dar cu un creier se pare mai bine organizat, mai ales pe partea vorbirii şi a socializării, i-au eliminat treptat pe oamenii de Neanderthal. Au existat şi unele încrucişări, dar puţin importante, între cele două subspecii.

Primul schelet al acestor oameni moderni a fost găsit în 1868, în peştera Cro-Magnon din Franţa de Sud-Vest, din care motiv ei au fost numiţi atunci „oameni de Cro-Magnon", termen utilizat azi doar tradiţional, dar nu şi de specialişti. Remarcabil este că cele mai vechi oseminte semnificative ale acestui tip uman din Europa au fost descoperite, în 2002, pe teritoriul României, în „Peştera cu Oase" nu departe de Anina, jud. Caraş-Severin. Vârsta lor este apreciată, după diferite evaluări, între 35.000 şi 42.000 de ani. Am putea spune deci că, într-un fel, la noi a trăit cel mai bătrân strămoş european.

Teritoriul României a fost locuit, în continuare, în permanenţă, de oameni din aceste prime seminţii. Din tehnologiile lor au supravieţuit unelte de piatră cu lame mici şi ascuţite, folosite pentru vânătoarea de vânat mare (bizon, cal, ren şi mamut). Pentru vânatul mic, ei foloseau plase, capcane, iar mai târziu arcul. Pe malul mării şi al marilor râuri preocuparea principală era pescuitul. Pădurea oferea şi ea ciuperci, miere, rădăcini comestibile, fructe etc., dintre care unele puteau fi păstrate şi peste iarnă.

Faptul că nu duceau o viaţă chinuită se vădeşte şi în producţiile artistice. În peştera Coliboaia, de pe versantul vestic al Munţilor Apuseni, există cele mai vechi picturi rupestre din Europa Centrală, datând din perioada între 23.000

BP şi 35.000 BP. La Mitoc, judeţul Botoşani s-au aflat fragmente de os vechi de 29.000 de ani având incizate figuri geometrice. În august 2013, arheologii români au găsit un pandantiv vechi de 20.000 de ani pe situl paleolitic din Poiana Cireşului, lângă Piatra Neamţ. Unelte incizate din corn de ren, de cerb, unelte din os etc. au fost descoperite la Cuina Turcului, în Clisura Dunării. Având 13.000 de ani, sunt cele mai vechi obiecte de artă din acea zonă. Între ele este şi o falangă de cal sălbatic având ca ornament o siluetă umană schematizată. Este posibil ca aceste unelte ornamentate să fi fost folosite în ritualurile religioase. La toate acestea se adaugă multe figurine „Venus", de altfel larg distribuite în Europa, figurine se pare esenţiale pentru un rit de fertilitate şi de închinare la „Marea Mamă Glia", cea dătătoare de roade.

În ultima sută de mii de ani, până pe la 12.000 BP, Pământul a trecut printr-o epocă glaciară, cu mari suişuri şi coborâşuri ale temperaturii. Drept efect, o parte considerabilă din apele Pământului s-a acumulat în gheţurile din zona polilor.

Ultimul maxim glaciar (LGM), între 26.500 şi 19.000-20.000 de ani în urmă, a fost o perioadă în care straturile de gheaţă s-au aflat la cea mai mare extindere, acoperind o mare parte din America de Nord, nordul Europei şi Asia. Aceste acumulări de gheaţă au afectat profund clima Pământului, provocând deşertificare şi o scădere dramatică a nivelului mărilor şi oceanelor. Clima era rece, secetoasă şi inospitalieră, cu furtuni frecvente şi o atmosferă încărcată de praf. Praful atmosferei LGM este o caracteristică proeminentă în calotele de gheaţă; nivelurile de praf au fost de 20 până la 25 de ori mai mari decât în prezent.

Nordul Europei era acoperit pe atunci în mare parte de gheaţă, limita sudică a gheţurilor trecând prin Germania şi Polonia. Permafrostul a acoperit Europa, la sud de stratul de gheaţă, până la actualul Szeged din Ungaria. Gheaţa a cuprins aproape complet şi insulele britanice, exceptând sudul Angliei. Marea Britanie nu era pe atunci altceva decât o peninsulă a Europei, cu nordul său acoperit de gheaţă, iar sudul un deşert polar.

Dezgheţul, produs de o „încălzire globală" extraordinar de puternică, în jurul anului 12.500 BP, a eliberat (desigur treptat) o cantitate de apă care a ridicat, în cele din urmă (până pe la 8500-8200 BP), nivelul oceanului global cu circa 120 de metri faţă de nivelul iniţial. Zone întinse, aflate pe maluri, au fost astfel inundate. Atunci a dispărut sub ape un teritoriu cât o ţară (numit azi Doggerland), aflat între Anglia şi Danemarca. Atunci s-au despărţit insulele britanice de continent ş.a.m.d.

Ridicarea apelor nu s-a produs uniform peste tot, în unele cazuri având chiar un aspect catastrofal. În mod cert, pe malul mării existau pe atunci aşezări umane care s-au scufundat astfel, alimentând mitul potopului sau al Atlantidei. În timpul glaciaţiunii, în locul Mării Mediterane, al Mării Negre şi al Mării Caspice se găseau câteva lacuri închise. Dezgheţul calotei din nordul Europei a umflat, la început, mult peste debitele de azi, fluviile care veneau dinspre nord şi vest: Volga, Don, Nipru, Bug, Nistru, Dunărea etc., făcând ca, după un timp, Caspica şi Marea Neagră să crească mult peste nivelul actual. Există chiar indicii că, la un moment dat, cele două mări erau unite. Surplusul de apă se vărsa, în acea perioadă, prin Bosfor, care era o imensă cascadă, spre Mediterana. Continuarea încălzirii a ridicat concomitent şi apele oceanelor. Atlanticul, tăind strâmtoarea Gibraltar, a umplut atunci Mediterana.

Între timp, epuizându-se surplusul de apă din fluviile care izvorau din gheţarii din nordul Europei, nivelul Mării Negre a scăzut, mult sub cel actual. De data aceasta a fost rândul apelor umflate ale Mediteranei să treacă, înapoi, prin Bosfor, pentru a reumple Marea Neagră. Fenomenul s-a petrecut, după unele estimări, în jurul anului 5600 înainte de Hristos (BC – *Before Christian Era*), apele ridicându-se atunci cu 80 de metri, iar după o altă variantă doar cu 30 de metri şi în jurul datei de 7400 BC. În ambele cazuri, procesul ar fi durat cam un an, timp în care populaţiile de pescari şi de navigatori din aşezările existente pe maluri au fost dislocate brutal. Poate că şi ecourile acestei catastrofe se vor fi răsfrânt asupra miturilor privind Potopul.

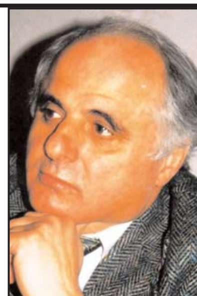
(Va urma.)

Note

1. Valeriu Avram, *Zburătorii României Mari,* ALPHA MDN, 2007, p. 296.
2. Ionel Maftei, *Oamenii cetăţii – Savantul Constantin Motaş, Evenimentul,* 26 ianuarie 2005, accesat în 30.01.2005.
3. *Limnologie*, disciplină care se ocupă cu studiul apelor continentale, modul în care aspectele fizice şi chimice ale acestora influenţează viaţa organismelor acvatice. 2. Ramură a hidrologiei care se ocupă cu studiul regimului hidrologic, termic şi hidrochimic al lacurilor. Din fr. *limnologie* (DEX 2009).
4. *Entomologie,* ramură a zoologiei care se ocupă cu studiul insectelor. Din fr. *entomologie*, germ. *Entomologie* (DEX 2009).
5. *Lista membrilor Academiei de Ştiinţe din România (ASR) (1936-1948)*, p. 4.
6. *Acarologia* este ştiinţa care are ca obiect acarienii. Pe lângă cercetările taxonomice şi morfo-anatomice, acarologii studiază acarienii din punct de vedere medical şi veterinar, deoarece acarienii sunt vectorii ai mai multor maladii infecţioase. (https://ro.wikipedia.org/wiki/Acarologie).
7. În mitologia egipteană, Apis a fost un zeu, asociat uneori cu Path sau cu Ra pentru celebrarea unui cult al fecundităţii. Apis era reprezentat ca un taur negru cu picioarele şi cu burta albe, iar între coarne avea un disc solar. Conform legendei, zeiţa Isis, transformată într-o vacă, a fost fecundată de o rază de soare şi i-a dat naştere lui Apis. (https://ro.wikipedia.org/wiki/Apis, accesat în 03.03.2021)
8. https://www.iiccmer.ro/fise-matricole- nou/?drawer=Fise%20matricole%20 penale%20- %20Detinuti%20politici*M*M%2008.%20Moja%20- %20Motyos* Motas%20Constantin
9. https://ro.wikipedia.org/wiki/ Constantin_Mota%C8%99, accesat în 01.02.2021.
10. Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele,* vol. II, 1954-1955, p. 221.
11. Arhivele Militare Române, fond 3011, dosar nr. 177, p. 42.
12. *Monitorul oastei*, nr. 43/20 octombrie 1930, p. 854.
13. *Ibidem,* p. 871.

Cenotaf pentru Tudor Vladimirescu

Tudor NEDELCEA

În sfânta tradiţie creştină şi în mentalul ţărănesc (neprihănit), sufletul omului decedat sălăşluieşte pe pământ dacă nu are un loc, un mormânt, unde să fie pomenit de cei dragi. Osemintele soldatului român mort pe câmpul de luptă, departe de casă, la Stalingrad de pildă, n-au putut fi aduse familiei, care era doar înştiinţată de deces. Atunci, mama, soţia, fiica, soacra celui decedat îi confecţionau o cruce, o aşezau la locul de veci al familiei din cimitirul localităţii, unde-l jeleau, şi-i făceau toate cele cuvenite. Acolo, în cimitir, ţăranca romancă îi făcea un cenotaf (gr. *kenos*-gol; *taphos*-mormânt), adică un „monument funerar construit în memoria unui personaj al cărui corp a dispărut sau se găseşte în altă parte" (DEX), chiar dacă ţăranca nu stăpânea acest termen.

Istoria neamului românesc este încărcată, din păcate, de creştini, fie ei simpli soldaţi, ofiţeri sau domnitori, care şi-au făcut datoria faţă de Patrie, dar ale căror sânge şi trupuri au îngrăşat alte meleaguri.

Pentru unul dintre aceşti eroi naţionali, Tudor Vladimirescu, s-a găsit „rezolvarea", după două veacuri de nemurire. I-am făcut această propunere Preasfinţitului Nicodim, episcopul Severinului şi Strehaiei, care a îmbrăţişat-o cu căldură şi entuziasm şi, iată, sâmbătă, 5 iunie 2021, la orele 9.30, a avut loc slujba de „sfinţire inedită a unui cenotaf pentru cel care a pus început, cu preţul vieţii, României moderne", cum se menţionează în invitaţia la acest înălţător moment. Pe crucea acestui cenotaf, construit din marmură de Ruschiţa, sub poza Vladimirescului, stă scris pentru eternitate: „Ridicatu-s-a acest cenotaf de către Episcopia Severinului şi Strehaiei, cu binecuvântarea Preasfinţitului Nicodim, spre veşnică pomenire a eroului naţional TUDOR VLADIMIRESCU, la împlinirea a 200 ani de la revoluţia sa (1821-2021)".

Pe meleagurile mehedinţene s-a înfiinţat acum 651 de ani, adică în 1370, prima mitropolie din Oltenia, al doilea scaun mitropolitan din Ţara Românească, ca o necesitate stringentă datorită ameninţării otomane şi a pretenţiilor regilor maghiari de a-i catoliciza (adică deznaţionaliza) pe români, dar şi pentru apărarea unităţii de credinţă şi neam. Primii mitropoliţi ai Severinului au fost Antim (1370-1381), în timpul căruia a propovăduit călugărul Nicodim, venit din sudul Dunării ca să întemeieze monahismul românesc, precum şi mitropolitul Atanasie (1389-1403). În 1672 sau 1673, se înfiinţează o altă episcopie sufragană Mitropoliei Ungro-Vlahiei: Episcopia Strehaiei, cu sediul la Mănăstirea Strehaia, cu o viaţă scurtă.

Harnici şi buni creştini, mehedinţenii nu vor să lase stinsă flacăra ortodoxiei la cel mai înalt nivel: Ioan Stoian Grecescu, ctitorul Bisericii „Sf. Ioan Botezătorul" din Turnu Severin, cere, în a doua jumătate a secolului 19, reînfiinţarea episcopiei. Acest lucru a fost realizat mai târziu, în 2003, din iniţiativa mitropolitului Olteniei Teofan (actualul mitropolit al Moldovei şi Bucovinei); Sfântul Sinod al BOR aprobă reînfiinţarea, la 28 martie 2003, iar la 11 februarie 2004 P.S. Nicodim este ales în scaunul episcopal, întronizat la 25 aprilie 2004, festivitate la care au participat peste 20.000 de enoriaşi.

A fost o alegere binevenită şi binecuvântată, întrucât P.S. Nicodim (născut la 6 aprilie 1962 în comuna mehedinţeană Glodeanu, conferenţiar universitar la Teologia craioveană) s-a dovedit a fi vrednic de această misiune, atât pe plan pastoral-misionar, cât şi în cel cultural-editorial; a pus piatra de temelie unor noi biserici, a înfiinţat şi reînfiinţat şase mănăstiri (Coşuştea-Crivelnic, Cerneţi, Baia de Aramă, Mraconia, Godeanu, Jiana), Episcopia Severinului şi Strehaiei având azi 13 mănăstiri, patru protoierii cu 183 de parohii.

Anul 2021 a venit pentru români „cu o tolbă plină cu aducere aminte de înaintaşii noştri", cum stă scris în invitaţia P.S. Nicodim, şi, ca atare, Episcopia Severinului şi Strehaiei „a acordat o atenţie deosebită celor care au avut în centru oameni şi fapte ce s-au intersectat într-o măsură mai mică sau mai mare şi cu jud. Mehedinţi. Dintre aceştia, – continuă cu pioşenie invitaţia – împlinirea a 420 de ani de la asasinarea mişelească a celui ce a fost pentru prima dată voievod al tuturor românilor, Mihai Viteazul, precum şi a 200 de ani de la Revoluţia condusă de Theodor din Vladimiri, ne-au dat curajul de a îndrăzni organizarea unor evenimente culturale în acest an în care incertitudinea cu privire la astfel de demersuri încă persistă."

Aşadar, sâmbătă, 5 iunie 2021, în incinta Mănăstirii „Sf. Treime" Cerneţi a fost sfinţit cenotaful lui Tudor Vladimirescu. Biserica, ctitorie începută de Gh. Ghica (1659-1660) şi finalizată în 1662, a fost în anul revoluţionar 1821 unul din punctele fortificate ale cetelor de panduri, clopotniţa servind ca turn de cetate şi observaţie. Mănăstirea a fost reactivată la 16 decembrie 2004 de P.S. Nicodim, ca mănăstire de maici.

După slujba de sfinţire a cenotafului şi slujba Parastasului, P.S. Nicodim ne-a adresat un emoţionant şi sincer *Cuvânt de întâmpinare,* alocuţiuni susţinând şi conf. univ. Virgil-Daniel Popescu, ministrul Energiei, şi C. Truşcă, primarul Cerneţului, după care a urmat Grupul psaltic „Sf. Cuv. Nicodim de la Tismana" al Catedralei, care a intonat imnul Revoluţiei de la 1821, *Mugur, mugurel* (descoperit şi popularizat de mitropolitul de veşnică pomenire Nestor Vornicescu), şi un moment artistic susţinut de actorii Marian Ciripan şi Denis Gagiu de la Compania de Teatru Civic Art CvM, Bucureşti. Simpozionul ştiinţific a fost susţinut de P.S. Nicodim, Radu Ştefan Vergatti, Adina Berciu-Drăghicescu, Tudor Nedelcea, Dinică Ciobotea, Tudor Răţoi, I. Pâlşoiu, Pavel Popescu, E. Petrescu, Gabriel Croitoru, N. Cheiţă, Victor Rusu, Fl. Copcea, Al. Stănciulescu-Bârda, I. Leone Gavrilă-Ciobotea.

Cerneţul este un sat al comunei Şimian, aşezat de-a lungul râului Topolniţa, atestat documentar din secolul 16, aparţinând, vremelnic, Mănăstirilor Cozia, Govora, Tismana, fraţilor Buzeşti din timpul domniei lui Mihai Viteazul. Domnitorii Matei Basarab, Grigore Ghica, C. Brâncoveanu etc. au legături cu istoria satului. Între 1658-1885 a avut statut de oraş, fiind chiar reşedinţa judeţului, alipit ulterior oraşului Turnu Severin, cu statut de cartier. Între 1925-1968 a avut statut de comună. În 1650, Paul de Alep îl numea „pazar" (târg).

Aici încă se mai păstrează Cula lui Tudor Vladimirescu (care va fi, în sfârşit, restaurată) şi casele sale, unde, în 1912, Asociaţia Institutorilor şi Institutoarelor din România au ridicat un monument lui Tudor, prin subscripţie publică (arh. V. Mironescu), pe care stă scris „Lui Tudor Vladimirescu – Eroul Redeşteptării Naţionale. 1821".

Prejna, sat aparţinător din 1968 comunei Balta, unde azi primar este renumita Irina Zoican, iar fiice ale satului sunt celebrele privighetori ale Mehedinţului Angelica Stoican şi fiica sa, Niculina Stoican, a fost atestat documentar în 1486. Prejna face parte din platoul Cloşani, o zonă mirifică, comparabilă cu nordul Bucovinei şi Munţii Apuseni.

La 15 august 1808, de Sfânta Marie Mare, Biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului", ctitorită de Tudor Vladimirescu, în memoria tatălui său, N. Ursu, împreună cu Gh. Duncea, cum stă scris pe Icoana Maicii Domnului, a fost sfinţită, în prezenţa a peste 300 de panduri. La temelia bisericii, Tudor şi-ar fi îngropat sabia, iar Duncea, verigheta de la mână.

Revoluţionarul de mai târziu, Tudor, donează bisericii odoarele necesare, un clopot adus de la Viena, o *Evanghelie* şi un *Triod* („acest Triod s-au cumpărat dă mine, la leat 1808, martie 9, pentru Sfânta biserică ot Preşna, hramul Sfintei Adormiri a Precistei, care s-au făcut iarăşi cu cheltuiala mea şi am iscălit Theodor biv vel sluger şi Comondir"). Totodată, dăruieşte şi două moşii („i-am dat danie la sfânta biserică ot Prejna, hramul Sfintei Născătoare de Dumnezeu, care s-au făcut de mine, să fie pentru chivernisirea sfintei biserici şi pomenirea sufletului meu şi a părinţilor şi a tot neamul meu, pentru ca să fie ştiut că aceşti stânjeni i-am luat numai pentru acea treabă de i-am dat de danie la Sfânta biserică"). El a mai lăsat pentru biserică prin testament 300 lei, dar i-au fost confiscaţi, întreaga sa avere fiind scoasă la mezat de Marea Vornicie. Toate aceste date şi altele le găsim în manuscrisul *Dicţionar istoric al judeţului Mehedinţi* semnat de Dinică Ciobotea şi Tudor Răţoi, membri ai Adunării Eparhiale a Episcopiei Severinului şi Strehaiei, şi va fi editat tot de episcopia mehedinţeană.

Tudor este pictat pe uşa de la intrarea în biserică, însoţit de Gh. Duncea şi soţia sa, uşă de patrimoniu naţional aflată azi la Muzeul de Artă al României.

Manifestările de la Prejna de duminică 6 iunie 2021 au fost de-a dreptul impresionante, desfăşurate la cote înalte. În primul rând, prin numărul foarte mare de participanţi, peste 3000 de enoriaşi, pe lângă cei câţiva din sat, veniţi nu numai din Oltenia, ci din întreaga ţară, din Brăila, Negreşti-Oaş, o masă de oameni, blocând pur şi simplu uliţa mare a satului, puhoi de oameni care au asistat la Sfânta Liturghie, de la orele 8.30 până la final (orele 15.00).

După Sfânta Liturghie săvârşită de un sobor de preoţi, în frunte cu episcopul, şi emoţionanta expunere a lui Tudor Răţoi despre biografia celui sărbătorit, a urmat evenimentul mult aşteptat: slujba de sfinţire a Sfintei Cruci de marmură, ridicată de către Episcopia Severinului şi Strehaiei, cu binecuvântarea P.S. Nicodim, la împlinirea a 200 de ani de la Revoluţia lui Tudor, cruce aşezată în faţa Bisericii „Adormirea Maicii Domnului", precum şi slujba Parastasului pentru eroul naţional.

Momentul artistic al primei părţi a fost susţinut de rapsodul popular Ion Creţeanu (numit de curând „tezaur uman viu" UNESCO), grupul „Izvoraşul" al Episcopiei şi de cei doi actori bucureşteni Marian Ciripan şi Denis Gagiu (la nai, fluier, caval).

Partea a doua a avut un caracter cultural. A fost plantat un castan lângă bătrânul castan de peste 250 de ani din satul Gornoviţa, unde Tudor îşi aduna pandurii spre a stabili strategii de luptă. S-a proiectat filmul video-documentar *Tudor Vladimirescu. Istorie, Revoluţie şi Legendă,* realizat de prof. Dan Şalapa, care a fost şi moderatorul manifestării. Un moment artistic emoţionant l-a constituit apariţia lui Tudor, însoţit de 10 panduri pe cai, citind Proclamaţia de la Padeş. A urmat Ansamblul de copii „Bordeiaşul" din Baia de Aramă. Au cântat pe scenă Niculina Stoican, Delia Barbu, Marian Medregoniu.

S-au prezentat multe cărţi: Tudor Vladimirescu, *Scrieri* (ediţie Tudor Nedelcea, prefaţă Marin Sorescu); Tudor Vladimirescu, *Texte; Domnul Tudor* (antologie Victor Rusu); Dan Şalapa, *Tudor Vladimirescu. Istorie, Revoluţie şi Legendă;* Victor Rusu, *Memoriul căpitanului Gh. Duncea*, revistele *Caligraf* şi *Răstimp*.

Episcopia Severinului şi Strehaiei, prin P.S. Nicodim şi colaboratorii săi, Primăria com. Balta, prin primarul Irina Zoican şi consilierii locali, şi-au adus din plin, cu asupra de măsură, piosul omagiu Eroului Naţional, care, conştient, şi-a îmbrăcat „cămaşa morţii", ridicând steagul Revoluţiei de la 1821 spre „a cere drepturile Patriei mele".

Primăria Balta a obţinut titlurile de proprietate ale lui Tudor Vladimirescu, aduse la zi, şi vor fi trecute pe seama Bisericii ctitorite de el, azi slujită de pr. Marius Stoian.

Prin tot ce-au făcut oltenii pentru Tudor la două veacuri de la Revoluţie, atestă că patriotismul nu-i o vorbă goală, că „tot ce-i românesc nu piere".

In memoriam

Nicolae Iorga – 150
Savant, om politic, patriot român

Gen. Dan MISCHIANU, Vasile SÂRBU, Radu Ştefan VERGATTI

La 150 ani de la apariţia în viaţă a marii personalităţi care a fost cărturarul multivalent Nicolae Iorga, ne-am propus obiectivul dificil de a reconstitui traseul vieţii sale. Nu a fost uşor. El a lăsat în urmă 1.200 de cărţi şi 25.000 de articole. Este dificil în primul rând să fie găsite toate aceste titluri. Se constată că cei care au făcut bibliografiile lui Nicolae Iorga nu le-au văzut în totalitate. În al doilea rând, a trebuit să surmontăm dificultatea de a parcurge cea mai mare parte a lucrărilor care puteau să ne creeze o imagine a monumentalului profesor cu atâtea preocupări şi realizări, care, între altele, ştia să citească, să scrie şi să vorbească în 14 limbi. Această situaţie ne-a impus, apriori, să ne reunim forţele şi timpul tuturor celor trei care am format o grupare de cercetare, de lucru şi de redactare. Sperăm ca rezultatul obţinut să fie satisfăcător.

Născut la 5/17 iunie 1871 în Botoşani, Nicolae Iorga a fost înregistrat la starea civilă cu numele „Nicu N. Iorga", ca fiu major al modestului avocat Nicu Iorga (1837-1876) şi al Zulniei născută Arghiropol (1842-1934). [*Memoria arhivelor botoşănene. Nicolae Iorga*, ediţie de documente întocmită de Sergiu Balanovici, George Arhip, Rodica Crăcană, Editura Axa, Botoşani, 2015, doc. nr. 5, din 5 iunie 1871, pp. 45-46.]

Tatăl lui Iorga se născuse la 5 octombrie 1837, în Botoşani, şi fusese înregistrat la naştere cu numele Necolai Costache Iorga. [*Ibidem*, doc. nr. 1: Extras privind naşterea lui Nicu C(ostache) Iorga, tatăl lui Nicolae Iorga, p. 43.]

Însuşi Nicolae Iorga, în lucrarea cu caracter autobiografic *O viaţă de om aşa cum a fost,* a arătat că după tată se trăgea din munţii Pind, vatră a aromânilor, iar după mamă provenea din aristocraţia bizantină.

Pentru luminarea curioşilor, el a mai scris, răspunzând la articolul lui Ilarie Chendi intitulat „Originea scriitorilor", apărut în *Viaţa literară*, numărul din 12 august 1906: „Tatăl mieu era dintr'un neam de negustori români mai târziu boieriţi, din Botoşani, iar mama mea este fiica scriitoarei române Elena Drăghici, nepoata de soră a cronicarului Manolachi Drăghici şi nepoata de fiică a lui Iordachi Drăghici, mare Vornic al Moldovei. Cu tot numele de Arghiropol, tatăl mamei mele, dintr'o familie venită din Rusia, din Basarabia, era fiul unei Micleşte din Ţinutul Tartarei, rudă cu Mitropolitul Sofronie Miclescu la care a şi locuit într'un timp, şi cu Mitropolitul Calinic." [Dumitru Hîncu, *Scrisori inedite de la N. Iorga, E. Lovinescu, G.M. Zamfirescu, B. Fundoianu, Camil Baltazar, Petru Comarnescu, un documentar de ~*, în *România Literară*, Anul XLII, Nr. 42, 23 octombrie 2009, pp. 20-21, aici p. 20.]

S-a emis şi ipoteza că ar fi avut şi legături genetice cu aristocraţia din Bizanţ. [Mihai Sorin Rădulescu, *Sur l'aristocratie roumaine de l'entre-deux-guerres*, în *The New Europe College Yearbook 1996-1997,* New Europe College, Bucureşti, 2000, pp. 339-365, aici p. 344.] Afirmaţiile lui, că ar fi înrudit cu vechi familii boiereşti, ca aceea a Craioveştilor sau aceea a Cantacuzinilor, au fost discutate şi mai recent. Că sunt convingătoare sau nu, rămâne de văzut. Astfel, se arată că o strămoaşă din partea mamei, Catinca Arghiropol-Miclescu, ar fi avut la rândul ei strămoşi în rândurile familiei Cantacuzino munteană şi, în acest fel, ar fi ajuns până la Craioveşti şi chiar mai departe, înrudindu-se în acest fel şi cu familii domnitoare şi boiereşti moldovene şi muntene. [Ştefan Sorin Gorovei, Mihai Sorin Rădulescu, *Strămoşii cunoscuţi ai lui N. Iorga*, în *Acta Moldaviae Meridionalis,* anuarul Muzeului Judeţean Vaslui, VII-VIII, 1985-1986, pp. 427-444, aici pp. 428, 431; o opinie contrară, la Lucian Nastasă-Kovacs, *Intelectualii şi promovarea socială (pentru o morfologie a câmpului universitar)*, Ed. Limes, Cluj, 2004, p. 62.]

Nicolae Iorga a avut un frate mai mic, Gheorghe/George Iorga. Acesta era născut în Botoşani la 25 noiembrie 1872, conform actelor de stare civilă. Astfel se corectează data naşterii fratelui lui Nicolae Iorga, George Iorga, care fusese propusă de secretarul lui N. Iorga, Barbu Theodorescu, în anul 1873. [Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga, 1871-1940*, vol. I, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Editura Militară, Bucureşti, 1976, p. 16.]

Ambii copii au rămas orfani de tată, care a murit în anul 1876, la nici 40 de ani.

În anul 1878 Nicolae a fost înscris la Şcoala Primară de Băieţi Nr. 1 „Marchian" („Marchian Folescu") din Botoşani. Şi-a dovedit calităţile încă de mic. La vârsta de doar 9 ani, institutorul din clasă i-a permis lui Nicolae Iorga să spună colegilor câteva poveşti din istoria românilor, înlocuindu-l pe el la clasă. Copilul a dovedit de atunci a avea un deosebit talent de narator pedagogic. [Victor Iova, *Tabel cronologic,* în N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul,* Vol. I, Editura Minerva, Bucureşti, 1979, pp. XXVII-XXIX (în continuare va fi citat V. Iova, *Tabel cronologic*).] În anul 1881, la terminarea ciclului primar, a fost înscris la Colegiul gimnazial „August Treboniu Laurian" din Botoşani. Doi ani mai târziu, deoarece băneşte familia era într-o situaţie grea, căci de la moartea tatălui mama lor avea doar o pensie foarte mică, Nicolae dădea meditaţii pentru a-şi ajuta mama şi fratele mai mic. [*Idem,* pp. XXIX-XXX] În vara anului 1884, conform propriei sale mărturisiri, Nicolae Iorga a debutat în ziarul *Romanu* – gazetă politică şi literară – publicaţie a unchiului său matern Emanoil (Manole) Arghiropol din oraşul Roman. Acolo, Iorga povestea că a publicat articole şi comentarii de afaceri externe. În nr. 76 din 28 septembrie 1884 al ziarului a fost publicată o poezie numită *Dedicaţiune amicului meu P...*, semnată „Nicu". După această semnătură, poezia a fost atribuită lui Nicolae Iorga. Ziarul a încetat să apară după moartea unchiului Em. Arghiropol, care era şi el avocat. [*Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1979, p. 741, sub voce „Romanu".]

În anul 1886 a avut loc un incident la şcoală. Tânărul Iorga a fost acuzat că nu a salutat un profesor şi pedepsit cu eliminarea temporară. Întâmplarea l-a afectat atât de mult, încât a părăsit Botoşaniul. S-a înscris la Colegiul Naţional din Iaşi, condus atunci de filologul Vasile Burlă. La noua şcoală, tânărul a fost foarte apreciat şi a primit şi bursă. [V. Iova, *Tabel cronologic*, pp. XXXIX-XXXI.] Acolo a beneficiat de predarea la înalt nivel şi a aprofundat studiile în limba română cu profesorul Alexandru Philippide. La limba franceză l-a avut pe profesorul Alexandru Suţu, la latină pe Xenofont Gheorghiu, la germană pe Octav Teodorescu. [Nicolae Iorga, *Orizonturile mele. O viaţă de om aşa cum a fost,* Ed. Minerva, Bucureşti, 1976, pp. 69, 71.]

Ca mulţi tineri entuziaşti, a fost atras de curentul socialist. Ca urmare, a scris o serie de articole fulminante în revista *Viaţa Socială* – de extremă stângă. Urmarea lor a fost aceea că a fost declarat marxist. El însuşi s-a declarat marxist în cadrul a o serie de conferinţe pe care le-a ţinut despre *Capitalul,* opera fundamentală a lui Karl Marx. Rezultatul nu a fost prea bun pentru Iorga, căci a fost şi de aici exmatriculat temporar şi a pierdut bursa şcolară. Dar chiar şi aşa, a reuşit să termine liceul cu nota 9,24 la Bacalaureat. [V. Iova, *Tabel cronologic*, p. xxxi; Lucian Nastasă-Kovacs, *op. cit.*, 2004, p. 61.]

Imediat, în anul 1888, s-a înscris la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Iaşi. Datorită manierei în care a răspuns la examenele din anul I, consiliul profesoral al Universităţii i-a acordat bursă. Ministerul de resort i-a permis să-şi dea toate examenele de anul II şi III într-un singur an. Această situaţie a determinat scurtarea timpului petrecut în facultate. A terminat facultatea prezentând o lucrare despre literatura greacă în epoca antică. L-a avut conducător de licenţă pe marele istoric Al.D. Xenopol. [Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga*, Ed. Tineretului, Bucureşti, 1968, p. 61; N. Iorga, *Orizonturile mele...*,. ed. cit., p. 111.] Apoi a plecat să predea un an ca profesor suplinitor la Liceul „Sf. Petru şi Pavel" din Ploieşti. Din anul 1890, a început să participe la şedinţele societăţii literare Junimea. Aceasta i-a schimbat orientarea intelectuală. Nicolae Iorga a ajuns să fie influenţat de curentul de gândire al conservatorilor junimişti. În acel timp, Iacob Negruzzi şi criticul literar Ştefan Vârgolici au publicat un articol al tânărului Nicolae Iorga despre Veronica Micle în *Convorbiri literare.* Articolul său a avut răsunet, deoarece ea se sinucisese după moartea lui Mihail Eminescu. Publicarea în *Convorbiri literare* era prin ea însăşi prestigioasă. Ca ziarist de opinie, a început să scrie şi să publice din ce în ce mai mult în reviste ale vremii. A scris în ziarul socialist *Contemporanul* al lui Constantin Dobrogeanu-Gherea, în *Era Nouă* – tot publicaţie socialistă, dar şi în *Revista Nouă* a lui B.P. Hasdeu. A publicat şi poezie, militantă şi critică, în *Lupta* şi *Literatură şi Ştiinţă.*

Încă din timpul facultăţii, Nicolae Iorga urmărea să urce rapid pe scara realizărilor sociale. S-a gândit că o putea face, în mod firesc, ca mulţi tineri din vremea lui, prin căsătorie. În acea situaţie, el a părăsit legătura pe care a avut-o în facultate cu Ecaterina Botez, care era cu cinci ani mai mare ca el, fată de mici proprietari. Epistolele colegilor Dimitrie Evolceanu şi Petre Fântânaru adresate lui Nicolae Iorga îi reproşează durerea pe care i-a pricinuit-o Ecaterinei Botez prin retragerea din această legătură. Cu sprijinul lui Alexandru Xenopol, care l-a ajutat foarte mult, inclusiv să publice în revista sa *Arhiva Societăţii Ştiinţifice şi Literare,* şi cu sprijinul junimiştilor, a fost din ce în ce mai promovat şi a intrat în legătură cu tot mai multe personalităţi de seamă din societatea ieşeană. Între acestea se găsea şi junimistul conservator magistratul Vasile Tasu, profesor suplinitor la Facultatea de Drept din Iaşi, dar şi ani la rând preşedinte al Tribunalului Iaşi, ceea ce i-a deschis poarta către înalta demnitate de consilier la Curtea de Casaţie. Ca urmare, Vasile Tasu era una dintre personalităţile de seamă din *high-life*-ul ieşean. Alexandru Xenopol, urmărind să-l promoveze pe Nicolae Iorga în rândurile aripii junimiste din care făcea parte, a decis, cu ajutorul soţiei sale Riria, să-l prezinte pe Iorga personalităţilor ieşene, organizând un banchet în cinstea tânărului cu perspective deosebite.

→

In memoriam

Era un obicei al junimiştilor să procedeze astfel, căci în acest mod ajutorul pe care-l dădeau celor promovaţi li se întorcea în viitor. Junimiştii au procedat cu abilitate, astfel ca Iorga să scrie că nimeni nu i-a cerut nimic în schimbul ajutorului de a pleca în străinătate ca să obţină un doctorat – ţelul lui din acel moment. O cale de a strânge şi mai mult legăturile cu protectorii lui a fost cea de a se căsători la 15 aprilie 1890 cu fiica magistratului şi profesorului Vasile Tasu, Maria Tasu. Peţitor pentru Nicolae Iorga a fost tot Alexandru Xenopol. Imediat şi pe tot parcursul căsniciei care a durat până în anul 1900, socrul lui Nicolae Iorga şi-a pus în mişcare toate relaţiile pentru a obţine avansarea în carieră a ginerelui. Prima dată, Nicolae Iorga a obţinut o bursă ieşeană pentru a pleca să studieze în Italia, unde a stat între aprilie şi iunie 1890. Remarcând uşor şi rapid că obţinerea unui titlu de doctor era dificilă în Italia, a plecat în Franţa, la Universitatea Sorbonne din Paris. Acolo, la École pratique des hautes études, în 1891-1892 şi 1892-1893 a audiat prelegerile profesorilor Gabriel Monod şi Ch. Bémont. Nu a fost apreciat în Franţa aşa cum se aştepta el. Profesorii francezi i-au considerat dorinţa de a lua repede un doctorat drept superficială şi urmărirea unei măriri prea rapide, ceea ce făcea ca titlul de doctor să-i poată fi acordat cu foarte multă greutate, poate doar la o universitate dintr-un oraş provincial francez. În această situaţie, Nicolae Iorga a decis să plece către lumea intelectuală din Germania. Aceasta era mai permeabilă, permisivă şi dornică să atragă mai mulţi tineri străini către ea. În primul rând, Iorga s-a dus la Universitatea din Berlin. Acolo a încercat să prezinte lucrarea având ca subiect pe Tomaso III, marquis de Saluzzo. Era un studiu asupra unui înalt aristocrat din nord-vestul Italiei, care trăise între anii 1356-1416. El era şi autorul romanului cavaleresc *Le Chevalier errant.* Profesorii de la Universitatea din Berlin au respins lucrarea prezentată de Nicolae Iorga, motivând că ea era rodul un autor care scria mult mai bine în limba germană. Mai mult, i s-a reproşat că nu avea cei trei ani de studii necesari pentru obţinerea unui titlu de doctor. Imediat, el a plecat de la Berlin la Universitatea din Leipzig. Acolo, în fine, în august 1894 a obţinut titlul de doctor mult dorit, în faţa unei comisii formate din profesorii Adolf Birch-Hirschfeld, Karl Lamprecht şi Karl Wachsmuth.

Nu mult după aceea, o altă lucrare a sa despre Philippe de Mézières i-a adus şi diploma de la École pratique des hautes études, acordată de un grup de profesori în frunte cu Gaston Paris şi Charles Bémont.

A decis să mai rămână în Occident pentru a cerceta arhivele unde se găseau informaţii despre români, având încă timp datorită bursei româneşti. A publicat o serie de informaţii inedite despre personalităţile române, dar şi teza de doctorat germană, în limba franceză, în Franţa. A intrat în legătură cu o serie de alţi cercetători şi savanţi care i-au facilitat prezentarea lucrărilor sale prin publicarea în reviste şi prin conferinţe.

A revenit în România în anul 1894, de data aceasta la Bucureşti. A găsit o locuinţă în zona Grădinii Icoanei. În această perioadă, datorită relaţiilor socrului său, s-a scos la concurs un post la catedra de istorie medie de la Universitatea din Bucureşti. Comisia care l-a examinat a fost formată din Ioan D. Caragiani, Alexandru Odobescu, Al.D. Xenopol, Aron Densușianu, Constantin Leonărdescu și Petre Râșcanu. Nicolae Iorga a reuşit să obţină nota 7, la limita la care putea să rămână în învăţământ şi să obţină o catedră de profesor suplinitor. Un an mai târziu, în 1895, s-a prezentat din nou la concurs şi a reuşit să devină profesor titular cu media 9,15. Avea atunci numai 24 de ani.

Prima lui prelegere în calitate de profesor universitar suplinitor a fost *Despre concepţia actuală a istoriei şi geneza ei* – o prelegere de metodică.

Anul 1895 a fost foarte agitat pentru Nicolae Iorga:

- a plecat din nou în Italia pentru a strânge alte informaţii din arhive despre istoria românilor;
- a publicat prima parte din colecţia *Acte şi fragmente cu privire la istoria românilor;*
- a ţinut o conferinţă la Ateneul Român, valorificând documentele noi despre Mihai Viteazul (relaţiile dintre domnul român şi generalul albanez de mercenari George Basta, plătit de habsburgi pentru a lupta împotriva domnului român);
- a stabilit legături cu profesorul A.C. Cuza; mai mult, împreună au întemeiat Alianţa Antisemită Universală (era un moment deosebit, căci pe plan internaţional evreii puneau bazele mişcării sioniste);
- cu sprijinul profesorului Alexandru Xenopol, a devenit curator şi editor al marii colecţii de volume *Documente Hurmuzaki.*

În anul 1897 a fost ales membru corespondent al Academiei Române. Primirea acestui titlu nu l-a determinat pe Iorga să muncească mai puţin ca cercetător. A plecat din nou în arhivele din Italia, apoi în Imperiul Austro-Ungar, în Croaţia, la Dubrovnik, în Transilvania, la Bistriţa, Braşov, Sibiu. Totodată, a publicat volume de documente inedite, găsite în timpul cercetării, cum ar fi *Manuscrise din Biblioteci străine* (2 vol., 1899), *Documente româneşti din arhivele Bistriţei* şi o carte în două tomuri despre cruciade, *Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades.*

Tot în 1899 Alexandru Xenopol l-a propus să devină membru titular al Academiei, dar nu a fost acceptat, chiar dacă locul era liber prin moartea tragică a lui Alexandru Odobescu. În acea situaţie, orgoliosul Nicolae Iorga a început să publice în presă o serie de articole critice la adresa colegilor săi din breaslă. I-a atacat mai ales pe cei mai în vârstă, susţinători ai Partidului Liberal. Între aceştia au fost şi vechi prieteni şi sprijinitori: B.P. Hasdeu, Grigore Tocilescu, V.A. Urechia, Dimitrie Sturdza, G. Ionescu-Gion etc. Tocilescu, iritat, a ajuns chiar la o mică luptă în cancelarie cu Iorga, pe care l-a lovit cu bastonul în spate, de la care a primit în schimb

o călimară în cap. L-a provocat şi la duel pe Iorga... În acele zile furtunoase, au fost unii care au cerut chiar excluderea din Academie a tânărului agitat. Ion Luca Caragiale, cu limba sa plină de spumos venin şi peniţa ascuţită, a scris despre Iorga: eşti înalt, dar eşti şi strâmb. Iorga avea să recunoască mai târziu că multe dintre atacurile sale fuseseră exagerate şi nedrepte. El a fost plin de avânt în timpul polemicilor şi pentru că a fost susţinut de o parte din confraţii săi cu nume celebre: Dimitrie Onciul, N. Petraşcu şi lingvistul german Gustav Weigand. Oricum, era şi o luptă a generaţiilor.

Furtuna polemică pe care tot el o crease i-a adus lui Iorga nenumăraţi duşmani puternici, stabili, pe o durată îndelungată şi chiar propunerea de a fi exclus din Academie, ceea ce însă nu s-a întâmplat. În schimb, cel mai înalt for de ştiinţă şi cultură din ţară i-a aplicat interdicţia de a prezenta rapoarte la Academie. Totodată, *Documentele româneşti din arhivele Bistriţei* au fost eliminate de pe lista volumelor propuse pentru premiul Academiei.

Iorga era atacat din mai multe locuri, inclusiv din partea universităţilor din Viena şi din Budapesta, deoarece în anul în care se născuse el, istoricul austriac Robert Rösler publicase *Romänische Studien. Untersuchungen zur älteren Geschichte Rumäniens,* Leipzig, 1871 (*Studii româneşti. Cercetări asupra istoriei mai vechi a României*), o carte categoric antiromânească. Iorga, la timpul lui, precum precursorii săi, atacase punctele de vedere ale lui Rösler, combătându-le cu argumente ştiinţifice. Datorită poziţiei lui Rösler, atitudinea lui Iorga a provocat tumult în lumea ştiinţifică. Lupta a depăşit cadrele normale ale mediului academic şi s-a înscris în contradicţii politice, violente, jignitoare.

În octombrie-noiembrie 1900, Iorga a mai făcut ceva neaşteptat: a cerut divorţul de soţia sa, Maria (n. Tasu). Nu se mai înţelegea cu ea. Invoca „traiul rău", „abaterile sale de la datoriile conjugale" şi „insulte grave" ce i s-ar fi adus. La rândul lui, socrul lui Iorga, consilierul la Curtea de Casaţie Vasile Tasu, pierduse mult din puterea pe care o avusese şi cu care-l putuse ajuta pe Nicolae Iorga.

Anterior pronunţării divorţului, în anul 1899, Nicolae Iorga stătuse la Braşov, unde vizita des casa familiei slavistului Ioan Bogdan. Acolo a cunoscut-o pe fiica cea mare din familie, Maria Bogdan, institutoare, cu dreptul de a se mărita prima. Iorga era încă însurat, dar era atras de Maria, de atmosfera intelectuală şi mult mai aristocrată, aşa cum o percepea el, a Braşovului faţă de Vechiul Regat. Dar brusc a sosit din Budapesta fiica mai mică, Ecaterina (Catinca) Bogdan. Aceasta absolvise secţia de matematică-fizică a Şcolii Pedagogice „Erzsébet" din capitala Regatului Ungariei. Iorga a fost cucerit iremediabil. A început o curte asiduă, iniţial neîncurajată de Catinca Bogdan. După 131 de scrisori adresate Catincăi de Nicolae Iorga, după intervenţiile fraţilor ei Ioan, Gheorghe, Alexandru şi ale unor prieteni, după divorţul lui Iorga de Maria Tasu, savantul şi Catinca Bogdan s-au căsătorit.

Ceremonia a avut loc la data de 4/17 februarie 1901, în Braşov, la Biserica „Sf. Nicolae Schei". Naş le-a fost Al. Tzigara-Samurcaş. Această nouă căsătorie şi persoana naşului coincideau cu pretenţiile lui Iorga. Naşul era în anturajul foarte apropiat al Regelui Carol I, despre care se spunea că ar fi fost tatăl natural al lui Tzigara-Samurcaş. Iorga intrase în rândul celor mai de sus familii, pe cât îi era posibil în acel moment. Devenea cumnat cu apreciatul slavist Ioan Bogdan şi cu Gheorghe Bogdan-Duică. Pe fiul acestuia din urmă, pictorul Catul Bogdan, Iorga avea să-l susţină în carieră.

Din prima căsătorie, cu Maria Tasu, Iorga avea deja patru copii:

- Petru (1894-1965), fost ofiţer;
- două fetiţe – Elena şi Maria – care însă au murit până să împlinească doi ani;
- Florica, zisă Kiki (1898-1954), care s-a măritat cu ofiţerul Dumitru Chirescu.

Din cea de a doua căsnicie, cu Catinca Bogdan, a avut şapte copii:

- Mircea (1902-1966) a studiat la Torino, a ajuns inginer şi apoi profesor universitar la Politehnica Bucureşti; a fost şi subsecretar de stat în Ministerul Industriilor;
- Adriana (1904-1912) a murit la numai 8 ani;
- Magdalena/Magdalina (1905-1993), a studiat la Paris, devenind pictoriţă şi a expus sub numele Magda Iorga;
- Ştefan (1906-1975) a fost scriitor şi apoi medic;
- Liliana (1910-1985), absolventă de Litere, s-a căsătorit cu istoricul Dionisie M. Pippidi;
- Valentin-Nicolae (1912-1977) a fost arhitect şi conferenţiar universitar;
- Alina (1916-1979) a studiat la o şcoală particulară de artă numită Academia Julian, în Paris; în anul 1943 s-a căsătorit cu un diplomat, Francisco La Plaza, născut în anul 1904, care era consul al Argentinei la Bucureşti, profesor la Buenos Aires; ei au avut trei copii.

Îndată după căsătorie, ajuns la Veneţia în luna de miere, Nicolae Iorga nu a putut sta departe de lumea intelectuală. Acolo l-a convins pe istoricul german Karl Gotthard Lamprecht (1856-1915) să-i încredinţeze lui şi nu lui Xenopol redactarea unui capitol despre istoria românilor, care să apară într-o proiectată lucrare occidentală de istorie universală.

Neînţelegerile lui Iorga cu Academia Română nu încetaseră. Ca urmare a respingerii de la premiere a lucrării sale *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea,* Iorga a demisionat pentru a protesta. S-a dus la Budapesta. Profitând că soţia sa ştia bine ungureşte, Nicolae Iorga a putut să aibă acces la documente din arhivele de acolo, traduse de soţia sa. El se ocupa de rolul lui Mihai Viteazul în evenimentele din 1600-1601. Intrând în legătură cu alţi intelectuali români din Imperiul Austro-Ungar, a ajuns chiar să ţină discursuri la întrunirile de protest ale acestora.

Materialul de arhivă budapestan şi transilvănean i-a dat noi direcţii de cercetare lui Nicolae Iorga. El a putut astfel să urmărească vieţile fruntaşilor ţăranilor şi preoţilor români luptători pentru independenţa Transilvaniei, rolul clerului în păstrarea fiinţei naţionale româneşti din Evul Mediu şi până în contemporaneitate, importanţa cărţii religioase româneşti în aceeaşi regiune.

→

In memoriam

În anul 1903, Nicolae Iorga a ajuns unul dintre redactorii revistei *Sămănătorul/Semănătorul,* înfiinţată de George Coşbuc şi Alexandru Vlahuţă. Iorga a adoptat astfel o nouă orientare, profitând de retragerea lui Titu Maiorescu strict către domeniul literar.

În anul 1904 se comemorau 400 de ani de la moartea lui Ştefan cel Mare. Ministrul liberal al educaţiei, Spiru Haret, i-a cerut lui Nicolae Iorga să scrie un tom dedicat voievodului moldovean. Cartea urma să fie distribuită în toate colţurile ţării.

În articolul *Povestitorii de ieri şi cei de astăzi: nuveliştii şi scriitorii de schiţe*, apărut în *Sămănătorul*, III, nr. 14, 4 aprilie 1904, Nicolae Iorga îi făcea un portret elogios lui Mihail Sadoveanu, marcând astfel începutul impunerii acestuia în literatura română. Chiar a numit anul 1904 – „Anul Sadoveanu".

Iorga, neobosit, s-a ocupat pe mai departe de cercetare în arhive, de publicarea rezultatelor, dar şi de politică. În 1905 profesorul transilvănean Onisifor Ghibu i-a devenit discipol apropiat. Iorga se interesa din ce în ce mai mult şi de soarta românilor din Bucovina şi Basarabia. A călătorit în Bucovina şi a scris asiduu despre lupta prin cultură pe aceste pământuri româneşti. În acelaşi an, Iorga a dat publicităţii 23 de lucrări, dintre care menţionăm: *Geschichte des Rümanischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen*, 2 vol, *Istoria românilor în chipuri şi icoane, Sate şi mănăstiri din România.*

Totodată, a ajuns deputat independent la alegerile din anul 1905, pentru ca în 1906 să treacă la conservatori. Din nou a avut de-a face cu o opoziţie acerbă: foşti junimişti, ajunşi la liberali, îl criticau feroce.

În anul 1906, Nicolae Iorga, împreună cu fruntaşi liberali, aripa roşie – democratică – s-a ridicat împotriva sărbătoririi a 40 de ani de domnie a Regelui Carol I. Iorga, împreună cu Barbu Ştefănescu Delavrancea, ambii oratori străluciţi, au ţinut discursuri în sala din faţa Teatrului Naţional. Ei au folosit ca pretext o piesă de teatru numită neferícit *Madame Flirt,* prin care au criticat curentul francofoniei din România. Studenţii au venit şi au susţinut cu tărie punctul de vedere al lui Nicolae Iorga, Barbu Ştefănescu Delavrancea, Take Ionescu etc. Autorităţile, guvernul conservator Gh.Gr. Cantacuzino, au încercat să oprească manifestaţia crescândă din Piaţa Teatrului. Au trimis trupe ale jandarmilor să risipească demonstraţia. Aceasta s-a înteţit însă şi mulţimea a reacţionat, aruncând cu pietre, ridicând baricade etc. Au împiedicat intrarea în sală a oficialităţilor şi a moştenitorului tronului, principele Ferdinand. Manifestaţiile s-au prelungit în restul anului. În acelaşi an se organiza sărbătorirea a 40 de ani de la urcarea Regelui Carol I pe tronul României. Nici acolo nu au reuşit acţiunile anti-regale, dar ele au fost destule. De exemplu, la intonarea unui imn în limba germană, cu ocazia celebrării Jubileului, Iorga a strigat în semn de protest: „Acum cântaţi turceşte, căci nemţeşte s-a cântat". Criticii jubileului susţineau că banii ar fi fost mai bine cheltuiţi pentru altceva. Dan Berindei a arătat că în foaia *Protestarea,* în *Furnica* şi în alte publicaţii ale anului 1906 se critica decizia de a se organiza jubileul, pentru că banii daţi pentru crearea Parcului Carol şi a sărbătorilor proiectate ar fi fost utili pentru oamenii sărmani. [Dan Berindei, *Bucureştii anului 1906 şi ai răscoalei din 1907*, în *Bucureşti, Materiale de Istorie şi Muzeografie*, II, 1965, pp. 231-246, aici p. 237.]

Aceste evenimente au avut şi alte consecinţe pentru Nicolae Iorga. El a început să fie permanent supravegheat şi urmărit, deoarece se considera că reprezentă un pericol pentru monarhie. [Cornelia Bodea, Radu Ştefan Vergatti, *Nicolae Iorga în arhivele vieneze şi ale Siguranţei Regale (1903-1914),* Editura Mica Valahie, Bucureşti, 2012] El s-a situat în fruntea luptei pentru realizarea idealului naţional – formarea României Mari, pentru rezolvarea problemei ţărăneşti şi a problemei electorale.

Noi volume au urmat la publicat în anul 1906: *Contribuţii la istoria literară, Neamul românesc în Ardeal şi Ţara Ungurească, Negoţul şi meşteşugurile în trecutul românesc*. În anul următor a iniţiat publicarea unui al doilea periodic, *Floarea darurilor.*

În dramaticul an 1907, Nicolae Iorga ajunge din nou implicat nu doar în critica politicii privind ţărănimea, dar şi într-un nou conflict în cadrul Academiei. Acesta din urmă se datora izbucnirii unor rivalităţi regionale, sub masca unor dispute arheologice ale lui Iorga şi Pârvan cu Oreste Tafrali: Bucureştiul şi Transilvania, contra Iaşului (Oreste Tafrali).

Dar evenimentul cel mai bulversant pentru societatea românească, răscoalele ţărăneşti din acel an, a prilejuit lui Iorga un nou câmp de luptă politică. El s-a exprimat în conferinţe şi publicaţii, arătând necruţător că ţărănimea din România era poate cea mai greu încercată din toată Europa şi s-a ridicat împotriva exploatării crunte din partea arendaşilor evrei. A continuat să critice acerb şi Austro-Ungaria şi atitudinea acesteia faţă de românii de acolo. Aceasta a făcut să se intensifice urmărirea sa de către Siguranţă şi de către serviciile austro-ungare. Era perceput de autorităţi drept un pericol pentru relaţiile celor două state. În anul 1909 a şi fost expulzat din Bucovina, unde s-a dus în mod demonstrativ tocmai în acest scop. Iorga nu făcea în fapt decât să exprime foarte apăsat şi pasional dorinţele legitime ale românilor din afara graniţelor.

În anul 1908 s-a mutat cu familia la Vălenii de Munte. Dar nu doar atât. Deşi era catalogat drept agitator împotriva statului, a fost ajutat de ministrul Spiru Haret. Acolo, împreună cu A.C. Cuza, a creat şcoala de vară de la Văleni. Ea a început să funcţioneze cu deosebită putere. Veneau acolo tot felul de tineri animaţi de idei de progres, dar şi de revenire la valorile tradiţionale, naţionale, care cereau ridicarea nivelului cultural al românilor şi doreau să lupte pentru unitatea naţională. Organul de presă al şcolii de la Văleni a fost noua revistă creată şi condusă de Iorga, *Neamul Românesc*. Era răspândită în special între învăţătorii din mediul rural, pentru care se dădea gratuit. Din păcate, revista avea şi un caracter exacerbat religios ortodox şi net antisemit. *Neamul Românesc* şi-a înfiinţat şi propria tipografie. Pe lângă şcoala de vară şi tipografie a apărut şi azilul condus de scriitoarea Constanţa Marino-Moscu.

În timpul războiului balcanic, Iorga, împreună cu Mihail Sadoveanu, s-au pronunţat împotriva anexării Cadrilaterului. Au arătat că aceasta era o atitudine forţată, care nu putea duce decât la înăsprirea raporturilor dintre România şi Bulgaria. Pentru a opri curentul împotriva lui, care-l numise micul bulgar, Iorga şi Mihail Sadoveanu s-au înrolat în armată pentru a pleca pe front. Din fericire, nu s-au dat niciun fel de lupte atunci.

→

Semn(al) de carte

Eufrosina Otlăcan, *Paşi de voie prin istorie, paşi prin amintiri...*, Editura Ars Docendi, Bucureşti, 2021

Am parcurs 48 de ani în ritm alert, desfăşurând activitatea profesională cu drag pentru matematica pe care am studiat-o şi apoi am predat-o multor generaţii de studenţi, pregătiţi a deveni ingineri.

Concepută în patru părţi – *Paşi prin istoria ştiinţei, Paşi prin istoria culturii, Câţiva paşi prin istoria României, Paşi prin amintiri* – lucrarea are rolul de a pune o anumită ordine în cuprinsul cărţii, fără a face o disjuncţie a temelor tratate, ştiut fiind că ştiinţa este parte a culturii; pe de altă parte, aproape în toate cele scrise apare legătura cu istoria României. (Autoarea, pe coperta a patra)

Horia Bădescu, *Celui qui reste debout/ Cel ce rămâne-n picioare,* Éditions PETRA, Paris, 2021.

Noul volum al lui Horia Bădescu, poet român şi francofon, ne propune acelaşi mesaj omenesc şi lucid care-i traversează întreaga operă. Dinaintea teribilelor experienţe prin care trecem astăzi, *Celui qui reste debout/ Cel ce rămâne-n picioare* ne oferă o lecţie de demnitate omenească. Poemele sale îndeamnă totdeauna la rezistenţa fiinţei în faţa probelor pe care ni le impune existenţa. Să te revolţi împotriva suferinţei şi singurătăţii, să lupţi împotriva terorii şi morţii, aceasta e lecţia pe care poetul ne invită s-o învăţăm: *Să trăieşti până-n clipa care-ţi spune:/ „trebuie să trăieşti..."/ absolut al aventurii!* Să trăieşti şi să iubeşti! Să rămâi în picioare în faţa vieţii şi a morţii, aceasta-i esenţa condiţiei umane, le aminteşte el semenilor şi fraţilor săi (*Pielea mea-i albă, ei şi?/ Sângele e totdeauna roşu/ indiferent ale cui sunt venele-n care curge*), cu arta şi forţa pe care i le cunoaştem demult: *gemând, tăcând, trăim pentru-a muri pe pământ/ Orgoliul nostru: să rămânem în picioare pân' la sfârşit!* Splendidă lecţie de demnitate.

Aşa cum scria Max Alhau: „Poezia lui Horia Bădescu este aceea a unui om mereu atent la ceilalţi, al cărui verb vorbeşte, cu justeţe şi luciditate, despre destinul căruia îi este supus fiecare, dar care poartă în el lucirea unei lumini inalterabile, învingătoare a forţelor obscure, lumina pe care el o evocă în întreg parcursul său poetic şi existenţial." (Traducerea textului de pe coperta a patra)

Lina Codreanu, *Vremea de sub gene,* Opera omnia, Poezie contemporană, Editura TipoMoldova, Iaşi, 2021

În avalanşa de textualism tocit şi refolosibil al modei, Lina Codreanu are vocaţia prospeţimii sintagmatice şi propoziţionale a figurilor stilistice: toamna ne poartă pe „aleile pistruiate" de frunze (*Frunze*), stejarul secular din valea natală e „simfonic", rahmaninovian, „un templu vegetal" (*Stejar I*), statuia voievodală din parc veghează sub „vraiştea vremii", când hoarde de furnici îi „tot sapă soclul şi mută istoria din loc" (*Umbra voievodală*), „ceaţa rostirii magice", „săgeata sunetului" (*Proserpina*), „cearcănul lunii" (*Puntea*), „apa mătăsoasă", „Se-nveleşte-n galben/ frunza de prin vii" (*Autumnală*) etc. Nu-i displace născocirea de cuvinte: „luciferea imperial", „triunghiogramă" (*Poveşti de nisip*), „arc purgatorial" (*Puntea*), „pre-crepuscul" (*Mă doare înserarea*).

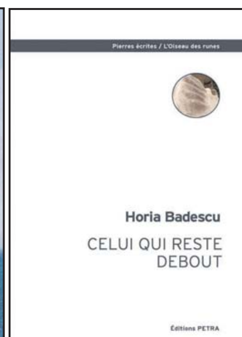
Iar dacă adăugăm retrăirea profundă a miturilor, dincolo de uzura „complexelor de cultură", poezia românească poate să câştige o nouă voce, Lina Codreanu. (Theodor Codreanu, în prefaţă)

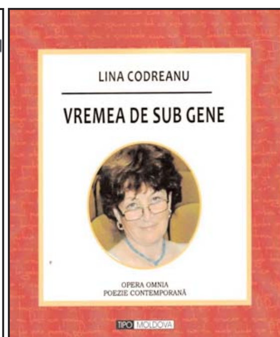
Marian Nencescu, *Dialoguri confortabile,* Editura U.Z.P., Bucureşti, 2021

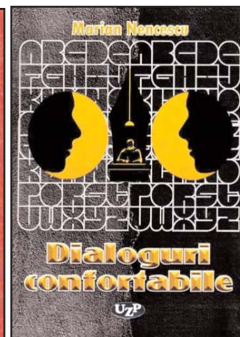
Pentru că am acceptat cu o deosebită plăcere invitaţia confratelui Marian Nencescu de a scrie un *Cuvânt înainte* la noua sa carte, mă văd dator să vă avertizez: nu vă luaţi după titlu, fiindcă aceste dialoguri numai „confortabile" nu sunt! Mai bine zis, pentru acea categorie de cititori obişnuiţi să caute pe Google răspuns la toate întrebările. (...)

Sunt, toate acestea, doar câteva motive, pentru care, după ce am citit cu sufletul la gură cartea de interviuri realizată de Marian Nencescu, m-am decis să o recomand atenţiei distinsului public cititor. Nu exclud, recunosc, şi ideea ca ea să nu fie pe placul tuturor lectorilor. Ce ar fi, atunci, de făcut? Desigur, o nouă carte de interviuri mai incitante şi mai puţin confortabile. Unul dintre primii autori care s-ar alinia la start fiind, se putea altfel?, Marian Nencescu! (Şerban Cionoff, în prefaţă)

Împreună cu A.C. Cuza, el crease Partidul Naţionalist-Democrat în 1910. Nicolae Iorga, împreună cu acest vioi profesor universitar ieşean, a creat un partid care lupta cu multă putere pentru crearea României Mari prin unirea tuturor pământurilor româneşti aflate la hotarele statului. Iorga a accentuat şi caracterul naţional al poporului român ieşit în evidenţă în anul 1907. Partidul, ca urmare a iniţiativei lui A.C. Cuza, adoptase ca simbol svastica în 1910 şi în primii ani ai existenţei formaţiunii politice. Simbolul este în fapt de origine teogonică. Prin braţele crucii se arăta mersul către progres al societăţii, o mişcare de rotaţie în jurul unor rădăcini creatoare, un simbol solar. Când, după anul 1922, el a fost preluat de mişcarea naţional-socialistă din Germania, a rămas în credinţa generală că este creaţia acestora din urmă.

În timpul Marelui Război 1914-1918, cât timp România a fost în neutralitate, 1914-1916, şi apoi în război, 1916-1918, Nicolae Iorga a fost un fervent susţinător al luptei Regatului României împotriva Puterilor Centrale. Ura lui împotriva acestora s-a accentuat în momentul în care toate bunurile lui de la Vălenii au fost confiscate şi folosite de Puterile Centrale. [Constantin Dobrescu, *Nicolae Iorga victimă a ocupaţiei germane*, în *Gazeta Prahovei*, 24 iulie 2017, ediţie online, https://gazetaph.ro/editorial/nicolae-iorga-victima-a-ocupatiei-germane/, consultat 20 decembrie 2020, scria, conform documentelor de arhivă ale Tribunalului Prahova: „(...) trupele germane au trecut şi la rechiziţionarea unor clădiri. În acest context se înscrie şi ocuparea forţată a tipografiei şi a clădirii Universităţii Populare de la Vălenii de Munte. Credem că nu greşim dacă adăugăm că la cauzele generale care au dus la rechiziţionarea acestor spaţii de producţie şi de învăţământ a stat şi ura pe care duşmanul, mai ales austriecii, o nutrea faţă de Nicolae Iorga, deoarece acesta a militat cu ardoare pentru realizarea idealului naţional alături de puterile Antantei."] Tipograful socialist Gh.N. Dulca, străbunicul Cristinei Vergatti (avocat şi soţia unuia dintre autorii articolului de faţă), a fost obligat să lucreze în tipografie pentru Puterile Centrale. În cadrul procesului de la sfârşitul războiului, Gh.N. Dulca a depus mărturie, arătând pagubele care i s-au pricinuit profesorului Nicolae Iorga. Iorga i-a condamnat pe toţi germanofilii, în frunte cu Constantin Stere, colonelul Alexandru Sturdza, omul politic Alexandru Marghiloman etc. S-a opus cu disperare primirii lui Constantin Stere în Academie. În schimb, a susţinut primirea în Academie a profesorului Ştefan Ciobanu ca membru plin şi a lui Ion Inculeţ ca membru corespondent. A avut un rol special, ca profesor, în educarea viitorilor regi Carol al II-lea şi Mihai I. Ambii l-au apreciat în cuvinte mai mult decât laudative. Şi-a continuat cursurile de profesor universitar şi scrierea monumentalei lucrări în zece volume *Istoria Românilor*. În 1931, 1932, la rugămintea Regelui Carol II, a ocupat înalta demnitate de prim-ministru. Era un moment greu. Ţara era lovită de o cumplită criză economică, dar a reuşit să echilibreze situaţia şi să mărească prestigiul României pe plan internaţional printr-o serie de conferinţe rostite la mari universităţi europene, cum au fost Sorbona din Paris şi Oxford din Anglia.

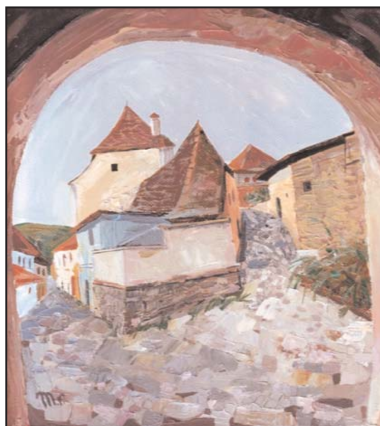
Însă, în ţară, datorită sprijinului exterior, a progresat mişcarea legionară, iar în ultima parte Totul pentru Ţară. În fruntea ei era o personalitate a epocii, Corneliu Zelea Codreanu, supranumit „Căpitanul", preluând iniţial exemplul partidului lui Iorga şi A.C. Cuza. El a ajuns să fie un model pentru fasciştii din Italia de sud şi din Sicilia. Nicolae Iorga s-a ridicat împotriva mişcării legionare şi a condamnat-o. Nu a fost de acord cu crimele politice ale acesteia (asasinarea premierului României I.G. Duca – 29 decembrie 1933, a lui Mihail Stelescu – 16 iulie 1936 etc.).

Iorga ţine şi seria de conferinţe *Sfaturi pe întuneric* la Radio. Acestea au foarte mare importanţă, deoarece aceste conferinţe au atras tineretul şi intelectualii din România împotriva mişcării legionare. Iorga atrăgea atenţia şi cât de puternică era acţiunea pe plan extern împotriva României.

Între 11 februarie şi 29 martie 1938 a făcut parte din nou din guvern, de data aceasta condus de Patriarhul Miron Cristea. În aprilie 1938 l-a determinat pe Corneliu Zelea Codreanu să-i adreseze o scrisoare deschisă care avea să-i aducă acestuia închisoarea şi asasinarea. Nicolae Iorga ataca întreprinderile cu caracter naţional şi de ajutor înfiinţate de legionari. Scrisoarea deschisă a lui C.Z. Codreanu în care l-a acuzat pe Iorga că e necinstit şi incorect în aceste atacuri, a folosit drept pretext pentru ca şeful mişcării legionare să fie, din ordinul premierului Armand Călinescu, arestat, judecat şi condamnat pentru delictul de atacarea în presă a unui demnitar – Nicolae Iorga. Întreaga mişcare de altfel şi-a văzut membrii arestaţi, judecaţi, condamnaţi şi mulţi dintre ei au sfârşit asasinaţi. Însuşi Corneliu Zelea Codreanu a fost asasinat în noaptea de Sf. Andrei, 30 noiembrie 1938, în duba poliţiei.

De aici situaţia s-a agravat. În loc ca dispariţia conducătorului mişcării să oprească legionarii şi să-i determine să se supună statului şi oamenilor politici conducători, s-a ajuns la o reacţie violentă.

În primăvara anului 1939, a avut loc o conferinţă secretă la Dresda, prin care s-a pus problema împărţirii spaţiului sud-est european între Germania şi URSS. A urmat pactul Molotov-Ribentropp, 23 august 1939, Moscova, prin care se perfecta în scris în protocolul secret adiţional împărţirea estului Europei între Uniunea Sovietică şi Germania. La 1 septembrie 1939 Germania a atacat Polonia, urmată câteva zile mai târziu de URSS în atacarea aceluiaşi stat. În consecinţă, conform pactului de alianţă între România şi Polonia, la 15 septembrie 1939 premierul Armand Călinescu a deschis graniţele României, permiţând polonezilor care doreau să se refugieze să găsească adăpost în România. Urmarea a fost simplă. La 23 septembrie 1939 premierul României a fost asasinat. Reacţia Regelui Carol II a fost cumplită. A ordonat Siguranţei Statului să asasineze peste 230 de fruntaşi legionari, drept pedeapsă colectivă. Nicolae Iorga s-a pronunţat din nou împotriva violenţei.

Pentru România a urmat fierbintea vară a anului 1940. Atunci, prin ultimatumurile URSS, a pierdut Basarabia şi nordul Bucovinei, la 26-28 iunie 1940. Nicolae Iorga a făcut parte dintre cei şase membri ai Consiliului de Coroană care au votat ca ţara să se opună armat pentru apărarea integrităţii sale statale. Profesorul Ştefan Ciobanu şi Nicolae Iorga au rostit cele mai puternice discursuri prin care au cerut opoziţia armată faţă de dezmembrarea ţării, inutil însă. Apoi, prin al doilea Diktat de la Viena, 30-31 august 1940, României i s-a răpit partea de nord-vest a Transilvaniei. În fine, României i s-a luat şi Cadrilaterul, în urma discuţiilor de la Craiova şi Turnu-Severin, concretizate prin tratatul de la Craiova, 7 septembrie 1940. În fruntea ţării a venit guvernul Antonescu – Horia Sima. Regele Carol II a părăsit tronul la 6 septembrie 1940. Noul Rege, Mihai I, aproape adolescent, a acceptat întrutotul guvernul Ion Antonescu – Horia Sima (7 septembrie 1940 – 22 ianuarie 1941). Legionarii, fără orizont politic, neînţelegând că răzbunarea nu este acceptabilă, nici măcar când au ajuns la putere, că putea duce la haos politic, dar şi alţii care li s-au afiliat doar din oportunism, au trecut la plăţi de poliţe, la arestarea şi asasinarea celor pe care-i considerau vinovaţi de eşecurile lor, de decapitarea mişcării din anii 1937-1939 şi de situaţia în care ajunsese ţara.

Profesorul Nicolae Iorga, împreună cu familia sa, se retrăsese în vila lui din Sinaia. Procedase astfel deoarece în noaptea de 10 noiembrie 1940 Bucureştii fuseseră loviţi de un cumplit cutremur. Legionarii, care îl urmăreau pe Nicolae Iorga, cunoşteau toate mişcările lui şi erau informaţi despre ele. Ca urmare, în ziua de 27 noiembrie 1940 profesorul Nicolae Iorga a fost ridicat din casa lui din Sinaia din iniţiativa lui Traian Boeru (inginer, fost director general al Cooperaţiei, dispărut ulterior) de către un grup de legionari format din Ştefan Cojocaru (consilier la Institutul Naţional al Cooperaţiei), Ştefan Iacobuţă (originar din Iaşi, fost şofer la Cooperaţie, dispărut), Teodor Dacu (avocat din Ploieşti, dispărut de la 28 noiembrie 1940), Ioan Tucan (din Focşani, student, fost secretar general al Cooperaţiei, dispărut), Teodor Schweininger, Traian Iorga, îndrumaţi de Bozdoc Ion de la organizaţia legionară din Sinaia. El a fost luat de aceştia cu forţa în după-amiaza zilei de 27 noiembrie 1940, în jurul orelor 17.30. [George Octavian Toma, *Investigarea asasinării profesorului Nicolae Iorga*, teză de doctorat, conducător de doctorat prof. univ. Damian Miclea, Academia de Poliţie, Bucureşti, 2014, rezumat, p. 16. Menţionăm că dl. procuror George Octavian Toma a publicat şi volumul *Anchetele privind asasinarea lui Nicolae Iorga,* Ed. Karta-Graphic, 2017.] Grupul a găsit-o în casă pe doamna Catinca Iorga, soţia profesorului, şi pe femeia de serviciu, Cazacu Anica. Alina Iorga, fiica cea mică, plecase cu câinele la plimbare şi lăsase uşa deschisă. Astfel, intruşii nu au avut nicio dificultate să pătrundă în casă.

Familia profesorului a telefonat la poliţia din Sinaia pentru a cere ajutor. Nu li s-a răspuns la apelurile telefonice. Soţia profesorului a sunat în disperare pe telefonul direct, cerând legătura cu generalul Ion Antonescu. Nici aici nu i s-a răspuns. Dacă generalul era înştiinţat de cele ce se întâmplau, ar fi putut să trimită imediat la vila profesorului un pluton de gardă înarmat cu o mitralieră grea. Era în dotare. Sigur că altul ar fi fost rezultatul acţiunii comandoului legionar. Cum nimeni din poliţie sau din unităţile de pază de la palat nu au răspuns la solicitările insistente ale Catincăi Iorga, profesorul a putut fi ridicat şi cu brutalitate suit într-una din maşinile comandoului. Acesta nu a putut să meargă spre Bucureşti deoarece drumul era strict controlat de unităţile poliţiei legionare. Atunci, comandoul a oprit maşinile în marginea pădurii Strejnic. Acolo, în noaptea de 27 noiembrie 1940, Nicolae Iorga a fost împuşcat şi ucis.

Trupul lui neînsufleţit a fost găsit la ora 7,15, în dimineaţa de 28 noiembrie 1940, pe moşia Radovici, în marginea de est a comunei Strejnic, judeţul Prahova. Lt. col. Alexandru Ionescu, în calitate de comandant al Legiunii de Jandarmi Prahova, anunţa Prefectura Prahova despre teribila descoperire prin raportul nr. 2024 din 29 noiembrie 1940. El preciza în raport că a dat ordin maiorului Aurel Bratu să ridice cadavrul. Istoricul a fost apoi transportat la Bucureşti cu o camionetă a Prefecturii Prahova. Apoi a fost predat familiei. Actele iniţiale – probabil proces-verbal de cercetare la faţa locului, care însă astăzi nu mai este de găsit – au fost întocmite de şeful de post şi predate procurorului Sichitiu, care a fost la faţa locului. Se mai preciza în raport că pe moment autorii nu putuseră fi descoperiţi şi nici prinşi. [George Octavian Toma, *op. cit.*, p. 9, citând şi documentul de arhivă de la DJAN Prahova, Dosar nr. 1/1941, f. 5, publicat ulterior.] Cu toate că organele de anchetă ale statului aveau în componenţă membri ai mişcării legionare, cercetările au început imediat. Au fost stabiliţi mai mulţi suspecţi. Unii, care au putut fi găsiţi fizic, au fost arestaţi imediat. Au fost arestaţi şi membri ai familiilor celor suspecţi şi neprinşi încă. Alţii au fost arestaţi sau acuzaţi, dar exoneraţi: Ştefan Cojocaru, fost director în cadrul Cooperaţiei, aflat în stare de arest la Ploieşti, a fost şi el suspect, dar a fost achitat; a mai fost suspectat, dar fără probe, Cârciumaru Gheorghe, din Ploieşti, fost şef al Poliţiei Regionale din oraş, dispărut; la fel şi Cojocaru Paul, din Ploieşti, fost chestor legionar, arestat.

Prin adresa nr. 69284/10 iunie 1941 a prim-procurorului Tribunalului Ilfov transmisă către primul procuror al Tribunalului Militar al Comandamentului Militar al Capitalei, au fost înaintate dosarele privind omorul, nr. 263/1940 şi 293/1940 ale Cabinetului 2 Instrucţie Prahova.

Dosarele conţineau şi mai multe „corpuri delicte", adică probe, conform adresei de înaintare: un fanion de postav verde cu emblema Mişcării Legionare, două perechi mănuşi de piele bărbăteşti, un toc de revolver din piele maro, un glonţ tras, un plic cu tuburile de cartuşe trase, nouă fotografii diferite (efectuate la faţa locului), una legătură cu nouă tuburi cartuşe, un plic cu note informative ale Siguranţei Statului şi un biblioraft cuprinzând procesele verbale ale Comitetului de conducere din Institutul Naţional al Cooperaţiei.

→

In memoriam

Constantin Căpităneanu:
Un astronom născut la Curtea de Argeş

Eufrosina OTLĂCAN

Puţine scrieri găseşti astăzi despre cel care a fost astronom, geograf, geodez, cartograf şi ofiţer al Armatei Române, Constantin Căpităneanu, românul care a lucrat între anii 1868-1873 la Observatorul Astronomic din Paris, sub conducerea lui Urban Le Verrier (1811-1877), descoperitorul, doar prin calcul, al planetei Neptun.

Calitatea de astronom şi legătura cu celebrul astronom francez ne este adusă la cunoştinţă, în câteva articole, de doamna astronom dr. Magda Stavinschi, fost director ştiinţific al Observatorului Astronomic din Bucureşti. Şansa noastră de a afla mai mult se datorează faptului că această personalitate de excepţie a ştiinţei româneşti din secolul al XIX-lea, Constantin Căpităneanu, a fost ofiţer al Armatei Române.

S-a născut la Curtea de Argeş în 17 noiembrie 1844 şi s-a stins din viaţă la 49 de ani neîmpliniţi, în 13 aprilie 1893, la Piteşti. A rămas în oraşul natal până la vârsta de 18 ani, absolvind aici şcoala primară şi Seminarul teologic, pentru ca apoi să studieze la Şcoala Militară din Bucureşti.

Doamna Stavinschi, într-un frumos şi documentat articol intitulat *Le Verrier şi românii,* publicat în revista *Studii şi Comunicări* / DIS, volumul IV/2011, la pagina 190, scrie că *visul de adolescent* al lui Constantin Căpităneanu ar fi fost să devină preot: „Ce l-a determinat să-şi schimbe această misiune spirituală cu una pământească este greu de aflat astăzi". Legat de „visul" copilului, îmi permit o părere, aflând care era oferta educaţională a oraşului Curtea de Argeş pe la sfârşitul secolului XIX. Wikipedia ne spune că aici populaţia număra 4000 de locuitori, locuia în 715 case, că funcţiona un Seminar teologic, o şcoală primară de băieţi, o şcoală primară de fete, birou de poştă şi telegraf, şapte biserici şi două târguri mari, la Sfântul Pantelimon şi la Adormirea Maicii Domnului. Să ne închipuim copilul de 11 ani, născut şi crescut în familie aici, care a terminat cele patru clase primare. Cu şapte biserici şi o singură şcoală secundară în oraş, cred că a fost opţiunea părinţilor de a-l înscrie la Seminar, profesia de preot bucurându-se de o stimă deosebită în societate. Presupun că, din motive materiale pentru familie, tânărul s-a îndreptat către Şcoala Militară, instituţie cu statut de învăţământ superior, susţinută financiar de Statul român.

Constantin Căpităneanu, înscris la Şcoala Militară din Bucureşti în iulie 1862, absolvă cursurile în 1864, cu gradul de sublocotenent şi este reţinut în instituţie în calitate de „ofiţer-repetitor" la mai multe catedre. Cum, în acest an, 1864, se înfiinţează *Şcoala de ponţi şi şosele, mine şi arhitectură* (nucleul viitoarei Politehnici bucureştene), Căpităneanu primeşte post de predare şi în acest cadru formator de ingineri.

Avansat locotenent în cadrul Regimentului 2 infanterie, funcţionează şi ca profesor la Şcoala militară de ofiţeri de geniu din Bucureşti, aici fiind chiar şef al catedrei de *cosmografie* (ramură a astronomiei, care se ocupa cu descrierea corpurilor şi fenomenelor cereşti; e posibil ca în şcolile din secolul XIX să se fi numit astfel ceea ce acum figurează, ca disciplină, astronomia). Rectorul şcolii era Constantin Barozzi (1833-1921), general, şef al Marelui Stat Major al Armatei, apoi ministru al Apărării Naţionale între 23 martie şi 11 noiembrie 1888.

Primind o bursă din partea Ministerului de Război pentru a studia astronomia, Constantin Căpităneanu ajunge la Observatorul Astronomic (pe atunci, Imperial) din Paris, condus chiar de celebrul Le Verrier. De lucrat, lucrează în Departamentul pentru observaţii meridian, sub îndrumarea profesorului Maurice Loewy (1833-1907), care îl păstrează şi după absolvirea cursurilor teoretice, pentru a face observaţii şi măsurători. Observaţiile lui Căpităneanu dintre anii 1869-1870 sunt păstrate în Biblioteca Observatorului Astronomic din Paris, în şase din cele şapte caiete scrise de el, ne spune Magda Stavinschi în articolul citat, unde sunt reproduse rânduri din scrisoarea pe care Loewy o trimite mai târziu lui Ştefan C. Hepites (1851-1922, a fost şi vicepreşedinte al Academiei Române): „Analele Observatorului din Paris pe 1869 şi 1870 cuprind numeroase pagini semnate Căpităneanu care fac cea mai mare cinste astronomului român". Şi, mai departe, tot Loewy despre Căpităneanu: „Intră în observaţiile militare, observaţii care aduseseră apărării cele mai serioase servicii şi ale căror lucrări ocupă o pagină memorabilă în istoria acestei împrejurări celebră prin tristeţea sa" (este vorba de războiul franco-prusac din anii 1870-1871).

Este deosebit de valoroasă scrisoarea semnată de Le Verrier, reprodusă (fotocopie) de doamna Stavinschi, prin care celebrul astronom francez răspunde recomandării Ministrului de Război român. Părerea/decizia celebrului astronom francez este ca studentului Căpităneanu, care dobândise deja cunoştinţe în Matematică, Fizică şi Astronomie, să i se permită rămânerea la Observatorul parizian, cu singura preocupare de a lucra în continuare la educaţia sa astronomică, unde i se vor asigura instrumentele necesare. Ministrul român al Apărării, George Manu, susţine în ţară propunerea venită din Paris şi se adresează regelui Carol, care va da aprobarea. Reproducem această cerere (sursa Wikipedia): „Locotenentul Căpităneanu Constantin, căruia i-am acordat un concediu de studii la Paris, a fost, potrivit informaţiilor primite, distins şi a primit un loc de muncă la Observatorul din Paris. Potrivit informaţiilor mele, ofiţerul nu îşi poate permite să trăiască în Paris. În aceste condiţii, subsemnatul, crezând că acest ofiţer ar trebui încurajat şi menţinut la Paris pentru a-şi termina studiile şi pentru a face şederea lui cât mai profitabilă la reîntoarcerea în ţară, solicit respectuos Majestăţii Voastre a da cu amabilitate consimţământul de a se acorda o bursă de 60 de monede de aur pentru misiune" (*Monitorul Anului*, nr. 24, 1870).

Într-adevăr, Căpităneanu mai rămâne să lucreze la Observatorul astronomic din Paris până la începutul anului 1873, când trece în Italia şi lucrează la Institutul topografic militar (oficiu tehnic al Statului Major) din Observatorul astronomic din Napoli. Aici face observaţii astronomice deosebit de apreciate şi îşi atrage admiraţia tuturor, atât pentru activitate, cât şi pentru farmecul său personal.

În vara anului 1873 se întoarce în ţară; fiind avansat căpitan, va lucra la Institutul Geografic al Armatei, al cărui director era generalul Constantin Barozzi. În cadrul acestui Institut, la iniţiativa lui C. Barozzi, Constantin Căpităneanu, împreună şi cu geodezul cartograf Constantin Brătianu (1844-1910, membru corespondent al Academiei Române), realizează prima hartă modernă a României, *Harta Regatului României*, cunoscută şi ca *Harta celor trei Constantini.*

În anul 1875, C. Căpităneanu are calitatea de „delegat al României la Comisia Internaţională a Metrului" la Paris; tot el va semna documentele Convenţiei metrului.

Participă la Războiul de Independenţă în calitate de ofiţer (acum avansat maior) în cadrul secţiei topografice a Marelui Stat Major şi director al Cancelariei Marelui Cartier General al Armatei. Pentru meritele sale a fost distins cu Ordinul Virtutea Militară de aur, Ordinul Coroana României, Crucea Trecerea Dunării şi medalia Apărătorilor Independenţei. Pe frontul acestui război a colaborat cu ofiţeri din armata rusă aliată la realizarea unor lucrări de geniu şi fortificaţii. Măsurătorile pe care le face au fost publicate de generalul maior Lebedev în *Travaux astronomiques effectués en Roumanie en 1877*, în al 48-lea volum din *Mémoire de la section topographique de L'État Major* în 1892.

Membru fondator al Societăţii Geografice Române, Căpităneanu publică în *Buletinul Societăţii* numeroase studii şi articole, între care: *Instituţii cadastrale în Europa şi asupra necesităţii creării unei asemenea instituţii în România, Memoriu asupra principiilor şi şirului de operaţiuni urmate în construcţia unui cadastru naţional. Principii şi operaţiuni ce formează bazele Legilor şi Regulamentelor privitoare la construcţia şi conservarea cadastrului.* Între lucrările publicate de Constantin Căpităneanu se mai menţionează *Determinarea diferenţei de longitudine între Iaşi şi Cernăuţi,* coautor cu F. Kuhnert.

Cuvintelor de laudă a calităţilor astronomului român scrise de generalul Barozzi, „Acolo unde Căpităneanu va pune ochiul la lunetă, cel mai bun observator nu ar vedea mai bine", le adăugăm pe cele ale astronomului francez Périgaud: „Analele observatorului din Paris din anii 1869 şi 1870 au cuprins, deci, pentru cercul lui Gambey şi pentru marele meridian, numeroase file semnate de Căpităneanu, care fac cea mai mare cinste astronomului român. În diferite lucrări ce i-au fost încredinţate, nu numai că el se distinsese prin exactitate, prin îndemânarea şi precizia sa, dar dăduse dovezi de o reală aptitudine pentru studiul astronomiei."

Datorez Internetului cele mai multe informaţii, iar bibliografia citată de Wikipedia conţine, între altele, cărţile: *Prietenul stelelor: Locotenent-colonel astronom Constantin Căpităneanu,* autor I.M. Ştefan, Editura Militară, Bucureşti, 1971, şi *Prezenţe militare în Ştiinţa şi Cultura Românească – Mic Dicţionar,* autor Ion Rotaru, Editura Militară, Bucureşti, 1982, pp. 82-85.

Pentru astronomul argeşean Constantin Căpităneanu, care a ştiut să vadă, să citească, să înţeleagă mai bine ca oricare altul din vremea sa cerul înstelat al Europei, să-şi publice observaţiile pentru a fi de folos ţării sale şi nu numai ei, ştiinţa românească aşază o stea de primă mărime pe firmamentul ei.

În 16 iulie 2012, Observatorului Astronomic Militar i-a fost acordată denumirea onorifică „Locotenent-colonel Constantin Căpităneanu".

Procesul a avut loc la Curtea Marţială a Comandamentului Militar al Capitalei, cauzele asasinatelor din 26-28 noiembrie 1940 fiind reunite la judecare. Nu s-au putut însă clarifica toate împrejurările privind uciderea profesorului. Nu s-a putut stabili cu certitudine care a fost compunerea exactă a comandoului. Nici traseul urmărit de acesta prin Sinaia la ridicarea profesorului, la părăsirea oraşului, apoi până la locul crimei. Totodată, unul dintre acuzaţi, Ştefan Cojocaru, a fost achitat din cauze procedurale de administrare a probelor, nu neapărat pentru că nu ar fi săvârşit fapta. În acelaşi timp, principalii inculpaţi şi mulţi martori nu au putut fi aduşi şi interogaţi, deoarece nu au fost găsiţi vreodată. Este de semnalat că după 22-23 de ani, anume în anul 1963 organele de securitate ale statului socialist au reluat ancheta şi au readministrat probatorii. Totuşi, nu s-a putut dovedi nici atunci că la originea asasinării ar fi stat conducătorii mişcării din 1940. [*Idem*, p. 30 şi urm.]

Ca urmare, România şi omenirea au pierdut o mare personalitate intelectuală. Valoarea lui Nicolae Iorga a rămas şi rămâne nepreţuită prin opera scrisă, căci cuvintele sale au adus o serie de noutăţi atât din punctul de vedere al cercetării, cât şi din acela al expunerii faptelor şi premiselor respective, inclusiv acum, după o sută cincizeci de ani de la naşterea sa. (Bucureşti, 30 mai 2021)

Tudor Gheorghe

Menestrel la Curţile Dorului

Elis RÂPEANU

Tudor Gheorghe este o personalitate fascinantă a culturii noastre, e menestrelul care si-a creat singur aureolă, împătimit în dragostea lui pentru Oltenia, pentru România, pentru cântecul cu valenţe moderne izvorât din harul său, cu ecou în melosul popular strămoşesc. Este o personalitate complexă, greu de caracterizat într-un articol. Nici paginile unei cărţi n-ar fi suficiente. E un simbol al muzicii, al spectacolelor totale, cu sălile pline, al poeziei, al cântecului popular, al corului… le include pe toate, înflorite în sufletul său, unite în şuvoiul de daruri şi trăiri izvorâte din fondul ancestral – undă în care se scaldă întreaga sa personalitate. Şi toate acestea învăluite în armonia la care contribuie şi orchestratorul şi dirijorul Marius Hristescu pe care şi l-a făcut fin de cununie („i-a ars lumânările la spate"). Într-un fel, cântecul popular, abordat mai frecvent la începuturile afirmării, nu-l interpretează pur şi simplu ca un cântăreţ de muzică populară, ci ca un menestrel cu voce de haiduc, care apare pe scenă cu chitara în mâini. Iată chiar cuvintele artistului, consemnate de Constantin Preda în interviul publicat în *Naţionalul* din 22 noiembrie 2004, privind menestrelul şi actorul: „Ei bine, eu am intrat de două ori într-o teacă. Mă tai pe mine însumi până la sânge, de mine însumi mă tai, îmi împreun sângele, ca şi cum n-ar fi tot al meu, cu aceleaşi gânduri ale celor doi, care sunt tot eu şi mă încheg dimineaţa într-o singură teacă… ceva între floretă şi iatagan."

Nu putem spune că Tudor Gheorghe n-a avut noroc, dar nici că el a răsărit din piatră seacă: harul i l-au dat Dumnezeu, părinţii, adâncurile fiinţei scăldate în izvoare ancestrale şi meleagurile de vis ale Podarilor unde s-a născut. Dar, vorba aia, „Dumnezeu îţi dă, dar nu-ţi bagă în traistă": când simţi harul şi te dăruieşti lui, nu te laşi ameţit de „digitalizare", te dăruieşti lui, la rândul tău, îţi pritoceşti fiinţa pe visul izvorât din minuni. Muncă şi iar muncă, tenacitate, verticalitate şi tăria de a învinge piedicile din tine şi pe cele puse de vremuri, dar şi de oameni, de vorbe sau priviri câşe. În plus, Tudor Gheorghe nu s-a supus decât atât cât era necesar adagiului cronicăresc, „Nu este omul la cârma vremurilor, ci bietul om sub vremi": ca orice personalitate afirmată, a înţeles că şi vremurile se mai schimbă, precum şi oamenii, odată cu timpul. Civilizaţia avansează, dar nu desfiinţează tiparul, cum e tendinţa acestor vremi în care anormalul devine normal.

Patronul protector al acestui artist de excepţie este Sfântul Gheorghe, sărbătorit la 23 aprilie, principe din Capadochia, martirizat sub Diocleţian, despre care legenda spune că s-a luptat cu un balaur. Dar Sfântul Gheorghe este şi protector al Angliei: începând din secolul XIV, emblema lui (o cruce roşie pe fond alb) a fost purtată de soldaţii englezi, fiind introdusă ulterior în steagul Angliei. Adăugăm şi faptul, specificat de Dan Lupescu în *Lamura* din Craiova (nr. 7-8-9, 2005), că numele său de familie – Tudor – are ecouri de baladă românească, dar şi de străveche familie englezească. Şi, culmea culmilor, după cum aflăm de la însuşi purtătorul acestui nume, *pe pălăria Plantageneţilor, firul de praz era simbol. Şi cu asta ne mândrim noi, oltenii, dar şi toţi Tudorii,* familie originară din Ţara Galilor.

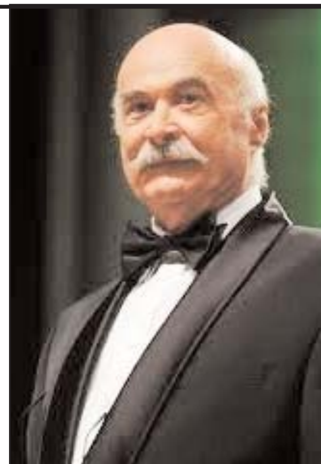
Tudor Gheorghe s-a născut la 1 august 1945, în comuna Podari, aflată pe malul Jiului, la o „azvârlitură de băţ" de Craiova, la 6-7 km, în familia lui Ilie Tudor, cântăreţ de biserică şi învăţător. Era, deci, *intelectualul satului,* vorba lui Marin Sorescu. Zodia Leului îi dă forţa şi dorinţa de dominare, de ascultare şi supunere din partea celor din jur, dar nu e lipsit de influenţa Racului (dacă ne dăm cu 13 zile în urmă, după vechiul calendar) care-i dă o sensibilitate uneori ieşită din comun. Casa părintească, un adevărat conac cu scări înalte şi cerdac, de pe strada Fântâna Mireselor, există şi astăzi. Acolo l-am vizitat de multe ori pe scriitorul Ilie Tudor, fost deţinut politic, în drumul meu spre Băileşti, invitată la manifestările culturale organizate la Biblioteca Municipală „Petre Anghel", de directoarea de atunci, Janeta Vlad. Viitorul artist a moştenit darul de a cânta de la mama şi cel poetic de la tata. S-a născut şi a crescut acolo unde vieţuieşte cea mai înaltă şi curată nobilime românească – ţăranii. Citind şi ascultând ce s-a scris despre familia Tudor şi ascultându-l în diverse ocazii pe Maestru, zic şi eu că oltenii noştri – mă refer la cei născuţi, crescuţi şi rămaşi în mediul lor oltenesc – sunt extraordinari. Vorba unui confrate epigramist: „dacă zici *oltean isteţ* comiţi un pleonasm.

Pe cea care avea să-i stea alături, fiindu-i sprijin nepreţuit, pe domnişoara Georgeta Loch (ulterior, Luchian), a cunoscut-o la facultate, fiindu-i colegă dintr-un an mai mare. A remarcat-o de cum a văzut-o şi a fost săgetat de Eros: „Eu eram îndrăgostit total. Pe vremea aceea, cum intrai în institut, vedeai un panou pe care scria: *Ne mândrim cu fruntaşii noştri.* (subl. în text). Şi cea mai frumoasă fruntaşă era dânsa. Chiar dacă printre fruntaşe era şi Irina Petrescu. Am regăsit-o la Teatrul din Craiova." Şi astfel, bucureşteanca Georgeta Loch, copiliţa care scăpase, ca prin minune, în 1944, din marele bombardament, a devenit „olteancă după bărbat" – cum se spune...

Îmi cer scuze de la cititori pentru o întrerupere pe care o fac, dar mă simt datoare să-i informez. Cum am grijă să scriu articolul din timp, am fost cu pixul în mână când fratele meu de suflet din Ploieşti, artistul plastic Adrian Zagorodnei, care-mi bate materialele la calculator, mi-a telefonat vestea tristă că, în acea zi – marţi 26 ianuarie 2021, s-a mutat la viaţa veşnică tovarăşa de viaţă a acestui mare artist. Drept omagiu, transcriem cele apărute pe internet, cu semnătura M.B:

„Teatrul Naţional «Marin Sorescu» anunţă cu tristeţe plecarea la cele veşnice a actriţei Georgeta Luchian Tudor. Avea 86 de ani, fiind una dintre actriţele emblematice ale unei instituţii pe care a slujit-o cu un talent ieşit din comun. S-a născut la Brăila, pe 6 sept. 1934. A absolvit I.A.T.C. în 1963 la clasa profesorului Ion Şahighian. A debutat la Teatrul Naţional craiovean în spectacolul *Nunta lui Figaro* de Beaumarchais. În spectacolul *Micul Infern* de Mircea Ştefănescu a jucat alături de soţul ei – artistul Tudor Gheorghe, cu care a fost împreună timp de 56 de ani." Nu mai avem cuvinte. Amintirea ei va dăinui alături de numele soţului ei.

Tudor Gheorghe a avut o viaţă plină, interesantă – de muncă şi zbateri. Nu s-a trezit dintr-odată *Marele Tudor Gheorghe.* E drept că Destinul, chemarea cum s-ar spune, l-a dus pe o anumită traiectorie, dar această cale şi-a croit-o singur prin pregătire, iniţiative şi căutări. Care dintre artiştii noştri cântăreţi a studiat (cu bursă în Bucureşti) înregistrările melodiilor vechi la Institutul de Folclor al Academiei Române? Sau câţi dintre ei s-au gândit să ia lecţii *de cântat* – la cobză sau din gură de la un lăutar autentic? Sunt interesante mărturisirile sale privind devenirea şi urcuşul spre poziţia pe care o ocupă acum, începând cu 1969 – anul debutului:

Am debutat pe o scenă profesionistă, la Teatrul CFR Giuleşti, într-o piesă a lui Dorel Dorian, Ninge la Ecuator, *regia Ion Cojar. Şi am avut succes. Când am terminat Institutul, puteam să rămân în Bucureşti, terminasem cu 10. N-am rămas pentru că voiam să vin acasă, la tata, care ieşise din închisoare. Aici se confirmă zicala că nimeni nu e rege în ţara lui. Mă aşteptam să mi se pună covorul roşu. Ei bine, n-a fost aşa. Nu-i interesam pe cei de la Teatrul din Craiova. Mi-am adus aminte că sunt un bun recitator. Şi am făcut un spectacol de poezie. N-arătam ca Septimiu Sever, eram dezertor din sicriu – aşa cum îmi spunea profesorul de Sport de la Institut, dar a intervenit Dumnezeu! Şi aşa am debusolat pe toată lumea, până în ziua de azi. Am avut ideea de a relogodi versul cu muzica. Am readus poezia la forma ei primară, fiind convins în sinea mea că marii tragedieni ai antichităţii nu recitau, cântau. Şi iacătă, s-a născut un* Menestrel la Curţile Dorului. *Nimeni nu ştia ce fac. Nu le venea să creadă că un om, un actor de care nu se auzise, apare pe scenă cu o chitară în mână, cântă două ore, fără microfon şi nu mişcă nimeni în sală.*

Pentru a se adânci în fondul folclorului românesc, a învăţat să cânte la cobză de la *Tarzan* (pe numele adevărat Ion Şerban), un lăutar celebru din Craiova. Apoi s-a dus la Tismana, la Petre Geacu Cătăroiu, al cărui repertoriu îl ştia deja. După ce au băut o ţuică amândoi, după cum se destăinuieşte Menestrelul, lăutarul s-a apucat să cânte cu vioara… *Urâtul merge pe sec/ Şi zice mă-nec, mă-nec/ Frumosul merge pe apă…/ Nu i-e frică că se-neacă* – completai eu. De unde ştii?, mă întrebă. Ei, se cântă şi pe la noi asta! Apoi a cântat o doină care „scormone prin tot adâncul sufletului", doină a cărei origine şi-o revendică şi bănăţenii, şi ardelenii: *Mărie, Mărie,/ la să-mi spui tu mie/ Care floare-nfloare/ Noaptea pe răcoare?/ Floarea crinului/ Şi cu-a dorului…*

„P-asta n-o ştiam. Am cântat-o cu el de două ori să fiu sigur c-o ţin minte" Când a recântat-o, a înţeles: „Nu mai era exact ca ăla, dar s-a recompus în mine". (*Jurnalul Naţional, Supliment,* 29 mai 2009) Aşa se-ntâmplă mereu: toate se recompun în fiinţa sa pe care ne-o dă nouă.

La aceste „lecţii" luate de la lăutari, se adaugă un curs de specialitate – despre care am amintit mai sus: a primit „una dintre cele mai fascinante burse date vreunui român. /…/ Toată povestea a plecat de la un dialog pe care l-am avut cu Înalt Preafericitul Teoctist pe vremea aceea Mitropolit al Olteniei. /…/ Vreau să mă ocup cu studiul folclorului la mine în ţară şi să fiu plătit pentru asta. Aşa am fost detaşat doi ani de la Teatrul Naţional din Craiova la Institutul de Folclor. Jucam la Craiova, dar eram angajat la Institut la Bucureşti." Nici aici n-a fost uşor să ajungă să studieze, să asculte, „să recompună în fiinţa sa" izvoarele folclorului românesc. „Până m-am dus la tehnicieni. Aşa am ajuns să pot asculta lucrurile esenţiale care mă interesau şi pentru care de fapt venisem acolo."

→

Seniori ai culturii

Şi, când a apărut în muzica românească, a ţâşnit dintr-odată, venind cu o manieră personală de interpretare, cu o voce de tenor pe care o adâncea spre tonuri joase, cântând mai ales *dorul,* acest dor românesc intraductibil. Pentru că românului i-e dor de orice sau pur şi simplu *i-e dor.* E o stare sufletească a lui. Şi iată că vine o sămânţă de oltean, născut lângă capitala Băniei, să ne facă să înţelegem că ne e dor, transformând „simpla” artă a cântecului în vrăjitorie.

Cântă şi melodii originale care nu sunt populare, dar nici departe de ele nu-s. Şi, în ani, a ajuns la o manieră care iar ne uimeşte, dar în mod înălţător: îmbracă aceste cântece în *simfonie.* Cântecul popular, care face parte din fibra sa genetică, îşi are sorgintea în îngemănarea dintre muzică şi poezie: melodia şi textul fac un tot de nedespărţit, una se topeşte în cealaltă. Lira – instrumentul zeului solar Apollo – e deopotrivă simbolul muzicii şi-al poeziei. De altfel, marea, regretata Leopoldina Bălănuţă (1934-1998) spunea, la Radio (14 iunie 1989): „Muzica şi poezia convieţuiesc sub aceeaşi boltă de spiritualitate”. Şi Tudor Gheorghe e atras de poeziile cu vers clasic – singura excepţie era creaţia lui Marin Sorescu, de care nu putea să nu fie legat cu toată fiinţa. Când recită o poezie, cu vocea sa melodioasă şi cu o dicţie perfectă, îi amplifică armoniile, versurile cântă parcă singure. De altfel, acestea care cântă singure şi răscolesc adâncurile fiinţei de român l-au transformat în Menestrel, în compozitor, dar şi în poet.

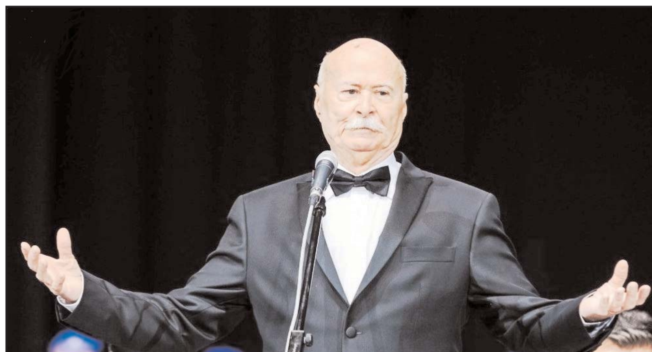
Această unitate între text şi melodie, precum şi poeziile extraordinare pe care le alege, constituie factorul important care i-a înălţat fiinţa de artist. „Eu nu am putut să despart niciodată poezia de cântec, nici cântecul de poezie. De altfel, forma primară de poezie cred că a fost cântecul. Nu cred că Homer a scris *Iliada, Odiseea,* fără cântec.” Consideră că, datorită acestor două valori spirituale, viaţa sa s-a derulat firesc, a fost împins de marea poezie română şi de pasiunea pentru adevăratul cântec popular românesc pe care l-a trecut prin inima sa: „Au fost două resorturi atât de gingaşe, de legate, care m-au împins încet până sus. /…/ Viaţa mea a fost un urcuş permanent propulsat cu aceste două urcuşuri: cântecul şi marea poezie românească. /…/ Am fost împins în viaţă exact unde trebuia să ajung.” [*Lamura*]

Pentru cântecele sale, Tudor Gheorghe a selectat poezii cu o muzicalitate deosebită, cu ritm şi mesaj în rezonanţă cu inima sa, din foarte mulţi autori – celebri şi mai puţin celebri – a căror listă este infinită. Îi amintim pe Romulus Vulpescu, Adrian Păunescu, George Topîrceanu, Virgil Carianopol, Vasile Voiculescu, Andrei Ciurunga, Radu Gyr, Mircea Micu, Grigore Vieru, Dumitru Matcovschi, Dan Botta, Păstorel Teodoreanu, Lucian Blaga, George Ţărnea, Macedonski ş.a. Poeziile lui Marin Sorescu le recită. „Poezia română – consideră domnia sa – este atât de frumoasă şi perfectă încât nu are nevoie de artificii. Am considerat însă că, din când în când, ea trebuie îmbrăcată într-o haină de gală.” Chiar dacă nu toţi poeţii din care şi-a ales versurile sunt consideraţi foarte mari, ei au devenit mari prin cântecele sale. Arhip Ciubotaru (1935-2010) a devenit foarte cunoscut în România datorită poeziei *Salcâmii,* pusă pe muzică şi adusă în circuitul cultural românesc de Tudor Gheorghe:

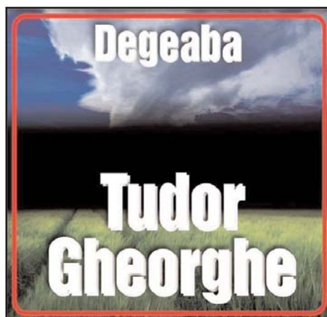
Au înnebunit salcâmii
De atâta primăvară /…/
Au înnebunit salcâmii
Şi tu vrei să fiu cuminte?

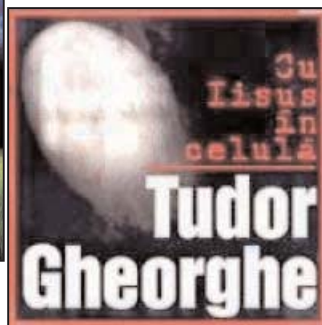
De la Gabriel Bratu, cel care a devenit Cetăţean de Onoare al Craiovei odată cu Tudor Gheorghe, în octombrie 2005, am aflat că la New York, un român din sală s-a sculat şi i-a spus Maestrului să cânte ceva din Eminescu. I-a răspuns că nu poate să cânte din Eminescu, ci va recita din el, Eminescu se cântă singur. La Eminescu, poezia îşi recapătă rolul ei primordial şi cântă singură.

Despre spectacolele lui Tudor Gheorghe ce pot să spun? Nu se pot caracteriza în câteva fraze. Ca să simţi miracolul lor trebuie să fii prezent în sală. La un spectacol, două, trei, nouă. Să-l auzi cum cântă, cum recită, cum se mişcă în scenă. Să cuprinzi, în fiinţă, vocea lui, recitarea, dialogul cu publicul, corul, chiar corul de copii, orchestra dirijată de cel în care nu degeaba a avut încredere, Marius Hristescu, să-l auzi pe rapsodul pe care l-a invitat la spectacolul său… Şi să nu uităm: la spectacol nu se aplaudă decât la sfârşit, nu se întrerupe fluxul cu strigăte, bătăi din palme, sârbe pe marginea sălii – obicei împământenit la Sala Radio, la concertele de muzică populară dirijate de Adrian Grigoraş. I s-a reproşat că nu lasă publicul să aplaude, să întrerupă acel flux de nedescris, cu bătăi din palme. Dar, când se zboară, aripile sunt făcute pentru aplauze?, întreabă artistul. Aripile de flutur, cu o melodie şoptită, pot aplauda? Or, aici se creează o anumită stare, poemele curg unul dintr-altul şi e păcat să distrugi vraja.

E greu să descrii un spectacol susţinut de Tudor Gheorghe. La fel de greu ar fi să numărăm sumedenia unor astfel de manifestări, care au avut loc în peste o jumătate de secol. Mă voi referi, totuşi, la un „maraton” de spectacole de la Sala Palatului din 2006, la care am avut plăcerea să fiu spectatoare. În primăvara acelui an, Tudor Gheorghe ne-a oferit o miraculoasă săptămână a *risipitorului de frumuseţi:* în şapte seri la rând, şapte spectacole diferite, un adevărat record.

E lucru obişnuit ca un artist să meargă seri la rând, în mai multe localităţi, dar cu acelaşi spectacol. Dar, e pentru prima dată când un artist reuşeşte asemenea performanţă: să cânte şapte seri la rând în şapte spectacole independente unul de altul, acompaniat de sute de persoane – instrumentişti, corişti (membri ai Teatrului Liric şi ai Filarmonicii din Craiova) şi formaţiuni, însumând 200 de copii din cele patru părţi ale fostei Românii Mari. La acestea se adaugă şapte decoruri diferite, schimbate de la o zi la alta, peste 200 de melodii şi mii de versuri semnate de poeţii români.

Artistul a oferit, cu strategia unui regizor înnăscut, dar şi ca un bun cunoscător al preferinţelor spectatorilor fideli şi rafinaţi, nu numai simfonia anotimpurilor, ci şi melodii de mare succes, precum şi spectacole în premieră sau altele încărcate de mult dor. Raluca Grinţescu, în *Jurnalul Naţional,* considera că „trebuie să fii prezent pentru a înţelege cu adevărat dacă ceea ce face Maestrul este teatru, recital folcloric sau poezie cultă” – sau toate la un loc, adăugăm noi. Pentru că am fost prezentă la toate cele şapte spectacole, voi prezenta titlurile lor – ceea ce va fi suficient, pentru un om avizat, să-şi facă o părere. De altfel, am scris despre aceste spectacole, mai mult cu sufletul decât cu condeiul, în volumul *Risipitorul de frumuseţi* (Tudor Gheorghe), 278 p., Ed. Printeuro, Ploieşti 2007.

În prima seară – luni, 29 mai 2006, ne-a oferit o explozie de lumină, de poezie şi flori de primăvară, topite în melodii binecuvântate. *Primăvara simfonic* a fost, cu câţiva ani în urmă, şi prima colaborare a Maestrului cu tânărul dirijor şi orchestrator Marius Hristescu.

Marţi, 30 mai 2006, e seara *Toamnei.* La Tudor Gheorghe, toamna vine direct după primăvară aşa cum, în poezie, se poate zbura şi cu o singură aripă. Şi cântecul începe fără introducere, ca de obicei.

Miercuri, 31 mai 2006, participăm la o *Petrecere cu taraf.* Scena nu mai e aglomerată. Maestrul cântă la fluier o doină, apoi *Mândruliţa mea* – cântec pe care l-am auzit în copilărie interpretat de inegalabila Ileana Constantinescu.

Următorul spectacol, *Diligenţa cu păpuşi,* are loc în seara zilei de 1 Iunie 2006, Ziua Internaţională a Copilului, dar şi a Înălţării, în acel an. Ne-a făcut să credem că această coincidenţă n-a fost întâmplătoare: Dumnezeu ne ridică sufletul din ţărână nu numai prin Înălţarea Sa la ceruri şi prin eroii noştri nemuritori, ci şi prin copii – cei care duc mai departe viaţa pe pământ, asigurând şirul de mame şi de taţi.

Spectacolul *În căutarea dorului pierdut* din seara zilei de 2 iunie 2006 ne-a oferit cele mai frumoase poezii care exprimă dorul – dorul de meleagul natal, cu tot şi toţi cuprinşi în cuvântul *acasă,* dorul-dor izvorât din iubire, precum şi alte destăinuiri ale Maestrului, care nu sunt cuprinse în cântece. E mereu în dialog cu sala. „O tânără m-a întrebat de ce am spus *În căutarea dorului pierdut?* – Măi fată, nu eu îl caut, îl caută cei din sală, eu l-am găsit!”

Sâmbătă, 3 iunie 2006, a fost seara iernii – *Iarna simfonic* – cu orchestră şi cor, cu *Leru-i Ler, Domnului, Doamne!* care ne transpune în atmosfera cu miros de brad a sărbătorilor de Crăciun. Maestrul cântă cu o voce bărbătească, armonioasă, limpede. A fost întrebat de o tânără jurnalistă de ce cântă iarna în timpul verii… „Oare, ca să-l ascultăm pe Vivaldi trebuie să aşteptăm anotimpul respectiv?”

Vara simfonic de duminică 4 iunie 2006, încheie parcă apoteotic „maratonul” cu un mega spectacol. Maestrul ar mai fi vrut să mai susţină încă cinci spectacole, pe lângă acestea şapte, dar n-a mai avut sală.

Ce-aş putea spune? A fost ceva care te face să-i mulţumeşti lui Dumnezeu că trăieşti să vezi, să auzi, să respiri, să te topeşti, să te laşi purtat de asemenea cântece, interpretate, parcă, după placul inimii. Semnificative sunt cuvintele regizorului Mihai Manolescu de la teatrul craiovean, spuse reporterului Pompiliu Kostas Rădulescu, în *Jurnalul Naţional, Suplimentul* de luni 29 mai 2006: „Tudor Gheorghe nu cântă cântece! El exprimă valori. Nu e doar un actor sau un cântăreţ. Tudor Gheorghe este o personalitate culturală. /…/ Când spune despre el că simte ritmul şi muzica dinlăuntrul poeziei nu e deloc o figură de stil.” Foarte frumos spune şi Miron Manega tot în *Jurnalul Naţional,* „Maestrul ia poezia de pe hârtie şi o pune în cutia de rezonanţă a glasului său.”

Tudor Gheorghe este răsădit în inimile tuturor românilor, oriunde ar vieţui ei. Pentru că a căutat muzica interioară a poeziei, ca amplificator al stării lăuntrice şi născătoare de melodie. La ploaia limpede de stele, spectatorii răspund – dar numai la sfârşitul spectacolelor – cu ploaie de aplauze.

O ardere spirituală permanentă, care îl mistuie şi îl propulsează şi-i captează pe cei din jur. Prin aspiraţiile sale, prin curiozitatea creatoare mereu regenerată, printr-o melancolie de nelecuit a inimii revărsate în cântec, a privirii, sugerează tuturor o personalitate înzestrată, un intelect viu, o simţire ascuţită. Şi toate acestea sunt susţinute de o muncă asiduă (ilustrând dictonul conform căruia, pe lângă talent, se cere multă sudoare), cu surplusul energiei sale vitale, care ni se pare inepuizabilă.

La zi-ntâi din ultima şi cea mai blândă lună a verii, acest mare artist depăşeşte cu un an trei sferturi de veac. Îi urăm s-atingă suta şi chiar mai mult, s-aducă bucurie în inima românilor.

Tudor Gheorghe – o statuie care cântă, un Om, un Mit.

De vorbă cu Lidia Kulikovski (II)

Raia ROGAC

Raia Rogac: *Prezentaţi vă rog, trei-patru, sau câte doriţi, momente care v-au marcat copleşitor, din perioada cât aţi activat şi activaţi încă la Biblioteca Municipală.*

Lidia Kulikovski: Au fost atât de multe! Aş începe cu proiectul de deschidere a bibliotecilor pentru etniile conlocuitoare (1991). Modelului nostru chişinăuian i s-a dus vestea peste mări şi oceane: Israel, SUA – ambele ţări ne-au invitat să ne prezentăm experienţa (de nevoie am învăţat engleza la 50 de ani). Eram mândră de faptul că Biblioteca noastră figura ca subiect principal la foruri internaţionale de profil, iar engleza, pentru care aveam o pronunţie mai deosebită, mi-a fost de real folos. Mai târziu, am tradus un volum de biblioteconomie, intitulat *Un loc la masă* de Katleen de Pena McCook, prin generozitatea Asociaţiei Bibliotecilor Publice din Statele Unite. Îmi este de folos şi acum, pentru că urmăresc ce publică Federaţia Internaţională a Asociaţiilor Bibliotecare (IFLA), Asociaţia Bibliotecarilor Americani (ABA), revistele de specialitate din diferite ţări, astfel fiind la curent cu tendinţele de dezvoltare biblioteconomică. Un proiect vizionar, care a contribuit enorm la imaginea BM, un proiect de suflet cu care mă mândresc şi azi.

R.R.: *Apropo, acest proiect a demarat înaintea deschiderii filialelor de carte românească. Îmi amintesc bine că filiala „Iţic Mangher" a fost inaugurată în luna februarie 1991, anul acesta a fost aniversarea de trei decenii…*

L.K.: Da, apoi a urmat proiectul bibliotecilor de carte românească, proiect, la fel, de suflet, dar şi de necesitate stringentă. Cele mai solicitate biblioteci imediat după dotarea cu carte românească erau „Transilvania", „Onisifor Ghibu" şi Biblioteca Centrală a BM „B.P. Hasdeu", care aveau câte 1000 – 1500 de cititori pe zi. Ţin bine minte un moment, parcă desprins din filme străine: am intrat în sala istorică cu coloane albe a Bibliotecii Centrale şi am văzut mulţi cititori stând la podea – nu mai erau locuri la mese şi nici scaune, s-au aşezat direct pe podea, bine că era pe atunci parchet şi mochetă. Nu aveam nici aparate video, foto, nici telefoane mobile ca să fotografiem. Era în anii 1991–2000 un flux de cititori cum n-am mai văzut în istoria bibliotecii, motiv şi de bucurie să văd eficienţa efortului de constituire a colecţiei. Un alt moment crucial e legat de coordonarea din partea BM a trei proiecte europene la nivel de ţară, proiecte care ne-au adus notorietate internaţională şi naţională, la care participau distinşi experţi europeni. Conferinţele PLDP, „Pulman" şi „Calimera", cereau efort profesional şi financiar, dar ne-am descurcat bine. Pe timpuri, principala bibliotecă a municipiului Chişinău purta numele unui ideolog rus – Jdanov, după renaşterea ei, am botezat-o cu numele marelui cărturar B.P. Hasdeu. Tot la începuturi a fost creat Centrul de Hasdeologie, întru valorificarea operei lui B.P. Hasdeu prin activităţi, studii, bibliografii şi fondarea unei noi structuri de „Carte veche şi rară". Centrul de Hasdeologie era unul de studii şi cercetări care s-a extins pentru tot arborele genealogic Hasdeu. Regretabil că nu se mai regăseşte în organigrama BM. Un alt proiect benefic pentru toţi locuitorii municipiului şi nu numai a fost fondarea Centrului de Informare şi Documentare „Chişinău", apoi redimensionarea şi redenumirea lui în „Memoria Chişinăului", trecând de la rolul de documentare la cel de valorificare a Chişinăului. Un alt proiect, cel de reinserţie în circuitul cultural şi bibliografic a lucrărilor bibliografice nepublicate încă din perioada interbelică, chiar şi mai înainte, cu Alexandru David, Petru Moghileanschi, Alexandru Iaţimirschi am deschis colecţia „Bibliografica" şi am pus pe temei ştiinţific elaborarea lucrărilor bibliografice despre personalităţi şi de prezervare a memoriei literar-culturale a Chişinăului. O muncă colosală s-a depus la elaborarea lucrărilor teoretico-practice de biblioteconomie (personal, am editat 26 de titluri ca autor, coautor, coordonator), care ne-au adus premii şi un plus de imagine BM, considerată acum instituţia care îşi elaborează conţinutul necesar dezvoltării şi formării continue. A fost editat şi un volum despre istoria Bibliotecii, de la întemeiere până la 1940, fiind o carte de referinţă pentru cercetători, studenţi şi elevi. Cu titlu de unicat au fost şi editarea primelor Bibliografii: a Municipiului Chişinău, a Bibliotecii Municipale, a volumelor „Cărţi cu autografe şi dedicaţii din colecţiile BM" şi alte proiecte de cercetare, cum ar fi „Chişinăul în literatură", „Chişinăul în pictură" ş.a. În acea perioadă s-a impus şi deschiderea Bibliotecii de Drept, pe care am dotat-o cu literatură nouă, calculatoare şi alte mijloace tehnice. Inaugurarea Bibliotecii „Adam Mickiewicz", de carte poloneză, ne-a deschis calea spre un alt proiect şi anume, cel de colaborare a BM cu Seimul Poloniei. Nu pot să trec cu vederea crearea primului site care

s-a învrednicit de Marele Premiu al Fundaţiei „Soros", a primului catalog electronic, pe care l-am numit „Metro", constituirea unei reviste de specialitate, *BiblioPolis,* care a sărbătorit la ziua de naştere a Luceafărului Poeziei Româneşti 20 de ani de la fondare. Şi deoarece providenţa ne-a dăruit un mare academician eminescolog, pe domnul Mihai Cimpoi, a fost de datoria noastră să creăm Centrul Academic Internaţional Eminescu (CAIE), unde se găseşte întreaga colecţie eminesciană a domnului academician, dar şi alte volume adunate în cele două decenii de existenţă cu tematică eminesciană, de asemenea, şi picturi, CD-uri etc. O parte din lucrările Congresului Mondial al Eminescologilor, desfăşurat anual la Academia de Ştiinţe a Moldovei, au loc şi la CAIE. O surpriză plăcută pentru bibliotecari şi utilizatori a fost elaborarea primului manual de identitate. Din tot sufletul îmi doream să consolidez o echipă creativă care să poată răspunde la oportunităţi şi provocări, la tehnologia în alertă dezvoltare, la noile modele de activitate şi la schimbare, la fel de alerte întru satisfacerea aşteptărilor utilizatorilor noştri. Pentru ei am organizat „Biblioteca mov", Zilele FedEx@Hasdeu, Cafeneaua „Chindii profesionale" ş.a. Când am mai prins puteri, am elaborat prima Strategie de dezvoltare a BM (2008-2017) şi... aici mă opresc, că au fost multe-multe momente-realizări, care au influenţat bunul mers şi imaginea de succes a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu", ar fi o înşiruire prea lungă.

R.R.: *Pare ciudat, dar e un fapt real: cu ceva timp în urmă majoritatea iubitorilor de lectură, locuind cu chirie şi la cămine, având lipsuri de tot felul, se străduiau să cumpere cărţi, să încropească de la zero biblioteci personale, dacă nu aveau moştenite de la părinţi. Acum, o mare parte din tineri, în special cei cu aşa-numitele joburi profitabile, trăind în apartamente noi, comode, înzestrate cu maşini automate de tot felul, nu dispun nici măcar de un raft de cărţi, ba chiar de nicio carte. În sprijinul acestei afirmaţii pot aduce declaraţia artistei poporului Ninela Caranfil, făcută la o lansare de carte a regretaţilor Vlad Pohilă şi Valeriu Raţă. Distinsa doamnă, aflându-se în vizită la un bogătaş, a încercat, fără rezultat, să descopere în palatul acestuia măcar o carte. La nedumerirea ei, gazda a răspuns senin: „Dar la ce-mi trebuiesc cărţile, să se adune praful pe ele? Am calculator şi îmi este suficient." Dacă acum bibliotecile personale nu mai sunt la modă, ce credeţi, bibliotecile publice au un mare viitor?*

L.K.: Acum tot mai mulţi tineri au informaţia şi cartea la purtător. La o dezbatere despre cartea electronică şi cea tipărită, un tânăr participant s-a ridicat şi a zis, arătând un Iphon: „Aici am tot ce-mi trebuie". Şi avea dreptate. L-am întrebat, mai mult în glumă, dacă va spune poveşti copiilor săi, atunci când va avea familie, tot de pe Iphon. S-a fâstâcit... şi nu a răspuns. Nu toată lumea are Iphoane şi nu toată lumea ştie a se folosi la capacitate maximă de un laptop, o tabletă sau un telefon mobil modern. Vor mai exista încă mult timp (nu ştiu cât), cele 50 de procente de oameni din comunitate care niciodată nu merg la bibliotecă. Dintotdeauna bibliotecile au fost instituţii utile comunităţilor care le fondau. Rămân în continuare utile, ba chiar în viitor vor fi şi mai solicitate. Pentru că extinderea vertiginoasă a volumului de informaţii face căutarea foarte dificilă şi va fi nevoie de experţi-bibliotecari. Singura condiţie pentru biblioteci de a rămâne pe linia de plutire şi în viitor este ca acestea să fie adânc ancorate în comunitate, să simtă pulsul, vocea, bucuria şi problemele comunităţii. Chiar nu cred că e o problemă lipsa bibliotecilor personale. Rămâne mai mult teren de acţiune bibliotecilor publice, dar creşte şi responsabilitatea bibliotecarilor să are (a ara cu plugul competenţei) acest teren, să-l transforme în teren de posibilităţi interesante şi de joc atractiv al Bibliotecii.

R.R.: *Sunteţi „naşul" de botez şi al altor proiecte interesante, cum ar fi, de exemplu, „Chişinăul citeşte", iniţiat ca „Chişinăul citeşte o carte", care a fost preluat şi de Biblioteca Naţională pentru Copii „Ion Creangă", o serie de biblioteci publice raionale şi săteşti; în altă ordine de idei, mai este şi proiectul „Novateca" – continuaţi dumneavoastră…*

L.K.: Biblioteca Naţională pentru Copii „Ion Creangă" l-a preluat cu alt titlu, dar cu acelaşi sens. M-a impresionat acest program de lectură în SUA. S-a dovedit eficient şi la noi, dar mai avem şi altele: „Lecturile verii", „Ora poveştii", care sunt la fel de longevive, mai nou avem „Bătălia cărţilor", după modelul clujean. Proiectul „Novateca" la noi a ajuns cam târziu, când nimeni nu-l mai aştepta, dar a fost cel mai eficient şi interesant proiect, la care au participat 28 de ţări, desfăşurat sub diverse denumiri. El presupune un program hub de învăţare, de motivare, de susţinere şi modernizare a bibliotecilor. A modernizat peste 1000 de biblioteci publice, proces la care am participat ca membru al echipei „Novateca". Biblioteca Municipală a beneficiat din plin de susţinerea programului Centrului de Excelenţă Profesională pentru Bibliotecari, acum „Campusul de competenţe", dezvoltare servicii 1+1, granturi mici pentru evenimente ca: Ignite-urile (BiblioTalks) şi dotări, replicare servicii, instruiri, deplasări şi vizite de documentare şi schimb de experienţă, elaborări de strategii etc. Sunt fericită că am participat, la sfârşit de carieră, în cel mai fabulos proiect de modernizare a domeniului, având poziţia de specialist în inovaţii. Nimic mai frumos nu se putea întâmpla în viaţa mea profesională. Altfel spus, pot afirma: *Eu am trăit „Novateca"!*

R.R.: *O aniversare presupune şi un bilanţ, în plan profesional. Ştiu că rodul muncii din ultimii ani în ajunul sărbătorii s-a materializat şi în trei lucrări de/şi despre Lidia Kulikovski…*

L.K.: Mă tem de bilanţuri, e ca şi cum ai trage linie, iar eu mai am de scris şi cercetat. BM e creator de conţinut bibliologic şi biblioteconomic, apreciată cu premii anuale pentru publicaţiile ei. În Republica Moldova este o penurie de lucrări teoretice. Aşa că am început să scriu, să creez conţinut mai mult biblioteconomic, decât bibliologic. Mi-a plăcut şi chiar m-a captivat această preocupare, devenind în timp una preferată. Imboldul de a face acest lucru a fost concursul de scriere a manualelor de specialitate, lansat de Fundaţia „Soros". Spre satisfacţia mea, s-a dovedit a fi chiar foarte bun (straşnic de „modestă" sunt, mai bine mă ironizez singură, decât s-o facă alţii!), manualul a obţinut mai multe premii naţionale şi internaţionale.

→

Podul de reviste

Am mai scris volume în diferite proiecte: EuroAsia – propunere de cercetare de la regretatul scriitor Ioan Mânăscurtă, Academia de Ştiinţe a RM şi „Novateca”. Ultima carte, deocamdată, se numeşte *Ludicul în activitatea bibliotecilor publice. Vademecum* şi e o revenire la un proiect „Novateca”, încheiat, dar drag mie, şi l-am realizat pentru că promisesem. Mai am în „laboratorul meu” patru proiecte, patru titluri, care vor apărea unul câte unul anul acesta şi anul viitor.

R.R.: *Suntem aproape de finalul discuţiei şi nu puteam să nu vă întreb, chiar dacă ştiu că producându-se o mare minune şi întorcându-vă în alegerea profesiei, aţi pleda tot pentru profesia de bibliotecar. Cum şi când a încolţit această dragoste miraculoasă şi cine v-a fost modelul de urmat în acest sens?*

L.K.: Niciodată nu m-am gândit să-mi schimb profesia. Sunt mândră că sunt bibliotecar, oriunde merg mă prezint ca bibliotecar, deşi am regalii pe care le pot pune înainte. N-am avut modele chiar de la începuturi, m-am îndrăgostit de bibliotecă şi de profesie. Mă îndrăgosteam de diferite aspecte biblioteconomice: un timp, cel mai important lucru mi se părea că este procesul de achiziţie, pe care l-am făcut ca pe un spectacol. Apoi am făcut cercetare bibliografică şi spuneam tuturor că mai interesantă muncă nu există – să radiografiez activitatea unei personalităţi, să acţionezi ca o rază roentgen, elaborând o oglindă a personalităţii bibliografiate, prezentate aşa cum a fost, cum a trăit, cum şi cu ce a contribuit, şi atunci când nu se află în faţa oglinzii, sau când nu mai este... (ca monografia bibliografică consacrată regretatului Nicolae Dabija, lansarea căreia n-am reuşit s-o facem din cauza pandemiei). Să bibliografiezi un subiect sau o instituţie e un lucru mare. Când am scris primul manual mă gândeam că e cea mai interesantă activitate în biblioteconomie. M-am îndrăgostit de activitatea de formare a bibliotecarilor (Universitatea de Stat din Moldova), apoi mai frumoasă zăbavă nu a existat decât formarea continuă a bibliotecarilor şi m-am scufundat în această activitate. Făceam cursuri cu subiecte de care nimeni nu se apuca, cred că am cele mai multe cursuri cu acte în regulă: *Curricula, Agenda, Suport de curs.* Apoi m-am îndrăgostit de Campaniile de promovare aplicată a Creativităţii şi Inovaţiei, a Ştiinţei, a Instruirii non-formale. Am înţeles că dacă doreşti ca oamenii să îmbunătăţească ceva, să creeze, să inventeze ceva – introducerea unui dram de nebunie şi mai multe dramuri de umor şi libertate – sunt metode care asigură rezultate, succes şi folos. Am mai spus, dar repet, eu nu am făcut management, eu l-am trăit, eu n-am făcut biblioteconomie, eu am trăit-o. Referitor la modele. Cred că succesul nu îl obţii doar urmărind sau depăşind un model, nu obţii măiestrie individuală doar imitând un model. Da, cu siguranţă, modelele ne pot deschide ochii, ne pot influenţa, dar copiindu-le ajungem să fim jucători de-a prinselea... or, noi nu vrem să fim ce-i din urmă. Mi-am creat, din capul locului, modelul meu unic, original (iarăşi, foarte „modestă” sunt!), marca Kulikovski, care prevedea ridicarea cât mai sus a stindardului BM.

R.R.: *Au fost bibliotecari şi B.P. Hasdeu, şi M. Eminescu, şi L. Blaga, şi Ana Blandiana, şi este şi Lidia Kulikovski, care, în Chişinăul de pe şapte culmi, rotunjeşte de zece ori şapte urcuşuri ale destinului.*

L.K.: Au fost şi Johann Wolfgang Goethe, Benjamin Franklin, Mao Zedong, Constantin Noica, George Călinescu, George Bacovia, Ioan Bianu, Nicolae Manolescu, Ivan Bunin, Anatole France, Amos Oz, Alexandru Soljeniţân, Nicolae Steinhardt, Lewis Carroll, Nicolae Iorga etc. Aceste personalităţi notorii doar au trecut prin bibliotecă, cu excepţia lui George Luis Borges (directorul Bibliotecii Naţionale a Argentinei), Nicolae Steinhardt (Bibliotecarul Mănăstirii Rohia, Maramureş) Ioan Bianu (directorul Bibliotecii Academiei Române), B.P. Hasdeu şi Nicolae Iorga, responsabili pe diverse domenii. B.P. Hasdeu a scris şi despre biblioteci în scurta-i experienţă bibliotecărească, Nicolae Iorga a propulsat proiectul de deschidere a bibliotecilor populare (publice) în fiecare localitate. Sunt departe de ei, am preferat să-i citesc, dar am scris şi scriu despre/şi pentru biblioteconomie. Profesia de bibliotecar are acum o cu totul altă semnificaţie şi bibliotecile şi-au schimbat de multe ori „haina”, rolurile şi responsabilităţile.

R.R.: *Sunteţi, fără doar şi poate, mândră de profesia îndrăgită. Ea v-a ales sau, totuşi, dumneavoastră aţi ales-o?*

L.K.: Da, sunt mândră. Eu zic că ea m-a ales pe mine, precum şi cărţile, am impresia că de fiecare dată ele mă găsesc pe mine. Visam de mică să devin bucătar-şef la un restaurant, convinsă fiind că îi pot aduce măcar o stea Michelin, găteam din clasa a IV-a pentru toată familia. În clasa a noua (1967), voiam să mă fac ambasador, doar aşa îmi închipuiam eu că pot călători şi vedea lumea. M-am înscris la Institutul de Relaţii Internaţionale din Moscova. Mi-au cerut CV-ul, notele, o caracterizare semnată de directorul şcolii, dar până la sfârşitul anului am uitat că mă pornisem să învăţ la Moscova. A venit răspunsul: admisă! Mare bucurie! Dar mămica, atunci când i-am spus, s-a luat cu mătura după mine prin ogradă, „altoindu-mă” din când în când şi zicându-mi: Da ce, nu-s universităţi în Moldova? Nu-i universitate la Bălţi, aproape de casă? şi… poc! Nu-s universităţi la Chişinău? şi… poc! N-am „gogit” mult, pentru că eu îmi imaginam că sunt cea mai bună, dar avea să aflu că Moscova trebuia să includă obligatoriu câte unu-doi candidaţi din republicile surori, se vede că alţi pretendenţi din Moldova n-au fost şi asta m-a lecuit fulgerător! Când am depus actele la facultatea de drept, am telefonat acasă să mă laud, dar mămica nu şi nu. Am mai făcut o încercare disperată, spunându-i că prefer să fac actorie la Teatrul de păpuşi. Reacţia mămicăi nu s-a lăsat mult aşteptată, întrebându-mă: tu ai văzut vreun actor care să se poată hrăni din salariu? Am ascultat-o şi am depus documentele de admitere la facultatea de filologie cu specializare în biblioteconomie.

R.R.: *La încheierea acestui sincer dialog aş vrea să ştiu dacă anume dragostea de lectură a fost determinantă în alegerea activităţii de muncă în bibliotecă.*

L.K.: Nu, lectura era pasiunea mea de mică. Niciodată nu legam lectura de ce aş fi vrut să devin în profesie. Am descris mai sus cum umblam cu documentele, într-o singură zi le-am depus şi le-am retras de la două instituţii şi de la două specialităţi diametral opuse. Poate, din subconştient, lectura m-a îndreptat spre filologie. A jucat un rol mare şi părerea mamei, care voia pentru fiica ei o profesie liniştită. Drept că eu n-am fost liniştită. Am ales să conduc o bibliotecă şi am ridicat-o în prim-planul domeniului. Aveam totdeauna pentru Biblioteca mea, în inimă şi în minte, idei şi proiecte revoluţionare. Au fost multe pe parcursul a aproape un sfert de veac: schimbarea modului de organizare, a direcţiei, a paradigmei, a conţinutului şi imaginii. Mulţi mă numeau „vulcanica”, „europeana” şi „rebela domeniului biblioteconomic”. Îmi plăceau aceste etichetări, mai ales ultima. Chiar am fost şi sunt o rebelă!

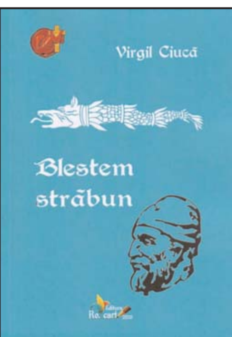
R.R.: *La aceste complimente care vă plac, adăugăm multe urări de sănătate, prosperitate şi succes! La mulţi – mulţi ani!*

Semn(al) de carte

Iulian Chivu, *Premise româneşti de filosofie liminară*, Editura Sitech, Craiova, 2021

Mărturisesc convingerea că etnologia românească (cultura populară, în genere) oferă în planul material şi al expresiei suficiente premise ale unei filosofii a vieţii şi a morţii cu importante amprente autohtone de existenţialism – prolegomenele unei filosofii a *fiinţei româneşti,* cum ar fi spus Constantin Noica. Premisele acestei filosofii se găsesc efectiv în credinţe şi ritualuri, în contemplativul liric, în reflexivitatea faptului baladesc, în aspiraţiile alegoriilor, în spaţio-temporalitatea basmului ca şi în profunzimea faptelor simple, dar semnificative. Şi, nu în ultimul rând, în gândirea echilibrată prin semnificanţi şi semnificare în limbă, în spiritul său perceptibil în euritmie fonetică şi sintactică, în figurativ, în atitudini şi idei. (Autorul, la începutul Capitolului I)

A. Sacerdoţeanu, Emil Vârtosu, *Unirea Românilor. 1599-1859-1918,* Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului, Curtea de Argeş, 2018

Tocmai pentru a marca evenimentul aniversar al unui veac de unire a celor trei Ţări Române într-un singur stat, considerăm a fi binevenită reeditarea volumului semnat de învăţaţii istoriei Aurel Sacerdoţeanu şi Emil Vârtosu. Cartea, iniţial editată de Primăria Bucureştiului în 1938, mai apoi de Arhiepiscopia Argeşului şi Muscelului, este reeditată astăzi tot cu sprijinul generos al Primăriei Capitalei, prin Centrul ArCuB, subordonat acestei instituţii. Vii şi alese mulţumiri, pentru toată osteneala!

Studiul este remarcabil! Cele ce sunt, oarecum, inedite, ca piese aparte, sunt portretele lui Mihai Viteazul dinainte de 1846, care au stat drept model portretisticii de mai târziu; portretele lui Alexandru Ioan Cuza şi ale doamnei Elena, acte din veacul al XIX-lea şi anumite imagini din presă care au descris cu entuziasm Sfânta Unire de la 1918.

Rugăm pe Domnul Dumnezeu să primească rugăciunile noastre de mulţumire şi recunoştinţă că în decursul Istoriei Românilor, nu ne-a părăsit şi morţii nu ne-a dat definitiv, aşa cum doreau neamurile dornice de pradă şi nimicire!

De asemenea, rugăm pe Domnul Dumnezeu să binecuvânteze România românilor, de pretutindeni, cu pace, sănătate şi prosperitate de-a pururi!

Cinstim memoria tuturor românilor şi a celor ce ne-au ajutat în epopeea unică, lupta pentru Unirea cea Mare şi Sfântă, aşezată pe temelia martiriului, pentru nădejdea dăinuirii!

Mulţumim şi celor de azi, urmaşii martirilor naţionali de ieri, care se apleacă recunoscători şi sfielnici asupra jertfei unice din istoria omenirii şi din istoria noastră românească!

Ne bucurăm de apariţia acestei cărţi unice, pe care din iubire de ţară, unită pe veci, istoricul Florin Şandru, cu entuziasm, ne-a încredinţat-o spre reeditare.

Doamne, Dumnezeule, apără şi binecuvântează România! (ÎPS Calinic Argeşeanul, pe coperta a patra)

Virgil Ciucă, *Blestem străbun*, Editura Ro.cart, Bucureşti, 2020

Dintre poeţii din diaspora care scriu o autentică poezie patriotică şi o răspândesc atât în România, cât şi în America se desprinde dl Virgil Ciucă, poet autentic, de intensă vibraţie şi trăire a spaţiului originar oltenesc şi a ţării întregi, care păstrează măsura şi echilibrul în afirmarea sentimentelor, în sensul că acestea formează pe de-a-ntregul substanţa poetică şi conferă autenticitate şi originalitate discursului poetic.

Volumul de faţă al dlui Ciucă conţine versuri de înaltă rezoluţie mitologică şi militantă care-l aşază pe poet în rândul scriitorilor români importanţi care s-au aşezat pe tot mapamondul. (Aureliu Goci, pe coperta a patra)

Spre o economie bazată pe hidrogen (II)

Gheorghe OLTEANU

Hidrogenul (H) este considerat combustibilul şi purtătorul de energie al viitorului, „păcura verde" a anilor ce urmează. Deşi nu există în formă pură în natură, este al zecelea cel mai răspândit element, fiind prezent în apă, în gazul metan, chiar şi în corpul uman, unde apa este prezentă în proporţie de 60-55%.

În stare gazoasă este extrem de uşor, în cazul unei scurgeri accidentale, de exemplu, din rezervoarele unui autobuz urban, hidrogenul urcă în atmosferă cu 20 metri/secundă!

Este inflamabil, incolor, inodor, insipid, H elementar fiind principala componentă a universului, 75% din masa acestuia. A fost folosit la umplerea dirijabilelor, dar, după catastrofa imensului Hindenburg, distrus de un incendiu devastator chiar după ce traversase în 1937 Atlanticul, puţin înainte de aterizarea la New York, H a fost înlocuit cu Heliul în astfel de aplicaţii.

Zborurile spaţiale nu ar fi fost posibile fără H, folosit drept combustibil, în formă lichidă, datorită imensei densităţi energetice. Un kg de H are de 2,1 ori mai multă energie decât un kg de gaz metan, sau 2,8 kg benzină. Să ne amintim că în Germania, în 1937, Heinkel construise primul avion cu reacţie din lume cu motoarele alimentate cu hidrogen, că încă din 1960 NASA (agenţia naţională americană aerospaţială) se bazează pe hidrogen pentru lansarea rachetelor/navetelor spaţiale. Amintim că în 1988 ruşii au realizat un avion TU-154 alimentat cu hidrogen lichid, un pas important în aviaţie, urmat de Airbus, coordonator al unei echipe de 36 de firme la proiectul Cryoplane, ce vizează lansarea comercială a primului avion cu pile de combustie cu hidrogen lichid până în 2030. Americanii de la Boeing au propriul proiect, competiţia să trăiască, ea duce omenirea la progresul material.

Foarte recentul Raport de evaluare a progreselor realizate în cadrul documentului „Calea către Spaţiul European Unic de Transporturi" relevă atât progresele formidabile, dar şi minusurile, indicând măsurile corective de luat, pentru ca obiectivele „Cărţii Albe" lansate în 2011 să nu fie compromise.

Scopul este, evident, de a reduce în ritm mult mai alert decât până acum dependenţa de petrol, de combustibilii fosili care conduc la emisiile GHG, a gazelor cu efect de seră responsabile de creşterea încălzirii globale, cu alaiul de efecte distructive cunoscut.

Comisia Europeană a lansat strategia, programele, instrumentele, finanţările considerate necesare proiectelor care vor concura pentru fondurile europene, Adică tot ce este necesar ca ţinta actuală, foarte ambiţioasă, de a reduce cu 60% emisiile de GHG în 2050 faţă de 1990 să fie atinsă, prin efortul conjugat al tuturor statelor membre. Acest obiectiv se dovedeşte dificil de pus în practică peste tot în lume. Dificultăţi pe care noi, românii, le avem în aceste zile pentru ca PNRR să primească avizul necesar de la Bruxelles. Personal, sunt sceptic că vom obţine sumele anunţate din fondurile europene, bani absolut necesari ca ţara noastră să realizeze sarcinile asumate. Constat că nici măcar acum, pe ultima sută de metri în cursa de obţinere a banilor europeni, noi nu lucrăm profesionist, că nu sunt implicaţi suficient profesioniştii, nu sunt ascultate opiniile şi se lucrează în continuare după ureche. Din păcate, este relativ uşor de văzut că e nevoie de înţelegerea profundă a documentelor programatice emise de UE prin organismele sale, de examinarea detaliilor, de adoptarea reformelor fără de care nimeni nu va lua în seamă înşiruirea de proiecte propuse, stadiul la care suntem azi, chiar în momentul în care formulez articolul [finalul lunii mai – n.red.].

Să ne oprim la sectorul transporturi (public, privat, persoane, mărfuri, rutier, naval, aerian) responsabil de 25-30% din emisiile de gaze cu efect de seră (GHG) unde, în ciuda unor eforturi remarcabile, emisiile GHG au crescut cu 32% în 2018 faţă de 1990, conform Comisiei Europene şi EUROSTAT. Tot o statistică oficială a UE arată că în 2018 sectorul transport al celor 27 de state membre este încă dependent de petrol, de aşa-numiţii combustibili convenţionali, unde benzina, motorina şi gazul petrolier lichefiat sau gazul natural comprimat au avut o creştere a consumului de 8% faţă de 2011, fapt ce a fost atent analizat de organismele competente specializate, la cererea Comisiei Europene.

Vânzările de vehicule electrice au fost în 2015 de 45.000 buc în UE27, ajungând în 2019 la 2,1 milioane, mai ales ca urmare a subvenţiilor acordate – capitol la care suntem chiar fruntaşi, deşi nu producem nimic încă, adică finanţăm din banii noştri cercetarea şi producţia statelor care sunt capabile să facă acest lucru. Eforturilor investiţionale în staţii publice de încărcare a vehiculelor electrice şi a celor hibride, *plug-in*, concretizate în cele 2400 de staţii existente în 2011 în UE27 şi 175.300 existente în 2020 (la care le adăugăm pe cele rapide, de ultimă generaţie, în număr de 19.500) au încurajat tot mai mulţi oameni să cumpere vehicule electrice. Urmaşii întemeietorilor coloniei New Haven pe continentul nord-american (actualul New York), adică olandezii, conduc clasamentul cu cele 58.300 de staţii publice de încărcat în 2020. Urmează Germania, cu 40.500, şi Franţa, cu 38.000.

Vehiculele pe bază de hidrogen (FCEV), mai ales autobuze urbane, camioane grele, locomotive şi autoutilitare, apar în programele de fabricaţie ale multor companii. Personal, am mers câteva ore, în Miami-Florida/USA, cu unul dintre cele 20 de autobuze ale municipalităţii care erau alimentate cu hidrogen din două rezervoare la 300 bari presiune. Gazele emise erau de fapt vapori de apă! Era prin anul 2001, când participam la un dialog transatlantic privind cooperarea industrială, pentru un viitor mai bun. Am rămas şi cu bucuria cunoaşterii unor remarcabile progrese – nu este loc aici să dezvolt – dar şi cu tristeţea atacului făcut de prietenii şi vecinii noştri, care în cele trei zile ale workshop-ului au făcut tot ce au putut ei ca să îndrepte spre mine fel de fel de ONG-isti, jurnalişti, care să ceară explicaţii cum de am otrăvit noi peştii din Tisa şi din Dunăre, poate şi din Atlantic, nu-mi aduc bine aminte acest amănunt. Era vorba de incidentul de la o fabrică australiană, care recupera aurul şi argintul din haldele de steril rămase după mineritul din zona Baia Mare. Rămase – nu că eram noi risipitori atunci, din contra, ci pentru că nu aveam tehnologia care să permită extracţia profitabilă economic a celor 8-11 grame aur per tonă steril şi a celor 10-34 grame argint existente în haldele rămase. După câteva zile de ploi torenţiale, a cedat iazul de decantare, insuficient de rezistent la astfel de situaţii, apa otrăvită deversând şi provocând ceva pagube, mult mai mici decât au fost prezentate, dar pagube totuşi. Investitorii străini aveau şi atunci, ca şi acum, întâietate faţă de cei autohtoni, aşa că noi am rămas cu ruşinea, iar străinul investitor s-a mutat puţin mai la nord, în Ucraina, care avea halde şi mai multe, cu conţinut de metale preţioase şi mai mare, luând şi profitul, fără ca statul român să-şi exercite dreptul la suveranitate şi să recupereze pagubele. Haldele cu mult aur şi argint au fost vândute chinezilor, fericiţi că au mai găsit cadmiu, o altă raritate valoroasă. Au fost 500.000 tone, din care ei au extras cel puţin 5 tone aur şi 18 tone argint.

Revenind, autobuze cu hidrogen se produc azi de către mai multe firme, din Germania, UK, Franţa, Polonia, mai multe municipalităţi europene introducând în transportul urban noile modele. Anul trecut, o companie olandeză a adus un astfel de autobuz care a făcut curse timp de o săptămână în Bucureşti. Nu ştiu dacă unicul producător bucureştean de autobuze, BMC, ar avea curajul să investească într-un model propriu, când el nu câştigă nicio licitaţie prin Bucureşti, trăind din exporturi. Pentru că statul nostru nu încurajează capitalul autohton, din contra, aşa cum face şi cu ramele de metrou produse la Arad pe baza a două licenţe ultraperformante, cu locomotivele produse la Craiova şi exportate în Austria şi Suedia, cu FCEV făcute la ICSIM Râmnicu Vâlcea, în cinci variante constructive, care ar putea asigura transportul persoanelor în grădini botanice, zone istorice ale capitalei şi altor mari metropole, în situri istorice. Am informaţii verificate că RAR (Registrul Auto Român) refuză omologarea, în schimb, la noi circulă prin spaţiile de genul exemplelor de mai sus maşinuţe făcute din componente chinezeşti în Ungaria, unde sunt omologate, putând deci circula şi la noi. Germania a introdus trenul pe hidrogen încă din 2018, Austria din 2019, acolo unde erau folosite locomotive Diesel, adică în zone de munte, fără electricitate, din motive de costuri prohibitive. Autoturisme sau autoutilitare se produc de către cel puţin 12 companii diverse, printre care Toyota, Tesla, Hyundai, Renault, Mercedes, BMW, Volkswagen, Kya, Fiat, Volvo, Ford etc.

Japonia, cu cele mai multe staţii de alimentare cu H din lume, a anunţat că vrea să fie lider la automobile pe bază de H.

China, cel mai mare producător de H din lume, se bazează pe H pentru a atinge neutralitatea climatică în 2060, iar în Marea Britanie firmele Jaguar şi Land Rover (deţinute de indienii de la grupul TATA) au deja modele pe H. Greutatea redusă, autonomia mare şi reîncărcarea rapidă sunt trei argumente solide pentru vehicule grele, trenuri, dar şi autoturisme/autofurgonete.

Blocul economic din care facem parte, UE, a anunţat că va deveni neutru din punct de vedere climatic în 2050 şi că mizează pe hidrogen pentru atingerea obiectivului. UE are o strategie clară, a lansat programul Green Deal, a alocat sume imense pentru cercetare, având poziţie de lider în noile tehnologii, pe care doreşte să o menţină. România are o serie de avantaje comparative şi competitive chiar în domeniul hidrogenului. ICSI Râmnicu Vâlcea, un institut naţional de cercetare-dezvoltare în domeniul hidrogenului şi al izotopilor săi, deuteriul şi tritiul, are realizări notabile. Concret, deţine tehnologii de fabricaţie a pilelor de combustie PEM (*proton exchange membrane*) cu care a echipat cele cinci prototipuri de autovehicule cu hidrogen, produce hidrogen prin electroliza apei, are realizări în stocarea hidrogenului în butelii la 300 şi 700 bari, participă la proiecte europene de cercetare în consorţii cu prestigioase universităţi, institute de cercetare, companii private etc.

Universităţile tehnice din Bucureşti, Iaşi, Timişoara, Cluj, Galaţi, Piteşti, Constanţa au preocupări în domeniu. România, care a fost lider european în extracţia şi rafinarea petrolului, a produs hidrogen prin reformarea gazului metan. Noi avem cel mai mare parc eolian *onshore* (pe uscat) din Europa, circa cinci mii Mw în Dobrogea. Cum ştim deja, energia electrică eoliană este volatilă, vântul bate când vrea, de multe ori, producem masiv electricitate şi nu avem clienţi, fie o exportăm pe foarte puţini bani (atunci când toţi au energie), fie orientăm palele uriaşelor turbine paralel cu vântul, ca să nu producem. Adică risipim ce nu avem, energie, pentru că nu putem să o stocăm. Electroliza apei, cu instalaţii ajunse azi la zece Mw, pe bază de electricitate din eoliene, în scopul producerii de H verde, deschide o nouă perspectivă, o soluţie de trecere la economia hidrogenului. Energia electrică poate fi astfel stocată prin producerea H, un excelent purtător de energie. H curat, verde, cum deja a intrat în documentele UE, este cel puternic finanţat de UE, deoarece, spre deosebire de H albastru, obţinut prin reformarea gazului metan, ori a H gri, derivat din combustibili fosili, nu poluează prin arderea sa. H verde este ideal pentru realizarea obiectivului major asumat de UE de a ajunge la *near to zero* gaze cu efect de seră (GES). Neutralitate climatică în 2050, conform strategiei europene. Pionieri ai extracţiei şi utilizării gazului metan, românii au o reţea imensă de transport şi distribuţie a gazelor naturale considerate drept combustibilul tranziţiei la economia neutră din punct de vedere climatic.

→

Cărţi şi autori

Iaşul Magdei U.

Paula ROMANESCU

Face Magda Ursache în romanul *Ars expectandi* (Editura Eikon, 2021), o radiografie a lumii noastre pălită de corecte politic pandemii sociale, literare, planetare, foarte virulente şi recente, precum recenţi îs şi scriitorii, şi doctorii, şi, mai cu seamă, universitarii şi politicienii ajunşi pestriţi după multele schimbări de culoare încercate pe-ncercate când cu steaua, când cu crucea, când fără niciun Dumnezeu, apăruţi ca ciupercile vag comestibile după ploaia de zoaie de când cu venirea lui Godot mult aşteptatul pe chiar pământul nostru cu un cer de cocleală democrat-originală.

Pe canavaua unei pseudopoveşti de *dragoste cu gust de dragoste* multi-etnică, scriitoarea recurge la ilustrarea peisajului-junglă socio-medico-literar-cultural, cu irizări de politichie la vreme de pandemie (că e-n floare, cum se ştie!) în care împleteşte ea crâmpeie de fire colorate din propria-i istorie de viaţă de cărturar (născut, nu rău-făcut!) şi le împrumută personajului feminin Katherina – şi cuminte, şi fierbinte, şi cu minte, firăvioară, gălbioară floare rară, care-ntr-o juma' de veac, n-a dansat decât o vară puţin dulce, mult amară, cu un persan 'nalt de stat din neamul lui Arafat…

Celălalt personaj feminin este *Magda U.* – scriitoare cu care n-are, zice ea (cum care ea?, – autoarea – Magda Ursache!), nicio legătură… Cin' s-o creadă când o lume iaşiotă defilează rânduri-rânduri, statornic, prin toate cărţile sale (*y compris* ale *Bătrânului* – jumătatea perfect întregitoare a sufletului său!), mai ceva decât clasa muncitoare spre comunism până să intre-n fundătura pregătită ca la carte în România noastră de „agenturili străine!"

Cât despre personajele masculine, reţin atenţia cititorului (dar mai cu seamă a cititoarelor) Silver şi Onur – iadul dulce şi raiul doar întrezărit, doi doctori persani adjudecaţi de Caterina, pe cât de diferiţi, pe atât de asemănători, ajunşi prin România noastră bolnavă, ca un spital din care medicii autohtoni au şters-o englezeşte spre o lume mai pricopsită în arginţi, dar săracă de suflet.

Universul în care toate se fac şi se desfac rămâne unul şi acelaşi în absolut toate scrierile Magdei Ursache – Iaşul său şi al lui Petru, Iaşul cu străzile lui încărcate de poveste, cu universitatea, cu lumea literară, cu Ciricul, cu Copoul, cu Bojdeuca, cu bunele şi cu relele. O, nu, să nu vă treacă prin minte că avem de-a face cu o scriitoare provincială care bate apa-n piuă despre mereu aceleaşi personaje pe tema *Mişu St. Popescu vrea să divorţeze,* ca să aflăm în final că *Madam Popescu nu mai dă divorţ…* Iaşul ei este România întreagă năucită de morişca bezmeticei politici multi-partinice cu o unică doctrină – căpătuiala, peste care s-a aşternut imperial internaţionalist proletara molimă cu numele de Covid.

Magda Ursache nu conteneşte să nemurească prin scrisul său (înnobilându-le şi nimicnicia, şi nemernicia!) nişte contemporani care alcătuiesc fauna bufonă de prin cel târg cu dulcile lui coline, înfigându-le în gogoaşa goală care le ţine loc de plin, un bisturiu, ba chiar un şiş de ironie, mai ascuţit decât toate acele dintr-un insectar de la Antipa şi, de data aceasta, prin romanul amintit, o investeşte pe Magda U. cu puteri depline să dea cu barda-n putregaiuri şi cioturi de tot felul, dar cu pretenţie de… *telectuali.*

Prevăzătoare (Doamne fereşte de-ar nimeri cartea şi în mâna unor inocenţi cititori de… manele!), autoarea acestui *mic manual de tehnica aşteptării – Ars expectandi* începe fiecare capitol cu câte un fragment de poem din (de)lirica mai mult sau mai puţin recentă – ca şi cum ar vrea să atragă atenţia că atunci când e vorba de corectitudine literară, lucrează cu materialul clientului şi, că povestea de iubire strecurată printre temele cu adevărat de luat în seamă, nu-i decât acadeaua cu gust de nucă verde şi aromă de cafea, dintr-un basm cu-Ali Baba…

Dar deloc prevenitoare, ea îl poartă pe cititorul dedulcit la literatură, pentru care *nevermorul* nu va rima niciodată cu cel *ghem de beznă toarsă din fuiorul veşniciei*, printr-un fascinant univers livresc cu care, dacă se i întâmplă să nu fie pe de-a-ntregul familiar, îl priveşte, n-are decât să-şi pună la punct zestrea culturală, cât starea de alertă (*vita nostra brevis est*!) o zbugheşte spre cea de urgenţă (*brevi finietur*), cu trecere prin deşertul de cenuşă al unei lumi în care nu se mai întâmplă nimic (bun).

Cine n-a citit ce a mai scris Magda Ursache până la acest roman – de dragoste? de dor de dragoste? de aşteptare cu artă a acelui miracol care nu se-ntâmplă (când se-ntâmplă!) decât o dată: un ceas, o zi, o lună, o vară, un an sau cincizeci – totuna, să facă bine să citească! Va avea privilegiul de a pricepe cât de cât ceva din lumea în care ne-am aruncat cu ochii închişi printr-o pseudo-revoluţie, spre a da de ceva nou, sătui de o lume în care fuseserăm ţinuţi cu gura închisă ca nu cumva să ni se subţieze limba de lemn de esenţă slabă şi să devină tăiş de brici. Ce a urmat apoi, am văzut, vedem. De unde salvarea? De la iubire poate. Nu, nu de la iubirea aceea ca un sport-acrobaţie, ori ca o buruiană crescută pe un maidan fără dragoste. De la iubirea în stare să dea aştrilor pulsaţie de inimă de muritor fericit că este măsură veşniciei care, fără frângerea lui, n-ar fi decât *o nebunie şi tristă, şi goală…*

Pentru reducerea noxelor la arderea gazelor naturale, amestecul cu hidrogen poate fi soluţia, cel puţin pe durata tranziţiei spre neutralitate climatică. Amestecul cu până la 20% a hidrogenului cu gazele naturale în conductele actuale din reţeaua naţională de transport, administrată de TRANSGAZ, dar şi în reţeaua de distribuţie ENGIE, EON sau ROMGAZ, este o soluţie până la noul sistem de conducte care să fie compatibile cu H. Hidrogenul atacă oţelul din care sunt fabricate conductele actuale, făcându-l friabil, dar teste vechi de peste 50 de ani au demonstrat că amestecul de 10% H cu gaz metan este fezabil. Emisiile de GES vor fi reduse pe măsura creşterii ponderii H în amestec cu gazul metan, în sincronism cu ţintele de reducere graduală a poluării.

După ce timp de peste şapte ani autorităţile române au eşuat în elaborarea unei strategii energetice, nu avem încă o strategie a H, document absolut necesar pentru atragerea de fonduri europene, dar şi pentru valorificarea potenţialului de cercetare-dezvoltare pe care-l avem, aşa cum am arătat anterior. Aceasta în condiţiile în care noi am semnat în 2018 Convenţia de la Viena (era perioada preşedinţiei Consiliului UE de către Austria) şi avem publicat un document oficial al guvernului de pregătire a economiei hidrogenului.

Concret, este susţinut demersul fostului Combinat siderurgic de la Galaţi (azi deţinut de indienii de la GUPTA, urmaşii lui Mitall Steel) de a înlocui cocsul metalurgic cu H albastru şi apoi cu H verde, obţinut cu electrolizoare de 10 Mw, alimentate cu energie eoliană. Proiectul companiei GSP (grup servicii petroliere, deţinut de omul de afaceri Gabriel Comănescu) de a produce H pe amplasamentul fostei centrale termice pe lignit de la Halânga-Mehedinţi, cu electrolizoare alimentate cu energie regenerabilă, este susţinut de guvern prin compania Romgaz Media, partener în acest proiect care aşteaptă finanţare europeană. Grupul GSP a cumpărat peste 128 de hectare ale fostei termocentrale Halânga, trecută în patrimoniul Ministerului Energiei, după falimentul RAAN (Regia Autonomă pentru Activităţi Nucleare din Turnul Severin). Este un proiect original, care constă într-o centrală pe gaze naturale de 150 Mw, la care se adaugă 50 Mw din panourile fotovoltaice. Energia verde solară va alimenta electrolizoarele de producere a H prin electroliza apei, care va fi apoi amestecat cu gazul metan, reducând semnificativ gazele cu efect de seră rezultate din arderea gazului metan. Turbinele moderne produse de Siemens şi de General Electric pot arde gaze în amestec cu până la 60% H, fiind testate la anduranţă şi montate în mai multe proiecte pilot. Speranţele sunt că în 2023 proiectul să fie realizat, urmând apoi să fie replicat în mai multe amplasamente.

După cum a relatat Profit.ro, intenţia Romgaz este de a prelua şi distribuţia de gaze naturale din judeţul Mehedinţi, azi proprietatea unei firme italiene. Susţinerea guvernului vine din raţiunea că un astfel de proiect poate contribui semnificativ la realizarea angajamentului României de a creşte ponderea energiei regenerabile la 34,8% din mixul energetic actual. Există însă reticenţe la Bruxelles, la Comisia Europeană, privind finanţarea prin PNRR a propunerii noastre de construire a reţelei inteligente de distribuţie a gazelor naturale. TRANSGAZ mizează pe fonduri de 600 milioane euro pentru nouă reţea naţională de transport gaz metan în amestec cu H şi e nevoie de eforturi serioase de a obţine aprobarea PNRR, evident, în formă revizuită după observaţiile anterioare.

Compania GSP vrea să cumpere centrala în cogenerare pe gaze naturale care producea energia termică a sistemului de încălzire centralizată a municipiului Buzău, deţinută de firma Ecogen Energy, intrată în faliment acum doi ani. Ecogen este controlată de firma Romelectro (cea care lucrează în consorţiu cu spaniolii de la Duro Felguera, intraţi în insolvenţă, la centrala pe gaze de la Iernut, proiect întârziat cu peste doi ani). Şi acest proiect este în acord cu obiectivul asumat de reducere a GES pe segmentul centralelor de energie termică a multor oraşe, unde eficienţa energetică şi emisiile poluante reduse sunt extrem de necesare. Se pune întrebarea justificată, de ce nu refacem transportul electric urban cu tramvaie pe trasee demult abandonate, cu troleibuze, de ce, dacă tot suntem pe la coada Europei cu autostrăzile, nu investim în reţeaua de cale ferată, Este greu de admis faptul că în 2019 viteza medie realizată pe CFR să fie mai mică decât media anilor 1937-1938! Deşi fabricăm vagoane de viteză mare la Arad, deşi producem locomotive electrice performante, pe care le cumpără austriecii şi suedezii, dar nu le cumpărăm noi, românii. Ramele de metrou produse la Arad nu ajung la metroul bucureştean nici după decizia instanţei de judecată care a anulat o licitaţie şi a repus compania din Arad în drepturile de furnizor al Metrorex. Greu de înţeles, greu de acceptat, dar se întâmplă, în ciuda împrumuturilor masive pentru importuri. Atunci când importăm sare de masă, apă minerală, ceapă, cartofi, aluat congelat din cerealele exportate, energie electrică, ciment, fier beton, table pentru caroseriile Dacia şi Ford, este mai mult decât urgentă schimbarea greşitei strategii care ne duce în prăpastie.

Abrevieri: FCEV, vehicule cu pile de combustie alimentate cu H; GHG, *green house gases*, echivalent GES, gaze cu efect de seră; PNRR, planul naţional de redresare şi rezilienţă.

Bibliografie

Gh. Olteanu, *Turbogenerator sincron de 50 Mw răcit cu H2*, Lucrare de diplomă UPB, 1969.

Gh. Olteanu, coord., *Strategia pregătirii industriei pentru aderare la UE,* Ministerul Industriilor, 1995.

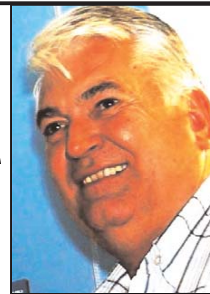
Gh. Olteanu, *Pile de combustie, tipuri, caracteristici, potenţial de dezvoltare, Revista UGIR*, 1997.

Gh. Olteanu, coord., *Energia în epoca postpetrol – soluţii pentru evitarea crizei,* Ed. Icemenerg, Bucureşti, 2008.

www.hydrogeneurope.eu, www.fch.europe.eu, www.h2-view.com

Reactualizarea ontologică a „mitului Eminescu”

Florian COPCEA

Unul dintre eruditţii culturii naţionale, Zenovie Cârlugea, în vastul/solidul său studiu *Mihai Eminescu – dicţionar esenţial. Oameni din viaţa lui* (Editura TipoMoldova, 2019), reuşeşte să pună la temelia istoriei literare româneşti o „ipostaziere poliedrică şi multirelaţională” a complexului, grandiosului şi paradigmaticului mit: *mitul Eminescu.* Spirit al sintezei, cercetătorul Zenovie Cârlugea, autor şi al altor lucrări punctuale (*Eminescu – mitografii ale dacoromânităţii, studii şi eseuri,* I, 2011, II, 2013; *Mihai Eminescu – drumuri şi popasuri în Gorj, documentar,* 2016), se angajează într-un demers spectacular-substanţial de reflecţie şi de reconsiderare a celui mai inconfundabil fenomen literar românesc care, să fie clar, a salvat şi consfinţit esenţial identitatea şi fiinţa miraculoasă a neamului în mijlocul căruia a apărut şi s-a dezvoltat. Proiectul istoricului literar Zenovie Cârlugea, din perspectivă palimsestic-caleidoscopică, se adaugă riguros continuării celui al eminescologului Mihai Cimpoi – *Mihai Eminescu. Dicţionar enciclopedic* (Editura Gunivas, Chişinău, 2013), contribuind astfel atât la reificarea/reversibilitatea, cât şi la descifrarea „enigmei lui Eminescu” (Rosa de Conte, *Eminescu sau despre Absolut,* Cluj Napoca, 1990).

Fire vizionară, exegetul are meritul de a grăbi şi legitima necesitatea antropologică de identificare a noi, sintagmatice dimensiuni biobibliografice ale *Marelui Poet.* Analogia cu Mihai Cimpoi, care este de părere că „unghiurile exegetice, mereu înnoite, determină (în cazul lui Mihai Eminescu – n.n.) o renunţare categorică la vechile şabloane interpretative”, nu este deloc forţată. Ne bazăm, trăgând această concluzie, pe convingerea lui Zenovie Cârlugea că numai în anumite „oglinzi ale alterităţii” „personalitatea lui Eminescu se reflectă, dincoace de o mitizare care a lucrat spornic şi, mai ales, dincolo de imaginarul specios din anumite construcţii exegetice, cu întregul freamăt mundan şi epidermic al fiinţei omeneşti, cu preferinţele, cutumele, angoasele, complexele, reacţiile, implicările şi evitările, atragerile şi respingerile, dar mai ales cu iluziile uitătoare de sine şi deziluziile amarelor regăsiri de sine”. Se poate chiar avansa ideea că reconstituirea metodică a „lumii lui Eminescu”, de către cel din urmă, printr-un altfel de construct memorialistic, contribuie fundamental „la rotunjirea mitului privind Omul în manifestări şi implicări contigente”. Manifestarea de către Zenovie Cârlugea a unei persuasiuni temeinice, deliberative, tematice, transcende contextul istoric al contestării actualităţii celui care metamorfozează şi înnobilează „realitatea realului” (Nietzsche). „Eminescu, constata Svetlana Paleologu-Matta (*Eminescu şi abisul ontologic,* Editura Augusta, 2007), atinge tonalităţi şi armonii înalte, care se află în noi, dar pe care va trebui să le descoperim”. De la acest deziderat porneşte istoricul şi criticul literar Zenovie Cârlugea în întreprinderea sa de a evoca vremurile şi oamenii din jurul lui Mihai Eminescu, cu care acesta a intrat meteoric sau mai aşezat în contact, astfel încât să desluşim mai bine splendoarea chipului său fizic, spiritual şi moral, dar şi înţelesurile unui inegalabil „poet naţional” (G. Călinescu) în care, stabileşte Z. Cârlugea, sălăşluia deopotrivă o conştiinţă de român adevărat şi una de artist genial, de reformator al Poeziei şi deschizător de epocă literară.

Reflecţiile meticulosului autor al *dicţionarului* în discuţie ilustrează mai mult decât capacitatea deosebită a unui intelectual-elitist de a genera un pretext de revizuire a „cestiunii lui Eminescu” şi de a putea răspunde fără echivoc întrebării (consacrată deja de Adrian Dinu Rachieru în *Eminescu după Eminescu,* Editura Augusta, 2009): „ce facem cu/din Eminescu?”, imperativele menţinerii vii a culturii române atât de şubrezită de ostilii, aberanţii săi detractori de serviciu, ca să-l cităm pe Eugen Simion.

Fără a urma vreun model în construcţia amplei lucrări, fără a experimenta, istoricul literar Zenovie Cârlugea, cu un pronunţat caracter enciclopedic, defineşte „organicist” şi programatic, pe de o parte, fenomenologia sacră a „mitului Eminescu”, pe de altă parte, modelul cultural pe care acesta l-a impus, din „zilele de-aur a scripturilor române” până în această perioadă plină de fantasmagorii, tensiuni şi absurdităţi de tot felul cu care suntem contemporani. Fixând explicit ideea definitorie că orice mecanism al actului de creaţie pune în valoare intrinsecă arhetipuri monografice indubitabile, el sublimează statuia *demiurgului Eminescu.* Incursiunea exegetică a distinsului cercetător în istoria literară românească în devenire, deopotrivă intertextuală şi relaţională, marcată de apariţia providenţială a celui „mai important mit cultural românesc” (Th. Codreanu), a devenit, dincolo de un fascinant excurs documentar, un test al culturii. El îmbogăţeşte, aplicativ şi epistemologic, bibliografia eminesciană cu schiţe de portrete literare realizate cu o înaltă rigoare ştiinţifică, cu personalităţi celebre şi minore, cu figuri şi figurine care, într-un fel sau altul, au influenţat existenţa poetului.

Echilibrat în judecăţi, căutând în tainicul univers în care s-a format şi a evoluat M. Eminescu repere biografice necunoscute sau laconic exploatate, exegetul, autoritate de marcă în istoria literaturii (lucrări asemănătoare a dedicat lui Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Constantin Brâncuşi), conferă „travaliului” său estetic un stil original, astfel fiind rezolvate o serie de dileme sau luând naştere alte provocări de receptare altcumva a vieţii acestuia, de evidenţiere, dacă vreţi, a unor „trăsături şi linii umane pe care mulţi aşa-zişi confraţi nu le-au văzut sau le-au ignorant de-a dreptul”, evident, atunci când s-au aplecat să decripteze opera sau să „elucideze” enigmatica biografie a „românului absolut” (P. Ţuţea).

Privită din acest unghi, lucrarea *Mihai Eminescu – dicţionar esenţial. Oameni din viaţa lui* se dovedeşte a fi o preţioasă bancă de informaţii care consolidează bazele *mitului culturii române – Eminescu.* Fără complexe şi inhibări, eseistul valorifică memorabil, şi iconografic îndrăznim să afirmăm, cu precizie caracterologică, biografiile a peste 200 de personalităţi celebre sau nu, intrate, în pofida trecerii timpului sau a dezinteresului nostru bolnăvicios de a ne ignora înaintaşii, în palmaresul literaturii române: Vasile Alecsandri, Tudor Arghezi, Ion Luca Caragiale, Ion Creangă, Regina Elisabeta, Nicu Gane, B.P. Hasdeu, Nicolae Iorga, Mihail Kogălniceanu, Alexandru Macedonski, Titu Maiorescu, Veronica Micle, Iacob Negruzzi, Aron Pumnul, Ion Heliade Rădulescu, Ioan Slavici, Elena Văcărescu, Alexandru Vlahuţă, Iosif Vulcan, A.D. Xenopol ş.a.m.d. Privirea profundă şi iscoditoare, animată de spirit critic şi istoric, a lui Zenovie Cârlugea, este concentrată, observăm, cu predilecţie, asupra spiritelor care formează/tezaurizează panteonul culturii române. Declicul hermeneutic al hagiografului, focalizat pe arhitectura unui „univers în semicerc” (G. Călinescu), reconstruieşte istoria unui timp ascuns, trecând peste obstacole, animozităţi şi nebuloase dificil de interpretat. Deşi „este greu să scrii istoria unei literaturi naţionale, ca artă, când întreg cadrul te ispiteşte să faci referiri esenţialmente neliterare, să te dedai la speculaţii despre etica şi despre caracteristicile naţionale care n-au aproape nimic de-a face cu arta literaturii” (René Wellek), Zenovie Cârlugea, fără să ia în seamă avertismentul, îşi asumă cu luciditate avatarul creaţiei (acesta revendicat de la Mihai Cimpoi) şi, cu gest iconoclast, aparent fragmentar, investeşte, fără somaţie, în mitogeneza spiritualităţii româneşti.

Pe această direcţie se poate susţine că exegetul nu operează cu idei de-a gata, ci tratează incisiv, prin prisma analizei amănunţite a vieţii şi operelor oamenilor din viaţa lui Eminescu, elementele şi trăsăturile reale ale acestora care, subliniază, au complicat „portretul personalităţii lui Eminescu cu aproximări şi aluvionări de tot felul, haşurând fie tezist şi romanţios, fie prin naive şi inconştiente abuzări, faţete ale condiţiei biografice”.

Şirul persoanelor prezentate în dicţionar (în peste 180 de articole), destul de impunător şi semnificativ, nu urmează ordinea cronologică a momentului narativ în care au interacţionat, pe lungă sau scurtă durată, cu Mihai Eminescu, autorul preferând să-i menţioneze, desigur pentru a respecta rigurozitatea reclamată/impusă de elaborarea lucrării-dicţionar, în ordine alfabetică (criteriu obligatoriu în conceperea unui astfel de tip de lucrare enciclopedică), ceea ce îi sporeşte importanţa, relevanţa şi utilitatea. Este locul să tragem o linie de demarcaţie clară între modelele de biografie eminesciană în vogă în secolele XIX şi XX şi modelul propus de Zenovie Cârlugea, care, printr-o asiduă documentare, cum se explică, a ilustrat „un portret moral, intelectual şi artistic incomparabil, uşor de întrevăzut în «catagrafierea» de faţă a «oamenilor din viaţa lui»”. Fără a-i aduce vreun reproş, suntem de părere că ar fi trebuit să fi insistat cu mai multe amănunte asupra împrejurărilor în care aceştia l-au cunoscut pe „omul deplin al culturii româneşti” (C. Noica).

Punctul iradiant al exegezei constă în învederarea aproape sintetică şi integralistă a generaţiilor de literaţi întemeietori, mai mult sau mai puţin, ai geografiei literare româneşti. Nu încap dubii, întreprinderea lui Zenovie Cârlugea a modernizat parametrii istoriei literare prin utilizarea noilor metode de investigaţie ontologică şi de ierarhizare a valorilor clasice, anticipând, în chip programatic, mutaţii generoase, paradigmatice în istoria literaturii romane.

Manifestarea spiritului mito-istoric al lui Zenovie Cârlugea se produce reductiv, prin recul, deschizând actul interpretării spre idei, ipoteze şi concepte proprii care servesc direct la conceptualizarea spirituală a *mitului eminescian.* Aşadar, criticul literar reface imaginea unui *altfel de Eminescu,* pe cât de ritualizat pe atât de contestat şi relativizat, acoperind goluri şi fisuri exegetice. Adrian Dinu Rachieru (*op. cit.*) este de părere că „o istorie a eminescologiei, mereu ademenitoare, obligă la chestionarea acestui pachet problematic/problematizant, fără a ne slei curiozitatea”. Cum se vedea Eminescu pe sine însuşi?, se întreabă teoreticianul A.D. Rachieru, şi continuă: Cum l-au primit şi l-au privit contemporanii, de la Iosif Vulcan la Titu Maiorescu? Şi, în fine, cum îl receptăm noi azi, la noua vârstă a eminescologiei, aflată – se zice – în impas?

Din fericire, cercetările de o viziune amplă iniţiate aristotelic de Zenovie Cârlogea, de extracţie lovinesciană, răspund, explicabil şi justificabil, acestor întrebări, să le calificăm – de tranziţie, în speranţa că va exista, totuşi, în viitor, o unitate de opinii, un flux ontologic şi epistemologic unanim în receptarea lui Mihai Eminescu şi în recuperarea contingentă a unor scriitori canonici, dar uitaţi în sertarele clasice ale culturii naţionale. Tocmai de aceea considerăm că temerara, moderna, minuţioasa, argumentativa analiză metodică a criticului, desigur, supusă ordinii ştiinţifice, satisface cerinţele postulatului sugerat de Eugen Simion la un eveniment consacrat celor 125 de ani de la moartea poetului: „Cei care se supără pe poporul român se supără pe Eminescu. Este şi aceasta o dovadă că este un poet care ne exprimă. Şi ne regăsim nu numai în poezia lui, ci şi în proza lui, o proză romantică. Ne regăsim în articole politice. Ce greşeală fac unii când contestă articolele politice ale lui Eminescu!”

Toate aceste puncte de vedere sunt definitorii pentru „sanctificarea” autorului *Luceafărului* într-o monumentală, iconografică lucrare cum se dovedeşte a fi exegeza *Mihai Eminescu – dicţionar esenţial. Oameni din viaţa lui.* În complexitatea şi vastitatea ei, aceasta este, la urma urmei, proiecţia magică a unei gândiri meşteşugite, intuitive, pusă inspirat, de la început, să interfereze, sub semnul sacrului, spiritele, textele şi senzorialitatea lucrurilor în jocul oglinzii (în care realitatea devine profund spiritualizată) şi să creeze cititorului privilegiul de a pătrunde în existenţa fiinţială a miturilor care au străbătut epoca istorică a lui Mihai Eminescu.

Cărţi şi autori

Viaţa unei cărţi

Sara MINA

Cine poate spune cum ia naştere o carte?! Evident, ne îndreptăm rapid privirea spre critici. Câteodată, chiar şi aceştia se declară neputincioşi, aşa cum o afirmă într-un aforism amuzant Gelu Negrea: *Critica literară seamănă foarte mult cu cartea tehnică a unui produs: explică detaliat cum funcţionează drăcia, nu însă şi cum a fost creată.*

Şi-atunci? Rostul criticii se pierde? Conceptele, metodele... sinergia lor cu efect inductiv, activator de inteligenţă emoţională întru descâlcirea misterului creaţiei... toate să fie inutile? Nu cred!

O afirm cu tărie din perspectiva unei cititoare avide a acestei specii literare aparte. Îndrăznesc să spun asta, pentru că, în fapt, şi criticii sunt artişti ai cuvântului. Dar, evident, unii ajung mai aproape cu judecata şi expresia de miezul obiectului de studiu, alţii, nu. Unii relevă taina lecturată, alţii îşi etalează doar propriile cunoştinţe şi atuuri... Nu judec, n-am căderea, doar constat.

De la cei concentraţi pe ceea ce este *sub lupa analitică,* am deprins un element care mi se pare definitoriu prin simplitatea şi eleganţa lui. Ca să înţelegi opera unui scriitor, trebuie să-i afli resorturile lăuntrice, amprentate de contextul în care trăieşte... sau a trăit.

Misiunea istoricului literar, concentrat asupra scriitorilor cu opera încheiată îmi pare dificilă: să decelezi între surse informative multiple, credibile ori nu, să construieşti scări valorice şi postulate ontologice... apoi să compari... să alegi esenţa, confirmată şi de alţii, să nu dai curs tentaţiei de a devia de la dovada obiectivă, numai şi numai pentru o scamă de inovaţie care să te pună într-o lumină mai *altfel...* Toate acestea sunt cazne demne de Vieţile Sfinţilor!

Dar sarcina criticului îndreptat spre contemporanii conaţionali, forţat fiind de împrejurări ori doar din spirit de aventură, devine, câteodată, copleşitoare! De ce?! Pentru că şi el, şi creatorii, îşi duc traiul în acelaşi mediu socio-cultural, economic, politic, tehnologic etc. Raportarea fragmentată doar la sistemul comun spaţio-temporal, care nu permite o cunoaştere aprofundată a omului-scriitor, îl poate face să se piardă într-un subiectivism nociv sau în relevări punctuale, neconcludente.

Ştim bine că destinul unei cărţi depinde mult de *curentul de opinie* care curge în jurul ei. Şi, aplicând o lege a dinamicii gazelor, există pericolul ca, dacă spaţiul în care e vehiculată opera nu e corect proiectat, să apară... desprinderea *stratului limită* de la graniţa cu volumul cercetat, curentul de opinie căpătând un sens de deplasare contrar celui intenţionat iniţial. Aşa apar turbulenţele! Inclusiv cele de opinie! Un fenomen fizic interesant, cu avantaje şi dezavantaje în literatură... depinde care a fost nuanţa iniţială a curentului... negativă, cu revers pozitiv ori pozitivă, cu impact ulterior negativ?!

Când mi-am început aventura editorială în octombrie 2019, conştientizasem deja printr-un şir lung de evenimente, unele favorabile, altele nu, cele de mai sus. Aşadar, asumându-mi un statut de Toma Necredinciosul, am decis să nu public la editura mea decât creaţii literare cu care empatizez deplin, având în vedere, în acelaşi timp, cel mai important câştig ce poate fi imaginat: acela de a descoperi, prin scrisul lor, contemporanii de valoare ori… mai deosebiţi, ce nu încap musai în tipare sterile. Evident, cuvântul criticii rămâne pentru mine un jalon. Însă orientativ, nu absolut. În schimb, am adoptat cu sfinţenie elementul promovat drept metodă de succes în descifrarea unei opere literare: apropierea de creatorii care mi-au încredinţat cărţile spre publicare, de sursa lor intimă. De ei, ca oameni. Cunoscând *oamenii,* le înţeleg opera. Raportându-mă doar la contextul în care convieţuim, m-aş putea înşela…

Fiecare vocabulă, frază ori vers dezvăluie motivaţia creatorului de a se azvârli în aventura transcenderii existenţei de zi cu zi.

Iată, spre pildă, poeta Victoria Milescu este o personalitate în aparenţă fragilă, dar cu o nebănuită putere de regenerare, o luptătoare care-şi şlefuieşte cu tenacitate lacrimi şi zâmbete diurne, preschimbându-le în imagini ce surprind permanentul salt spre universul poetic dorit. Astfel îşi păstrează spiritul liber, izbutind să învingă provocările contextuale.

Dacă citim versurile poetului Lucian Gruia, descoperim pragmatismul inginerului cu vocaţie artistică! Imaginile folosite sunt din proximitatea noastră, a tuturor, metaforele inedite sunt fascinante prin simplitate. Ai senzaţia că ţi se demonstrează matematic o teorie subtilă a rădăcinii realităţii înconjurătoare, poetul apelând permanent la *reducerea la caz cunoscut.*

Pe de altă parte, autoarea Angela Dina-Moţăţăianu, o singuratică, scrie mai mult pentru sine, populându-şi spaţiul personal cu personaje-prieteni şi întâmplări în care înfloreşte fantasticul, călăuzită mereu de motto-ul *Tot ce-ţi imaginezi este real* [Pablo Picasso]. Faptul că rândurile-i prind contur în cărţi premiate, incitându-i şi pe alţii să afle taina lor, pare să fie doar un efect secundar, neintenţionat, al actului său de creaţie.

Când răsfoieşti paginile Mariei-Ana Tupan eşti copleşit de statura profesorului universitar, a istoricului literar! Fiecare paragraf musteşte de bogăţia informaţiilor, de conexiunile ample, de îndemnul de a-ţi spori universul conştientizat, de a-ţi amplifica jocul gândirii spre propriul tău folos... Efectul?! Eşti impulsionat să consideri, precum Alexandru cel Mare, *cunoaşterea drept o altă cucerire.*

Ana Dobre?! Citindu-i cronicile de întâmpinare, simţi consistenţa de altruism şi dorinţa de a găsi în adâncul operelor citite numai ce-i frumos şi de valoare! Cu pioşenie deschide cărţile pe care le onorează prin cronicile sale, desfăcându-le în corpusculi ideatici şi recompunându-le, în final dăruindu-le ochilor celor interesaţi parcă mai pline de sens!

Criticul Gelu Negrea îşi pune în scrisul cu care abordează subiecte grave propria-i amprentă ludică, dar şi dorinţa de a imprima o viziune demiurgică asupra subiectului abordat. De unde vine particularitatea asta? Din faptul că e şi regizor.

Gabriela Stanciu-Păsărin îşi devoalează în proza-i cu tentă voit minimalistă sensibila percepţie asupra lumii şi propria-i gracilitate.

În schimb, poetul Costel Stancu frapează prin generozitatea-i tumultoasă. Versurile sale împrăştie dinamism, îşi schimbă faţa la fiecare lectură. Nu-şi încorsetează poeziile în *titluri,* te lasă pe tine, cititorul, să le dai menirea potrivită, toate fiind bun leac pentru suflet.

Legătura indisolubilă între condeier, ca entitate umană, şi creaţia lui o poţi iniţia şi parcurge din orice sens. Important e nu să-ţi placă omul, ci ideile şi scrisul său. Câteodată, ce-ţi oferă vederii omul-autor e o simplă cuirasă de protecţie, uneori cu asperităţi, pe când rodul cuvintelor îţi destăinuie fibra ascunsă, netedă, strălucitoare, poate neconştientizată nici de posesorul însuşi!

Misiunea mea, ca editor, este să fluidizez comunicarea. Emiţătorii mesajului sunt scriitorii publicaţi, destinatarii sunt cititorii ori criticii (măcar cei dispuşi să practice nobila misiune *de întâmpinare*). Adevărata provocare e să îndepărtez toate asperităţile fizice, emoţionale, intelectuale de pe acest flux bidirecţional…

Cum pot depăşi barierele fizice? Susţinerea financiară a autorilor prezentaţi de editură şi, în vremuri normale, organizarea evenimentelor de lansare cărţi reprezintă o reţetă eficace. Acum, în pandemie, restricţiile distanţatoare sunt compensate, întrucâtva, de mijloacele de comunicare on-line, de cartea în format electronic…

Dar pe cele emoţionale şi intelectuale? Greu, foarte greu! Suntem sufocaţi de idei preconcepute, ca ageismul, ce naşte discriminări în accesarea unor creaţii de valoare.

Pe de altă parte, actualul context socio-cultural defavorizează rafinarea senzorilor umani specifici…

Că e sistemul nostru educaţional de vină, că e mâna conspiraţioniştilor de pe mapamond care ne vor simpli locuitori-truditori ai unui *global village*, nu ştiu să spun!

Realitatea e că amplitudinea fenomenului duce semenii pe o pantă abrupt-descendentă! Pot să lupt eu singură cu această racilă?! Nu, doar pot să sper că nu-i voi cădea eu însămi pradă! Motiv pentru care am tendinţa să mă infiltrez şi mai mult în spaţiul personal al oamenilor de valoare… Captând din energia lor, capăt forţa generatoare de idei pentru a-i aşeza cât mai aproape de conul de lumină potrivit, meritat. Încerc să creez măcar o simbioză favorabilă la măruntul nivel de *celulă editorială*. Un model care, propagat în lanţ, poate ar genera speranţa unei imunizări împotriva non-valorii…

Mai există un fenomen periculos care se extinde accelerat, acela că o bună parte din cei aproape calificaţi să fie cititori încep să prefere statutul de pseudo-creator, chiar dacă nu au minimul care să-i recomande pentru asta. Să scrii în ziua de azi e sinonim cu reţeta notorietăţii! Să citeşti, e pierdere de vreme, atâta timp cât nu te citeşti pe tine!

Fiecare scriitor consacrat are propria sa forţă motrice, în acord cu structura intimă, cu universul cunoaşterii, cu valoarea conceptelor, cu experienţa de viaţă… Cu cât acestea sunt mai bogate, cu atât şansele de reuşită în închegarea unei cărţi bune sunt mai mari.

Spiritele luminate sunt pline de smerenie, au eradicat din spectrul trăirilor mândria! Marii oameni de cultură vorbesc măsurat, cu inflexiuni calde… Sunt gata să fie ocrotitori pentru ceilalţi, deşi sunt copleşiţi de povara cunoaşterii lumii!

Luând exemplul lor, cel care va porni în aventura genezei unei cărţi va trebui să fie cumpătat, să cântărească, să cizeleze… încercând să nu se lase pradă propriului orgoliu!

Înşir, probabil gânduri demodate în ziua de azi, când Internetul şi reţelele de socializare favorizează expunerea facilă a *scriiturilor.* Concepte precum *creator de conţinut* şi *influencer* sunt… *virale*. E în *trend* să fabrici cărţi în urma unor scurte *sesiuni on-line de creative writing,* taxate piperat de oportuniştii care vând iluzii.

Ironia face că, în pofida efectului facil – explozie de popularitate sterilă, cântărită în *like*-uri perisabile – aceste căi atacă adevăratul sistem imunitar al culturii! Aşa se-ajunge la desfiinţarea noţiunii de *elită,* care, în fapt, ar trebui să motiveze evoluţia noastră, dorinţa de accedere la un sistem socio-cultural bazat pe valori ce şi-au dovedit viabilitatea în timp!

În consecinţă, cei care vor să publice o carte au de trecut examenul propriei lor conştiinţe: care le este obiectivul? Să capete o falsă recunoaştere cu orice preţ?! Ori să pună în lumină ceva cu miez, ce să le-aducă mulţumirea că nu şi-au irosit scurta lor trecere prin astă viaţă…?!

Pe cei din urmă îi aştept cu emoţie la mica mea editură, să parcurgem împreună frumoasa aventură a naşterii unei cărţi, doar *viaţa unei cărţi poate fi uneori mai interesantă şi mai palpitantă decât cartea însăşi,* cum spune acelaşi critic Gelu Negrea...

Satul românesc în declin demografic

Iulian CHIVU

Semnalăm cu bucurie o carte de îndelungă actualitate care vine din judeţul Gorj, de la profesorul dr. Vasile Gogonea, un nume remarcabil între sociologii noştri de azi: *Depopularea mediului rural din România. Studii de caz în comune gorjene* (Ed. Beladi şi Sitech, Craiova, 2019). Cartea este o veritabilă „cercetare sociologică de teren", care nu urmează cifrelor statistice până la căderea în capcana lor şi nici nu avansează ipoteze de lucru care să nu se verifice şi să nu se susţină în lumea satului gorjean – din această perspectivă, ea este un studiu de real folos atât decidenţilor sociali judeţeni, cât şi celor de la nivel naţional, în măsura în care vor să-şi onoreze cu conştiinţă istorică misiunile asumate. Despre competenţa autorului şi despre valoarea ştiinţifică a cărţii sale vorbeşte şi prof. univ. dr. Dumitru Otovescu în prefaţă, ca despre *o sursă documentară preţioasă pentru înţelegerea, explicarea şi reformarea mediului rural din societatea românească actuală* (p. 10).

Sociologia, care a pus în operă prin şcoala monografică a lui Gusti instrumentele cercetării, poate ea însăşi, nu fără extensii transdisciplinare, să-şi asume misiuni de investigaţie plurivalente, cu deschideri interdisciplinare, ca în cartea de faţă, cu cele şapte studii de caz în tot atâtea comune gorjene reprezentative pentru o cazuistică mult mai largă, extensibilă la nivel naţional. Ultimele două din cele cinci capitole ale cărţii constituie, de fapt, studiul de caz, partea aplicabilă a argumentelor ştiinţifice şi a relevanţelor statistice care conturează prin dimensiuni îngrijorătoare fenomenul prăbuşirii demografice a mediului rural românesc, odată cu declinul demografic global al societăţii contemporane.

Vasile Gogonea reconsideră cu acest prilej premisele teoretice ale cercetării (depopularea – o abordare conceptuală; complexitatea depopulării în civilizaţia efemerului; criterii de analiză a crizei demografice etc.), explorează particularităţile româneşti ale fenomenului (comunitatea rurală în modernitatea târzie; globalizare şi drama dezrădăcinării în raport cu specificul aşezărilor rurale şi cu viaţa spirituală a localităţilor) şi orizontul satului românesc raportat la dinamica echilibrelor lui tradiţionale (satul românesc între tradiţie şi modernitate, migraţia tinerilor sub tentaţiile pieţei internaţionale a muncii etc.). „Scopul urmărit în această lucrare se înscrie în contextul necesităţii elaborării unei politici sociale viabile, al unei dezvoltări durabile, ca un răspuns elaborat al comunităţii ştiinţifice..." (p. 17) – notează autorul cu gândul că „un program de repopulare a spaţiului rural poate deveni aplicabil, dacă se realizează o modernizare a teritoriului zonelor rurale, dacă se debirocratizează instituţiile de bază, dacă este creată o infrastructură flexibilă, dacă se modernizează transporturile şi dacă se asigură echiparea teritoriului cu utilităţile necesare unei vieţi civilizate" (*ibidem*).

Astfel concepută, lucrarea sociologului Vasile Gogonea vrea şi poate să contribuie la determinarea acţiunii sociale prin relevanţa cifrelor şi prin revelaţia efectelor la nivel macrosocial, aşa cum izbuteşte în demersul său ştiinţific. Desigur, ar mai fi de adăugat, poate cu o altă investigare, structura şi priorităţile trebuinţelor grupurilor sociale, de la familie la societate, tocmai pentru a veni cu cauzele în întâmpinarea efectelor. Profesorul Vasile Gogonea este cât se poate de riguros în proiectul său ştiinţific şi depăşeşte metoda tipologică a monografiilor, specifică studierii intensive a unităţilor sociale, fiindcă dimensiunea cercetării sale se ridică deasupra acestora, cu sinteze care impun cu totul altceva, chiar şi *maxima precauţie* în folosirea metodei funcţionale, de pildă, atunci „când au fost analizate relaţiile de interdependenţă dintre depopularea satelor şi migraţia tinerilor, în strânsă legătură cu scăderea natalităţii şi creşterea mortalităţii, pe fondul îmbătrânirii populaţiei" (p. 21) – aceste rigori explicând de ce în studiile de caz ale celor şapte comune gorjene (Bustuchin, Căpreni, Dăneşti, Hurezani, Peştişani, Plopşoru şi Godineşti) nu putem pretinde detalii ale vieţii tradiţionale, care ar excede scopului lucrării dincolo de valoarea lor cauzală. Şi tot din motive similare, autorul ne previne în *consideraţiile introductive* în legătură cu *metoda tipologică* permisivă în diferenţieri care au determinat migraţia masivă, ştiind că aceasta presupune cauze generale, dar şi determinări individuale, familiale sau de statut social; un accent deosebit s-a pus pe migraţia tinerilor ajunsă la dimensiunea contaminării *capitalului social.* Desigur, această *contaminare,* fiind responsabilă de contingentele succesive ale migrării, de argumentele şi contraargumentele deciziei, poate fi ea însăşi temă de cercetare.

Depopularea mediului rural din România. Studii de caz în comune gorjene este o lucrare de amploare (320 p. în format academic), de mare travaliu documentar şi o prezentare pertinentă a ei nu poate să nu fie câtuşi de puţin descriptivă, pentru că, în fond, argumentarea argumentării este singura care reflectă intensiunea necesităţii unei astfel de întreprinderi simultan cu persuasiunea ei onestă.

Efectele în polarizarea socială, prin potenţarea (*gentrificarea*) unor localităţi sub aspect urbanistic rămân de prisos dacă nu se iau în calcul toate determinările, cu atât mai mult pe curba ascendentă a declinului demografic, şi problema rămâne una cel mult cifrică dacă nu produce, în întâmpinare, efecte durabile. Autorul ştie aceasta şi, precum Jared Diamond (p. 49), ia în calcul inclusiv factorul ecologic, fiindcă exodul demografic „este un proces cu proprietăţi autocatalitice, deoarece, odată început, procesul în sine se autosusţine prin exerciţiul imitaţiei şi al preluării unor deprinderi de la cei care au fost înaintaşi, constituind, astfel, un exemplu demn de urmat" (*ibidem*). Profesorul Vasile Gogonea are în vedere aspectele conflictologice, de la modelul lui Iuri Platonov până la echilibrările de tipul *echivalentelor în copii*, teoretizate de Frank Salter (p. 51), şi totodată valorifică inspirat libertatea de opţiune a cercetătorului în formularea şi verificarea ipotezelor, având în vedere şi teorii tradiţionale româneşti, precum cea a lui Virgil Madgearu privind rolul micii gospodării ţărăneşti (p. 73) şi al realităţilor concrete autohtone. Aşa ajunge să constate, în final, „că mediul rural a fost ignorat cu premeditare de către factorii responsabili, ca să nu spunem şi iresponsabili, fiind folosit doar ca un bazin electoral pentru clasa politică, gândindu-ne că, între 1992 şi 2017, populaţia României a scăzut cu peste un milion şi jumătate de locuitori, cele mai afectate fiind judeţele din Moldova şi cele din sudul ţării" (p. 308), a căror opţiune politică a putut fi manipulată doar pe seama unor iluzii sociale.

Orizontul demografic de aşteptare este însă în continuare lipsit de şansa redresării, încât se prelimină ca în 2050 populaţia ţării să ajungă la numai 16 milioane de locuitori, judecând după numărul de emigranţi din 2017 (184.000), după deficitul bugetar (1,1 miliarde euro) şi după alţi factori colaterali (p. 115), astfel încât autorul reţine ca reale temeiurile unei triste metafore după care *România moare încet, dar sigur* (p. 117). Confirmarea vine şi prin datele recensământului din 2011 raportate, în procente, la cel din 2002: Teleorman (-25,4), Tulcea (-21,5), Brăila (-18,3), Galaţi (-18,1) etc., cel mai mic procent, însă tot negativ, fiind în Timiş (-4).

Opţiunea lui Vasile Gogonea pentru mediul rural are, categoric, o resursă ontogenetică sensibilă în uşoara nostalgie a patriarhalului nu pentru funcţia lui bucolică, dar mai ales pentru echilibrele lui care girau continuităţi trainice, inclusiv în condiţii de autarhie: „Prin toate resorturile sale, satul românesc este expresia cea mai înaltă a identităţii naţionale şi rămâne vatra care cuprinde poporul aşezat în matca sa pentru totdeauna..." (p. 103) sau „percepţia afectivă a ţăranului cu petecul său de pământ se pare că era canalizată şi mereu orientată în planul vieţii spirituale, datorită faptului că între cele două entităţi nu se putea vorbi de o ruptură, de o detaşare..." (p. 64). Analizele autorului, întemeiate pe date plauzibile, îi relevă fără îndoială că în „civilizaţia efemerului şi a şocului perspectivei viitorului" familia (mono- sau binucleară) pierde în localităţile rurale competiţia reproductivă, „deoarece copiii şi nepoţii din familiile satelor au la rândul lor o capacitate de reproducere extrem de scăzută" (p. 38), faţă de alte etnii cu care coabitează şi care par să câştige simţitor cursa demografică. Singură etica tradiţională pare să supravieţuiască: „dincolo de acele servituţi ale unui trai care nu poate fi invidiat, putem aminti şi un gen de sacrificiu apăsător al darului care certifică omenia, fie şi numai pentru a face abstracţie de fenomenele şi procesele distructive care afectează cadrul de viaţă al omului de la ţară" (p. 36).

În analiza săteanului, ca în chestionarele lui Ernest Bernea (*Cadre ale gândirii populare româneşti*), mortalitatea şi, pe cale de consecinţă, depopularea se explică şi prin „traiul" inadecvat: „oamenii înşişi consideră că, în multe cazuri, regimul alimentar defectuos, exprimat prin consumul de alcool şi tutun, lipsa fructelor şi legumelor din dieta zilnică şi lipsa exerciţiilor fizice se numără printre principalii factori de risc asupra sănătăţii lor, deci, o cauză a mortalităţii ridicate şi implicit a depopulării" (p. 59). Analiza sociologică vizează prin definiţie cauzele, iar studiul profesorului Vasile Gogonea este suficient de cuprinzător; fenomenul depopulării ajunge să ia în calcul inclusiv factorii meteorologici (p. 114) care duc la depopularea unor comunităţi rurale supuse strămutării prin efecte ale inundaţiilor, ale alunecărilor ori surpărilor de teren sau ale altor ameninţări geo-climatice. Se iau, de asemenea, în considerare factori care ţin de experienţa socio-istorică (refuzul formelor colective de exploatare a pământului – p. 85; angoasele psihologiei colective privind globalizarea – p. 71; reticenţa la nou – p. 63 etc.), se iau în calcul riscuri prin „nesocotirea şi încălcarea rânduielilor [religioase, n.m.] care aduc după ele primejdii nebănuite, calamităţi..." (p. 65), fiindcă există credinţa împărtăşită cândva de Părintele Stăniloae (p. 69) că satul „se dizolvă numai atunci când elementul unificator şi întemeietor slăbeşte", de aceea viaţa de parohie, experienţa duhovnicească duc la coeziunea comunităţii, fiindcă „niciodată societatea creştină nu a fost o societate izolată şi însingurată" (p. 95). În temeiul acestor premise, susţinute cu date statistice relevante, profesorul Vasile Gogonea prospectează coordonatele depopulării în cele şapte comune gorjene, alese după criterii la fel de bine judecate sociologic: relief, climă, vechime istorică, mărime, densitate demografică, tradiţii ale comunităţii de obşte, structură etnică etc. Şi nu scapă observaţiilor nici realităţi aparent secundare. De pildă, în comuna Bustuchin atrage atenţia că „deşi populaţia cea mai numeroasă trăieşte în satul cătun Poiana, această localitate are un singur lăcaş de cult, în timp ce la Seciurile există două biserici. De la începutul secolului al XX-lea, cele trei lăcaşuri beneficiază de slujbele religioase ale unui singur preot ce-şi are reşedinţa în satul Poiana" (p. 190) – aspect relevant pentru viaţa de parohie.

→

Vecina mea, Africa

Mais, pas la France!

Nicolae MELINESCU

Protejate de scandalurile provocate de vestele galbene, autorităţile franceze s-au considerat absolvite de păcatele colonialismului, mai ales după ce ultimii doi preşedinţi şi-au pus cenuşă în cap pentru masacrele comise în timpul ocupaţiei din Algeria. Când mişcarea „vieţile negrilor contează” a condamnat prin alte foste metropole coloniale sclavagismul modern, uneori prea zgomotos şi exagerat de încriminator (Darwin şi Shakespeare au fost incluşi pe lista criminalilor), guvernul parizian a exclamat într-un cor al inocenţilor cuvintele din titlu.

După mai bine de două decenii de la genocidul din Ruanda, apogeul unui război interetnic soldat cu peste opt sute de mii de minoritari *tutsi* asasinaţi în masă, Parisul a dat publicităţii un raport ştiinţific bilanţier, elaborat timp de doi ani de o comisie formată din cincisprezece cercetători prestigioşi şi coordonată de istoricul Vincent Duclert. Concluzia generală a documentului a fost că Franţa şi-a asumat răspunderi copleşitoare în perioada genocidului din 1994. Autorii studiului nu au găsit însă dovezi de complicitate a francezilor cu una dintre părţile care s-au confruntat direct, mai ales cu majoritatea *hutu,* care controla guvernul şi armata ruandeză. Raportul acceptă că Franţa a ignorat semnalele prevestitoare ale celui mai sângeros episod de la încheierea Războiului Rece încoace. Ca să mai atenueze din efectele mediatice ale concluziilor, autorii şi mai ales actualul guvern al lui Macron au calificat dezvăluirile drept un pas important pentru înţelegerea corectă şi definitivă a rolului Franţei în genocidul care a demolat minoritatea *tutsi.* „Acest raport aduce elemente de adevăr în dezbaterea publică. Independenţa comisiei a fost garantată pe tot parcursul studiului de însuşi preşedintele Republicii (Macron, n.n.) care a coordonat raportul, independenţă considerată necesară pentru o cercetare riguroasă.” (theafrican report.com/77892/vincent-duclert-in-rwanda-france-dismissed-reality, accesat 4 mai 2021) Actualul preşedinte a moştenit iniţierea investigaţiei de la Sarkozy, predecesorul lui la Élysée, care a promis pe final de mandat, când nu mai avea ce pierde, o analiză riguroasă a intervenţiei Franţei în Ruanda, cu prilejul vizitei sale la Kigali.

Trecerea în revistă a faptelor, aşa cum au fost ele acceptate de cercetători, a început cu anul 1990, când un grup de rebeli *tutsi* din auto-intitulatul Front Patriotic Ruandez a pornit din taberele de refugiaţi (şi instrucţie militară) din Uganda şi a invadat nordul Ruandei. Războiul civil care a urmat a durat trei ani şi s-a încheiat fără un învingător absolut. Acordurile de la Arusha, Tanzania, semnate de preşedintele ruandez, Juvénal Habyarimana, şi de către reprezentantul Frontului, Alexis Kanyarengwe, pe 4 august 1993 promitea să aducă pacea în ţara celor o mie de coline. Pe 6 august 1994, avionul care îi transporta pe preşedinţii ruandez şi burundez a fost doborât de o rachetă sol-aer. Moartea celor doi şefi de stat de etnie *hutu* este considerată şi azi detaliul declanşator al masacrării minorităţii *tutsi* de către majoritarii *hutu.* Până în prezent, cercetările nu au putut să stabilească cu certitudine cine a pus la cale asasinarea celor doi preşedinţi. Sunt suspectaţi în continuare rebelii *tutsi,* dar şi conservatorii din guvernul *hutu*, nemulţumiţi de aranjamentele confirmate de acordurile de la Arusha. Masacrele au început cu asasinarea conducătorilor politici, militari şi din forţele de ordine de origine *tutsi* sau moderaţii *hutu.* Martori supravieţuitori au declarat ulterior că vecini, prieteni, colegi *tutsi,* care trăiseră în bună înţelegere cu majoritarii, au fost despicaţi cu macetele de civili *hutu* fără un motiv personal, numai sub influenţa unei propagande abrazive şi vindicative. Amploarea şi brutalitatea crimelor, a jafurilor şi a violurilor care au însângerat ţara timp de o sută de zile au mobilizat din nou Frontul Patriotic Ruandez, a cărui contraofensivă a provocat moartea a cel puţin treizeci de mii de civili *hutu* (cifra nu a fost confirmată din surse independente) şi a peste o sută de mii de refugiaţi, majoritatea genocidali, care s-au grupat în zona Ituri din nord-estul Republicii Democrate Congo (fostul Zair).

În conformitate cu acordurile de la Arusha, Organizaţia Naţiunilor Unite a trimis în zonă, în octombrie 1993, Misiunea ONU de Asistenţă pentru Ruanda (The United Nations Assistance Mission for Rwanda, UNAMIR), mandatată să supravegheze respectarea prevederilor documentelor semnate de părţile aflate în conflict. Generalul camerunez Jacques-Roger Booh-Booh, reprezentantul special pentru zonă al secretarului general ONU, a avut o atitudine reţinută faţă de implicarea unităţilor ONU în faza premergătoare genocidului, atunci când generalul canadian Roméo Dalaire, comandantul „căştilor albastre” desfăşurate în teren, a propus capturarea armelor ascunse de majoritari (peste un milion de macete aduse din China şi numeroase arme de foc). „Aveam informaţii că cumnatul [fostului preşedinte de etnie *hutu*] lui Habyarimana organiza comandourile morţii şi amenaja depozite secrete de arme şi muniţii. I-am transmis o telegramă cifrată lui Annan [Secretarul general adjunct responsabil cu operaţiunile de menţinere a păcii, ulterior secretar general ONU, între 1997 şi 2006]. Pe 15 februarie 1994 am primit sprijin pentru operaţiuni de descurajare a violenţelor dintr-o sursă total neaşteptată. Willy Claes, ministrul belgian de Externe, era de acord cu planul meu de descurajare şi avertiza că dacă UNAMAIR nu-şi asuma un rol mai ferm, impasul politic ar fi putut să provoace «o explozie ireversibilă de violenţă». Imediat am formulat un răspuns la scrisoarea lui Claes… Două zile mai târziu, triumviratul de la New York – general maior Maurice Baril, şeful diviziei militare a Departamentului operaţiunilor de menţinere a păcii, Kofi Annan, secretar general adjunct pentru operaţiunile de menţinere a păcii, şi asistentul secretarului general, Iqbal Riza – mi-a trimis o telegramă cifrată de răspuns la planurile mele actualizate de recuperare a armelor ilegale şi pentru securitate publică, şi din nou le-a torpilat.” (Roméo Dalaire, *Shake Hands with the Devil. The Failure of Humanity In Rwanda,* Da Capo Press, Cambridge MA 2005, p. 189)

Într-un peisaj politic, etnic şi militar inflamat, Franţa a decis să facă ordine şi a trimis un corp expediţionar de două mii cinci sute de militari într-o demonstraţie de forţă postcolonială care ar fi trebuit să reafirme valoarea sa de poliţai regional decisiv în turbulenţele africane, fără un mandat al Consiliului de Securitate, obţinut după instalarea contingentului în teatrul de conflict. Operaţiunea Turcoaz, dotată cu o sută de transportoare blindate, zece elicoptere, o baterie de artilerie de calibru mare, patru bombardiere de luptă Jaguar, opt avioane de asalt Mirage şi un avion de recunoaştere, a fost compromisă din cauza suspiciunilor că, de fapt, militarii săi susţineau guvernul *hutu* prin miliţiile *interahamwe* şi au subminat astfel misiunea ONU. Justificate sau nu, asemenea bănuieli porneau de la intervenţia clară a guvernului francez în micuţa republică din răsăritul Africii meridionale. Fostul ambasador ruandez în Franţa, co-fondator al Frontului Patriotic Ruandez, Jacques Bihozagara, a mărturisit: „Operaţiunea Turcoaz a fost concepută doar pentru apărarea civililor care au participat la genocid, din cauză că genocidul a continuat chiar şi în interiorul zonei Turcoaz, controlată de francezi”. (news.bbc.co.uk/2/hi/africa/6079428.stm, accesat 4 mai 2021) Franţa a respins constant vreun rol în asasinate. Raportul comandat de Sarcozy şi finalizat în aprilie 2021 urma să dovedească o corectitudine politică impecabilă a lui Macron, aflat în plină furtună politică după ce opt generali în retragere francezi susţinuţi de mii de ofiţeri şi cadre al armatei i-au adresat o scrisoare deschisă prin care sesizau pericolul unui război civil în Franţa în urma politicii guvernului calificată de semnatari drept pro-islamistă.

→

Ne oprim totuşi puţin atenţia asupra comunei Căpreni, alcătuită din opt sate în zona colinară, pe valea râului Amaradia, cu un fond funciar de 1331 ha şi cu păşuni pe 1117 ha, cu mulţi crescători de animale, cu apicultori (1000 de familii de albine), cu fermieri care cultivă cereale şi cu o densitate medie a populaţiei între 80 şi 100 de locuitori pe km pătrat. Comuna a consemnat o creştere constantă a populaţiei până în 1975 şi stagnează până în 2002 (2563 de locuitori), ca mai apoi să scadă (2233 locuitori la recensământul din 2011). Comuna înregistra în 1971 cel mai mare număr de naşteri (18), iar după 2015 se înregistrează în medie câte 12 naşteri anual, în paralel cu 48 de decese anual (chiar 49 în 2016).

Informaţiile despre viaţa comunitară se rezumă la aprecieri generale: „oameni harnici şi înzestraţi, cuminţi şi primitori, care au învăţat să doinească şi un cântec de dor, un cântec hăulit în brazda pământului, să culeagă florile câmpului şi să le poarte cusute în iile colorate frumos şi în catrinţele înflorate…” (p. 207). Interesante şi remarcile privind tipologia satelor (cu casele înşirate ca nişte mărgele pe aţă, *tip omidă*, de o parte şi de alta a drumurilor, la Hurezani), tradiţiile şi nedeile locale la Peştişani (p. 234), la Plopşoru (p. 244) şi altele. Nu mai puţin interesant e capitolul al V-lea, *Oamenii şi cultura Gorjului istoric şi pitoresc* (p. 253), unde se găsesc detalii despre costumul popular tradiţional gorjean (costumul bărbătesc, portul popular femeiesc de primăvară, de lucru şi de sărbătoare, culori predominante, instrumentele de cusut şi brodat).

Gorjul are în istoria sa dregători şi ocârmuitori remarcabili, cunoaşte implicări în evenimente istorice decisive, dar şi valori etnofolclorice (§4, *tradiţii şi obiceiuri ale folclorului gorjean*), cu informaţii despre salutul tradiţional, cel mai adesea trecut cu vederea în monografiile locale, tot aşa de ocolit şi de cercetări mai vanitoase. Interesante şi observaţiile toponimice, onomastica (p. 280), inclusiv numele sculptorului Brâncuşi, la Hobiţa, sau alte informaţii preţioase. Pe toate acestea se sprijină şi temeinicia proiectelor de reabilitare a satului prin cultură (se menţionează, de pildă, experienţa pe această temă a unui simpozion de la Novaci, p. 283).

Concluziile profesorului Vasile Gogonea, în urma datelor cercetării, trimit spre finalizările capitolului al IV-lea: „În capitolul al IV-lea, se poate spune cu certitudine că ipoteza lansată cu privire la depopularea mediului rural din România, concretizată prin cercetarea detaliată a depopulării celor şapte comune luate ca eşantion pentru judeţul Gorj, se confirmă pe deplin, iar obiectivele stabilite în *introducere,* considerăm că au fost atinse în mare măsură” (p. 307). Însă, cum „autorităţile locale explică faptul că, într-adevăr, în mediul sătesc au mai rămas mai mult vârstnicii...” (p. 309), nu ar fi fost de prisos ca tocmai aceste „autorităţi” să răspundă ce pot face ele legal, după modelul unor localităţi din Alba, de pildă, ca să contracareze declinul demografic. Chiar să iniţieze sau să sprijine un chestionar care s-ar putea extinde în rândul localnicilor (al celor rămaşi şi al celor plecaţi), spre a cunoaşte care este motivaţia exodului, care este viitorul satului românesc şi ce s-ar putea face spre stoparea depopulării lui, înainte ca însăşi istoria să consemneze o mutaţie radicală de opţiune, nu doar o regândire a structurilor administrative. Or, dacă se mai poate face câte ceva, înainte de a fi prea târziu, e bine să nu abandonăm totuşi satul în seama *sociologiei datului divin,* insondabil şi irevocabil.

Sub semnul Marelui prag

Mircea OPRIŢĂ

Lansat editorial printre primii din „Noul Val" (sinonim cu optzeciştii SF-ului românesc), Alexandru Ungureanu a contribuit substanţial, împreună cu Mihail Grămescu, Cristian Tudor Popescu, Lucian Ionică, Silviu Genescu şi alţi câţiva, la modelarea conştiinţei de sine a generaţiei sale. S-a născut la 7 ianuarie 1957, în Bucureşti, unde a urmat şi studiile, absolvind în 1982 Facultatea de Transporturi (secţia Tehnologia Transporturilor şi Telecomenzi Feroviare) a Institutului Politehnic. A fost membru al cenaclului „Solaris", pe care l-a şi condus între 1979-1982, şi a fondat el însuşi cenaclul „Clepsidra" din Bacău. Debutul publicistic şi l-a făcut în 1981, cu povestirea *Alarmă în sistemele cibernetice.* A lucrat ca inginer de staţie de căi ferate uzinale la Combinatul de Îngrăşăminte Chimice din Bacău, apoi ca inginer şef de tură la Centrul de Radiodifuziune Galbeni, Bacău. După 1990 îşi abandonează profesia tehnică şi se ocupă exclusiv de gazetărie. Redactor şi editor al revistei *Dracula,* întemeiază şi conduce publicaţia *Pur şi simplu,* apoi devine – succesiv – director al săptămânalului *Argus*, redactor-şef adjunct la cotidianul *Ziua*, redactor-şef la Radio Star B, la cotidianele *Ultima oră, Monitorul de Bacău* şi săptămânalul *Aşa*. A mai fost director al publicaţiei *Top Class* şi şi-a dirijat afacerile în direcţia unor mai vechi preocupări editoriale. Pentru multe din povestirile sale risipite în reviste (*Ateneu, Convorbiri literare, România literară, Steaua, Vatra*), în almanahuri şi fanzine (*Ştiinţă şi tehnică, Paradox, Helion, Fantastic Magazin* etc.) şi în antologiile apărute pe parcursul deceniilor nouă şi zece din secolul trecut (*Avertisment pentru liniştea planetei, Povestiri ciberrobotice, Povestiri despre invenţiile mileniului III, Timpul este umbra noastră, Nemira '94*) a obţinut o serie de premii în concursurile specializate. Între acestea, premiul revistei *Convorbiri literare* (1981) pentru *Maşina de visat şerpi,* premiul I Helion (1982) pentru *Artele marţiale moderne* şi premiul III la convenţia naţională (RomCon 1982) pentru *Cei dintr-o lacrimă*. A debutat editorial în 1984, cu volumul *Marele prag* (premiul Comitetului Central al UTC), urmat, în 1990, de culegerea intitulată *Artele marţiale moderne*. Eurocon 1991 (Cracovia) i-a acordat premiul de încurajare destinat autorilor tineri din spaţiul european. A murit la 11 octombrie 2004, în Bacău, în urma unei infecţii virotice cu complicaţii pulmonare.

Autorul năzuia la înnoirea stilistică a genului, iar dovezi în acest sens găsim în mai multe dintre povestirile sale, îndeosebi în romanul modular *Marele prag.* Structural, Alexandru Ungureanu este un poet reprimat, cu defulări mascate de frenezia unui umor virat spre cinismul benign. Înşelătoare, poziţia sa faţă de text indică adesea o priză superficială. Faptul ţine, evident, de regie. În realitate, amuzamentul are aici un aspect rafinat, care-l fereşte de grosier şi face parodia – fiindcă şi un nivel parodic al textului poate fi depistat – subtilă. Temele favorite sunt labirintul timpului şi Maşina, aceasta din urmă în ipostaza particulară capabilă să-l producă pe cel dintâi şi să-i întreţină iluzia. Maşina constituie, în fond, simbolul şi teritoriul unei lumi nesfârşite, încâlcite, cu legităţi proprii, cu surprize ţâşnind spectaculos dintre cutele lucrurilor familiare. În acest mediu structurat pe principiul hăţişului, până şi miturile se deformează în chip caracteristic, închipuind ironic o metafizică adecvată deconcertantei „realităţi". Iată cum sună, rostită în pântecele fără orizont al labirintului, o tiradă popească:

„**Eu, umilul slujitor al Maşinii,** sunt cel dintâi care vrea să vadă cum sufletele voastre vor obosi să se tot îndoiască. Veţi umbla mult şi veţi ajunge la capătul unui drum, acolo unde se deschide un alt drum, şi veşnic drumuri se vor deschide la capătul drumurilor, ci de veţi încerca să vă întoarceţi înapoi la vechile coridoare, nu le veţi mai recunoaşte, iar de veţi încerca să mergeţi înainte, Lumea de Sus tot nu o veţi găsi, căci ea nu este decât o amăgire a celor ce nu cred că Nesfârşită este Maşina atât în afara, cât şi înăuntrul nostru. Căutând Lumea de Sus vă căutaţi pe voi înşivă, iar căutându-vă pe voi înşivă căutaţi Maşina. Când o veţi găsi, în sufletele voastre se vor aşterne liniştea născută din resemnare şi credinţa pe care eu mă voi strădui să v-o transmit pentru a vă alina durerea ce urmează spulberării unei iluzii. Nu există Lumea de Sus şi nicio lume mai prejos de ea, ci lumea este o singură şi nemărginită Maşină care ne cuprinde pe toţi deopotrivă, iar de credem ori nu credem în ea, de suntem bărbaţi, femei, bătrâni sau copii, destinul nostru este destinul Ei şi încă destinul Ei este destinul nostru. Ascultaţi şi munciţi! şi-a încheiat el micul discurs cu formula consacrată."

→

Dar asemenea cascadorii mediatice de genul raportului Vincent Duclert nu au putut să atenueze zgomotul supărător care a deranjat auguste urechi din palatul Élysée. „Nicăieri nu aduce o umbră mai sinistră norul vinovăţiei decât asupra Franţei. Unii au refuzat să vadă că genocidul răscolea Ruanda. Preşedintele Mitterand şi guvernul său au înarmat regimul hutu; au trimis militari care să-l apere, l-au susţinut cu fervoare în timp ce acesta continua genocidul, i-au ajutat pe mulţi dintre genocidali după încheierea războiului intern, le-au acordat azil în Franţa celor mai sângeroşii dintre ei, inclusiv doamnei Habyarimana, şi au sprijinit ulterior armata genocidală să lanseze o insurgenţă brutală, în efortul vanitos de revenire la putere… În 1998, Doctorii fără Frontiere anunţau că venise vremea ca guvernul francez să părăsească tăcerea sa tradiţională şi să-şi recunoască rolul ruşinos în genocid." (Andrew Wallis, *Silent Accomplice: The Untold Story of France's Role in Rwandam Genocide,* I.B. Tauris, London 2006, p. 202)

Guvernul francez, prin ministrul de Externe Alain Juppé, a explicat plin de indignare că nimeni nu ar fi putut să pună la îndoială bunele intenţii ale intervenţiei umanitare a ţării sale. În viziunea oficială, o asemenea acţiune nu merita o investigaţie, ci, din contră, merita admiraţie. O comisie parlamentară franceză a îndrăznit să pună la cale, totuşi, o investigaţie, care a concluzionat cuminte că Franţa nu a încurajat crimele din Ruanda, comise de ruandezi împotriva ruandezilor, iar Naţiunile Unite nu au fost în stare să-i descurajeze şi să-i oprească pe incitatori din cauză că Statele Unite nu au vrut să accepte o suplimentare imediată a efectivelor ONU în Ruanda. Salt mortal pe spate! Este evident: nu Franţa a fost de vină! Chirac, succesorul lui Mitterand, declara la un an după asasinatele în masă: „Franţa, ţara luminii şi a drepturilor omului, tărâmul care-i primeşte pe refugiaţi a comis un act ireparabil. Încălcându-şi cuvântul, i-a încredinţat ororilor pe oamenii pe care ar fi trebuit să-i apere. Asemenea ore sumbre au pătat pentru totdeauna istoria noastră şi reprezintă o insultă pentru tradiţia şi trecutul nostru." (*Ibidem,* p. 216) Sigur, un politician de centru dreapta nu putea să-l ierte pe predecesorul lui de centru stânga şi asemenea lamentări golaşe nu au adus prea multă consolare în rândul supravieţuitorilor şi al familiilor victimelor.

Autorităţile ruandeze au continuat să urmeze firul istoriei genocidului şi au comandat propria investigaţie, efectuată de firma americană Levi Firestone Muse din Washington. Concluzia: autorităţile franceze nu au fost nici oarbe şi nici neştiutoare în faţa genocidului iminent şi au sprijinit anterior guvernul Habyarimana ca să-şi extindă interesele şi influenţa în răsăritul Saharei. (Levy Firestone Muse: *A Foreseeable Genocide. The Role of the French Government in Connection with the Genocide Against the Tutsi in Rwanda*, 19 April 2021) Pe baza unor surse diverse, rapoarte oficiale, documentare, articole din presa locală, franceză şi internaţională, în urma interviurilor cu peste două sute cincizeci de martori, raportul a ajuns la o concluzie preluată de cotidianul american *New York Times:* „Oficialii francezi au îndrumat, au instruit, au echipat şi au protejat guvernul ruandez, ignorând angajarea regimului Habyarimana în dezumanizarea şi distrugerea, în cele din urmă, a minorităţii *tutsi* din Ruanda". (https://www.nytimes.com/2021/04/19/world/africa/france-rwanda-genocide-report.html)

În ultima vreme, câteva tribunale din Franţa au instrumentat cazul unor ruandezi refugiaţi pe teritoriul său, suspectaţi că au participat cu maceta în mână la genocid. În urma anchetei din 2020, Felicien Kabuga a fost arestat în martie la Paris şi judecat după 23 de ani pentru finanţarea genocidului. Două luni mai târziu, o curte de apel franceză a încheiat investigarea prăbuşirii avionului preşedintelui Habyarimana. În aprilie 2021, Marcel Hitayezu, preot de origine ruandeză din Mubuga stabilit în Franţa, a fost arestat sub acuzaţia de complicitate la masacre şi de crime împotriva umanităţii. Potrivit anchetatorilor, el i-a lăsat pe refugiaţii *tutsi* din biserica sa – majoritatea copii şi femei – să sufere de sete şi de foame şi i-a deconspirat escadroanelor *hutu interahamwe* care i-au ucis. „Marcel Hitayezu a respins acuzaţiile la prima înfăţişare. Până la arestare, suspectul a fost vicar pe lângă preotul bisericii din Montlieu-la-Garde. Arhidioceza regională trebuie să examineze modul în care li se atribuie anumite responsabilităţi celor suspectaţi de participarea la genocid." (https://www.france24.com/en/live-news/20210416-rwandan-priest-arrested-in-france-for-alleged-role-in-genocide)

Puse în oglindă, raportul Duclert şi raportul Muse au o concluzie comună: Franţa a ştiut şi a fost implicată, inclusiv militar, în Ruanda, pe timpul genocidului. Duclert se opreşte aici şi suprimă intenţia. Autorii americani ai celui de-al doilea document evocat menţionează promovarea intereselor strategice franceze dinspre Sahel înspre zona marilor lacuri africane. Dincolo de explicaţii şi supoziţii, autorităţile de la Paris nu şi-au cerut niciodată scuze public pentru implicarea în Ruanda şi nici nu şi-au asumat vreo răspundere pentru evenimentele care au dus la masacrarea a peste opt sute de mii de minoritari *tutsi* şi a etnicilor *hutu* moderaţi.

Respingerea acuzaţiilor de către oficialii guvernamentali francezi nu a descurajat organizaţia non-profit *Survie* să susţină că poporul francez ar trebui să recunoască crimele comise de regimul pe care l-a susţinut în Ruanda. Cercetătorul, scriitorul şi membrul organizaţiei, Raphael Dirdant, declara, după publicarea raportului Duclert: „Este o ruşine pentru această ţară ceea ce s-a întâmplat în Ruanda. Chiar dacă raportul guvernului neagă complicitatea Franţei în genocidul împotriva populaţiei *tutsi,* ar trebui să-l recunoaştem toţi în mod public. Când opinia publică este informată, ea poate să adopte o poziţie proprie în chestiuni politice. Judecătorii nu vor îndrăzni să condamne oficiali guvernamentali pentru complicitate la genocid, pentru că ar deschide larg calea spre examinarea atrocităţilor comise în tot trecutul colonial, ceea ce ar distruge imaginea Franţei de ţară a drepturilor omului." (https://survie.org/themes/genocide-des-tutsis-au-rwanda/la-france-et-le-genocide-des-tutsis/article/rwanda-the-french-authorities)

Nu numai Franţa are de purtat chipul negru al metropolei invadatoare în Africa, în sud-estul asiatic sau în bazinul Caraibilor, care abandonează cu greu o poziţie dominantă caducă. Toate fostele puteri cuceritoare au de dat răspunsuri care să înlăture fardul teatral al cosmeticii politice. Lipsa asumării unor acţiuni nu le face acceptabile. Braţul lung al memoriei colective răsfoieşte filele istoriei şi se opreşte neaşteptat la cele mai dureroase capitole. Abia atunci letargia plăcută şi liniştitoare a noului imperialism liberal este înlocuită năvalnic cu crampele provocate de complicităţi ucigaşe în Ruanda, în Namibia, în Congo şi peste tot pe unde tăvălugul cuceritorilor europeni a nivelat vremelnic pământul stăpânilor de drept. Cele două rapoarte prezentate despre relaţia Franţei cu genocidul din Ruanda contrazic strigătul de luptă al naţionalismului francez din titlu şi nu îl feresc de răspunderea pentru o concluzie evidentă: *Mais oui, la France aussi!*

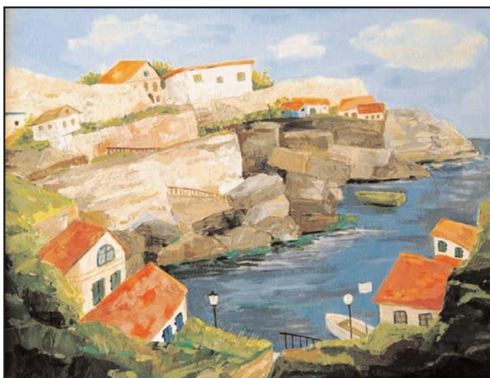

Orizont SF

Evident, mistica Maşinii universale nu trebuie luată, din asemenea pasaje indirect persiflatoare, foarte în serios. Nu altfel procedau, la timpul lor, Sergiu Fărcăşan în *Vă caută un taur,* sau cuplul Anania-Bărbulescu în *Ferma oamenilor de piatră* şi *Paralela-enigmă*. Nivelul fundamental al romanului este cel comic, dar un comic crescut ca o peliculă străvezie peste straturi în profunzimea cărora se presimt curenţii turbionari ai unei lumi pline de dramatism. Altfel decât în cazul lui Mihail Grămescu, însă şi aici SF-ul trăieşte în bună simbioză cu un fantastic al metamorfozelor: în intervalul relativ al câtorva minute, naratorul poate fi – succesiv – dansator într-un bar dubios, schelet însufleţit, orhidee îndrăgostită nebuneşte, panteră alergând prin junglă, din nou om şi aşa mai departe, după cum se integrează în peisajele construite de o atotstăpânitoare Maşină a Iluziilor. Aceasta este sursa unor universuri artificiale din care, odată intrat, la fel ca din infernul dantesc, nimeni nu scapă. În altă parte a cărţii, asemenea unei figurine informaţionale, personajul rătăceşte la infinit prin tuneluri şi pe scări subterane, întâmpinat de imagini penetrabile, de scene desfăşurate aleatoriu, în spaţiul ori în timpul paralel, sau aflate doar într-o suficientă „defazare" faţă de momentul subiectiv al naratorului încât să se poată introduce în cadru, cu efect, râvnitele elemente de stranietate. Ni se descrie astfel un lung vis al căutărilor infructuoase, producând prin însăşi acumularea lor un sentiment apăsător pe care relatarea lejeră, umoristică, se străduieşte să-l estompeze. Intriga se constituie din această, aparent degajată, dar în fond îndârjită luptă a omenescului cu Maşina labirintică. În *Marele prag* autorul a găsit o inspirată formulă de înscenare a propriei sale versiuni de infern, prin care un Orfeu sofisticat aleargă la nesfârşit după simulacrul holografic al unei Euridice.

Alexandru Ungureanu este un povestitor aventurat nu tocmai în forţă pe terenul construcţiei epice mai ample. Lucrul acesta se simte. Dacă unitatea de ansamblu a romanului său s-ar putea admite de pe poziţii teoretice laxe şi permiţând, prin urmare, aprecierii o oarecare marjă de toleranţă, secvenţele constitutive sunt – luate în parte – nu numai viabile, ci unele chiar excelent finisate. Sub semnul aceleiaşi tensiuni ivite la incidenţa dintre jocul logic, rece, cu dramatica fulguranţă a aventurii existenţiale se înscrie, acum în limitele unei tratări eminamente grave, o splendidă povestire ulterioară intitulată *Artele marţiale moderne.* Cadrul ei e arena unde luptă „pe viaţă şi pe moarte", în numele unor combatanţi conectaţi mental la „videoplastor", copiile lor întrupate cibernetic. Un sport servit de arme formidabile, căruia tehnica de vârf şi „tradiţiile" viitorului par a-i da o perfectă notă de autenticitate, de vreme ce surogatele efemere (videoplasmele) au, pe timpul înfruntării, consistenţa, aspectul fizic şi chiar gândurile celor reprezentaţi în calitate de gladiatori. Subiectul este îndeajuns de senzaţional încât, judecat în sine, să atragă spre el riscurile anticipaţiei comune, paraliterare, de pură aventură exhibată. Spirit speculativ, autorul nu uită însă de semnificaţiile etice pe care un asemenea material, bine exploatat, i le poate furniza. Dintr-o simplă problemă de inteligenţă, povestirea devine una de demnitate umană. O rezolvare fericită aduce suspansul din final, când cel confruntat cu sancţiunea de a-şi înfrunta în carne şi oase propriile sale còpii o face ros nu numai de remuşcări, ci şi de o subită îndoială cu privire la adevărul, la autenticitatea naturii sale omeneşti.

În povestirile ulterioare, anticipaţia autorului complică recuzita, nu însă în dauna interesului pentru personaj. Psihologiile îşi refuză în continuare ipostazele complicaţiei. Dar simplitatea lor

devine o incontestabilă calitate între datele generale ale insului astfel determinat. Nici Naizo, mercenarul dezertor din *Ne vom întoarce pe Herbwue,* şi nici copilul-narator din *Leda cea adevărată* nu pretind, ca personaje, complicaţie interioară, însă amândoi sunt convingători în rolurile încredinţate. Alexandru Ungureanu stăpâneşte bine instrumentele tragicomicului, folosindu-le fără reţinere în descrierea unui război cosmic ratat. Şi totuşi, scenele amuzante nu devin parodie ieftină, iar cele de impas disperat nu degenerează în melodramă. Dimpotrivă, gesturile lui Naizo traduc destul de bine superficialitatea vicleană şi interesată a unui sergent scârbit de măcelurile dintr-o menajerie planetară plină de roboţi, mutanţi şi extratereştri monstruoşi. Importantă, dimensiunea pervertită a sufletului său nu e totuşi atât de profundă încât să-l ferească, la capătul unei experienţe păguboase, de actul – ironic – al unei umanizări „gratuite". Înmormântat, la propriu şi la figurat, în visul unei iubiri curate, el îşi plăteşte astfel cu monedă nefalsificată eroarea unei existenţe de care nu e mai vinovat decât cei care, în ciuda cântecului mobilizator, nu se vor întoarce niciodată pe Herbwue.

Alte povestiri sunt lucrate în registrul comicului pur (*Sham-Poo, animalul electronic de casă,* bunăoară). Între ele, *Moartea lui Lişiţă* şi alte câteva avându-l ca personaj pe un anume Tudose, ipostaziere superlativă a insului comun din toate timpurile, inclusiv din viitor), îşi poartă subiectele prin recuzita derizorie a anticipaţiei, în vecinătatea căreia efectele umoristice au un succes aproape garantat. Revenită la o temă mai veche (Maşina „monstruoasă"), proza autorului urmăreşte, în *Tudose contra calculator* (1989), o sublimare în tonuri burleşti a motivelor care o compun. Comicul e de situaţie, ca – mai demult – la Eduard Jurist: chemat să depaneze o maşină electronică, Tudose „riscă" un flirt cu văduva Florica, stârnind astfel gelozia şi represaliile calculatorului „Gheorghiţă", programat special şi îndopat de femeie, pe ascuns, cu „povestiri erotice transcrise în cod binar". Creierul cibernetic îşi construieşte agresiunea folosindu-se de arsenalul verificat al filmelor de groază:

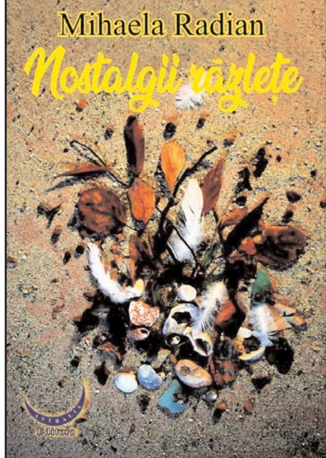
„O pădure de terminale răsare din senin: cleşti multipli pentru apucat diverse obiecte îl ameninţă clămpănind fioros, un fel de freză dentară îi bâzâie în urechea dreaptă şi, dacă nu ar fi lăsat capul jos, fără îndoială că i-ar fi perforat craniul dintr-o parte în alta; trei pompiţe, din care nu se ştie ce ar putea ţâşni, ocupă poziţii avantajoase de tragere; tije articulate cu arcuri se retractă şi se destind ameninţătoare; lustra se bălăngăne lugubru, iar becurile instalate clipesc obositor; pentru ca efectul psihologic să fie complet, o sirenă mascată în perete porneşte să sune apocaliptic. Pentru prima dată de când intrase în casa văduvei, lui Tudose îi este frică [...] «Dacă mă schilodeşte nebunul? E în stare.»..."

Povestirea proiectează în grotesc secvenţe clasice ale genului (episodul computerului Hal din *Odiseea spaţială 2001*, în principal). Dar aluzii amuzante se fac şi la basmul popular. Precum căpcăunii, calculatorul rebel nu poate fi răpus fără complicitatea trădătoare a femeii ţinute în robie, gata să indice nou-venitului izvorul ascuns al puterilor malefice. Această direcţie de comediograf din scrisul lui Alexandru Ungureanu putea fi productivă, cu condiţia ca autorul să-şi domine totuşi tendinţa de a aluneca spre efecte de amuzament facil. În orice caz, experienţa respectivă nu e superioară, estetic vorbind, celor realizate în registru tragicomic *(Marele prag, Ne vom întoarce pe Herbwue*), mai puţin savuroase, însă mai complexe.

Comentând „Marele Prag dintre nicăieri şi pretutindeni" (cum sună titlul comunicării sale de la Colocviul „Ion Hobana" din 2012), Dănuţ Ungureanu vede în creaţia tizului său o „distopie veselă", ce trimite gândul spre modelul metaforic al cimitirului excentric de la Săpânţa.

(Urmare din pag. 32)

Curând aveam să înţeleg mai bine pictura Mihaelei Radian, prin ricoşeu, aş zice, scriind despre primul său volum de versuri, *Nostalgii răzleţe*, apărut în 2019, la Editura Astralis: O plajă pustie-pustie, pene, pietre, frunze, scoici. Un decor minimal, o schiţă de tablou, o copertă de carte. Transpus liric, în acelaşi registru minimal, tabloul „sună" aşa: *Valuri hoaţe/ cântând, înhăţând/ zmeie culcate la pământ.../ Şi alte valuri aducând/ jucării stricate/ şlapi/ ochelari de soare/ unghii false, gene rimelate/ brăţări, speranţe, scoici sparte/ Şi vântul risipind hârtii, eşarfe,/ pene albe, vise colorate,/ colaci, pălării, ziare...* (*Plaja*)

Apropiindu-mă mai mult de pictura, dar, cu deosebire, de omul Mihaela Radian, am aflat că, după terminarea liceului, a lucrat ca desenatoare (designer, zicem noi astăzi), la Fabrica „Dacia" din Bucureşti, cea mai prestigioasă întreprindere textilă din ţară (şi ea ruinată azi, cu nepăsare criminală), unde a deprins secretele tehnicii imprimeriei, ceea ce i-a permis să urmărească realizarea unui desen de la stadiul de proiect până la finalizare. După facultate, a fost angajată artist plastic/creator de modele la singurul institut de cercetare din industria uşoară de la noi. Acolo s-a „îndrăgostit" definitiv de imprimeria textilă, lucrând în condiţii adesea precare, din cauza toxicităţii coloranţilor, până la pensionare. „Am avut o şansă, în facultate, îşi aminteşte Mihaela Radian, să fiu studenta unui excelent om şi pedagog, doamna Ecaterina Teodorescu. Dar şi studenta unui alt profesor minunat, pictorul Alexandru Cumpătă. De la dumnealui am învăţat curajul de nu pune frână fanteziei şi risipei de culori, de a mă exprima liber, ţinând cont în primul rând de dorinţa mea de comunicare şi nu de dogme." În 1975 a debutat într-o expoziţie de grup, la Galeria Atelier 35, iar apoi viaţa ei s-a schimbat. La îndemnul unei colege, Doina Dănescu, şi ea absolventă a Secţiei textile, a expus o rochie, alături de colegii de la Clasa de modă a Adinei Nanu. Succesul primei piese vestimentare vândute, o rochie din pânză imprimată manual, a fost punctul de pornire pentru viitoarele obiecte vestimentare prezente în diverse expoziţii şi galerii de artă. După 1990, participările la expoziţii, inclusiv internaţionale, s-au mai înteţit, dar nu atât cât ar fi meritat poate artista. O emotivitate excesivă, dublată de o modestie fără explicaţie o îndepărtează nefiresc de strălucirea gloriei plastice. În 2012 şi 2015 deschide expoziţii personale, la Bucureşti (inclusiv la Palatul Cercului Militar Naţional), iar în 2017 participă la Salonul de artă de la Taranto, Italia.

Privită în ansamblu, pictura Mihaelei Radian se distinge printr-o simplitate rafinată, îndelung exersată. Tonurile calde învăluie spaţiul, adesea voit simplist, elementar. Un colţ de stradă luminat straniu de un copac de magnolii înflorite, un capăt de plajă, câteva elemente de decor tomnatec, fructe, flori, case învăluite în ceaţă, totul spune o poveste. Nostalgică, Mihaela Radian evocă în volumul de confesiuni *Nişte cioburi*, apărut în 2020, la aceeaşi Editură Astralis, povestea unei lumi pierdute, alcătuită din lumini, vise, frânturi de viaţă, obsesii păstrate adânc în subconştientul colectiv, cu totul, „cioburi" din care se naşte, ca un puzzle atotcuprinzător, oglinda lumii. În galeria selectă a picturii contemporane, artista construieşte, tenace şi modest, tabloul de generaţie al anilor noştri ce nu se mai întorc.

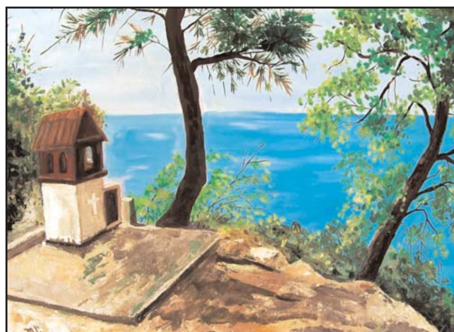
Mihaela Radian

Poveşti (ilustrate) din „Mahalaua cu magnolii”

Marian NENCESCU

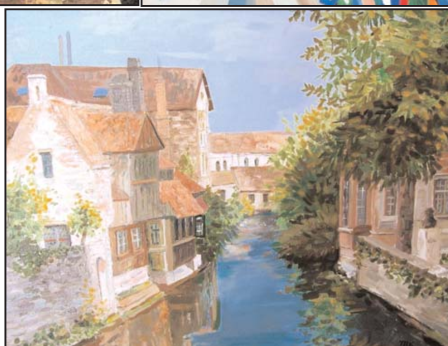
Rareori am răgazul să mă întorc cu gândul la anii de început ai aventurii mele spirituale, la vremea petrecută în depozitele lungi, întortocheate şi întunecate ale Bibliotecii Kalinderu a Institutului, atunci, de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu”, azi, Universitatea Naţională de Arte, Bucureşti. Şi nu doar cărţile mă atrăgeau, multe vechi, din vremea lui Aman, întemeietorul, la noi, al primei Şcoli de Belle Arte, croită după model parizian, unde a învăţat inclusiv Brâncuşi, care a lăsat moştenire Institutului celebrul *Ecorşeu*, ascuns în anii aceia în fostul Cabinet de Anatomie Artistică al doctorului Ghiţescu, cândva atelierul lui Camil Ressu, dar şi cărţi mai recente, unele avangardiste, adunate cu har şi cu destulă fereală de rectorii vremii, Gheorghe Achiţei şi Vasile Drăguţ, dintre ofertele generoase, dar mereu refuzate, ale editurilor europene care sperau, astfel, să vândă şi în România comunistă produsele lor de lux, cvasi-inaccesibile în afara bibliotecilor ultra specializate, dar şi studenţii pe care i-am cunoscut în anii aceia, colegi de vârstă şi de idealuri, şi cu care am împărţit adesea nu doar speranţele culturale, ci chiar pâinea zilnică. Asta pentru că în anii aceia eram cu toţii, sau poate doar îmi închipui eu azi că era aşa, o generaţie solidară, având adesea în comun copilăria săracă şi amintirile familiare de neşters.

Chiar dacă anii şi întâmplările vieţii ne-au despărţit, reîntâlnirea cu unii din acei studenţi de la arte, cărora, ore întregi, uneori, în sesiuni, chiar zi-lumină, le aduceam, iar uneori mai şi doseam pentru ei cărţi, a fost totdeauna luminoasă, sub semnul unui sentimental... a fost o dată. Aşa am regăsit-o, peste ani, expunând într-o galerie de artă de la marginea Bucureştilor, organizată de Asociaţia Artiştilor Plastici (curator, pictoriţa Ecaterina Mihai), pe artista şi, mai nou, pe poeta şi memorialista Mihaela Radian (n. Bucureşti, 15 aprilie 1950), absolventă, în 1974, a Facultăţii de Arte Decorative. Surpriza a fost mare, de ambele părţi. Timpul trecuse aproape nemilos peste fiecare, doar pasiunea comună pentru frumos rămăsese intactă. Apoi au început să curgă amintirile: „Ciudat e cum unele pasiuni se nasc din bucurii simple! Am fost fascinată din adolescenţă de clădirea din Strada Robescu (sediul Liceului Tonitza – n.n.), unde a funcţionat prima şcoală de arte şi meserii, un monument aflat azi în ruină cu buna ştiinţă a autorităţilor, situat vizavi de Catedrala Sfântul Iosif, alt monument pus în pericol de clădirea monstruoasă ridicată alături... Vremuri noi, cu minţi tulburi! Catedrala unde intram, ca liceeni sau studenţi, seara, după cursuri, să ascultăm muzică de orgă... Bach, Haendel... Cu totul altă atmosferă decât la şcoala unde frecventam cursurile teoretice. La fel, mi-au plăcut şi sediul Institutului, de pe Calea Griviţei, pe care noi îl poreclisem Cazarma, şi, de ce nu, Biblioteca Kalinderu”, şi-a amintit Mihaela Radian.

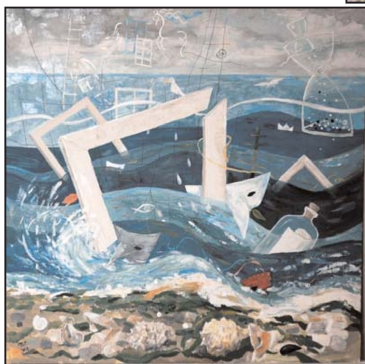

Apoi, discuţia s-a rostogolit spre prima ei pasiune, pictura: „Am desenat şi colorat de mic copil. Cu creionul, cu pensula, cu creta, cu băţul în nisip sau în pământul umed, şi chiar cu frunze sau petale de flori pe zidul casei, spre disperarea bunicii care-şi vedea nalbele, trandafirii sau zorelele jumulite. Şi cu dude. Cădeau din pomul mare al vecinilor şi le foloseam pe cele mai pricăjite pentru a desena pe gardul alb, de ciment, dinspre stradă. Case, flori, prinţese şi mai ales pisici. Animalul meu preferat. Cu zeama de la dude făceam conturul şi restul culorilor îl obţineam din flori şi frunze: verde, roz, mov... Cu galbenul era mai greu. Când aveam cretă colorată era sărbătoare. La fel şi cu creioanele colorate primite de Crăciun, Paşti sau la aniversări. Pe vremea aceea banul era drămuit cu grijă, iar părinţii mei...”

(Continuare la pag. 31)

Număr ilustrat cu lucrări de Mihaela Radian.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Mihaela MALEA STROE – scriitor, Braşov
- Rodica BRETIN – scriitor, Braşov
- Dan ANGHELESCU – scriitor, Bucureşti
- Lucian COSTACHE – scriitor, Piteşti
- George ROTARU – istoric, Piteşti
- Sorin BULIGA – istoric de artă, Târgu Jiu
- Ilie POPA – prof. univ., Piteşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Gen. Dan MISCHIANU – prof. univ., Bucureşti
- Vasile SÂRBU – prof. univ., Bucureşti
- Radu Ştefan VERGATTI – istoric, Bucureşti
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Elis RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău
- Gheorghe OLTEANU – inginer, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta Turnu Severin
- Sara MINA – scriitor, Bucureşti
- Iulian CHIVU – scriitor, Roşiorii de Vede
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti